

‘Home At Last’: Die Storie Van Freedom Park En Sy Inwoners

Deur

Ashley Losch

Tesis ingelewer ter gedeeltelike voldoening aan die vereistes vir die graad van Magister in die Lettere en Wysbegeerte aan die Universiteit van Stellenbosch

Studieleier: Prof. J.S. Sharp

Desember 2001

Verklaring

Ek die ondertekende verklaar hiermee dat die werk wat in hierdie tesis weergegee word dit van my eie is en dat ek nooit voorheen enige gedeeltes van die tesis ingeheel ingedien het as 'n vereiste vir 'n graad by enige universiteit nie.

Handtekening

Datum

Opsomming

Die groeiende toename in informele nedersettings in die Kaapse Metropolitaanse Gebied blyk toenemend om 'n probleem vir plaaslike owerhede te wees. Aan die begin van 1998 was die kapasiteit van die Kaapse Munisipaliteit om sulke situasies te hanteer ten volle getoets. In hierdie tydperk het haweloses van die Tafelsig, Mitchell's Plain, area die reg in eie hande geneem deur 'n stuk grond wat aan hierdie munisipaliteit behoort onwettig te beset.

Met die vestiging van Freedom Park het baie van hierdie mense gedink dat hulle frustrasies en probleme deur hierdie munisipaliteit aangehoor sou word. Dit het egter tot op hede nog nie 'n werklikheid geword, deurdat dié munisipaliteit huiwer om tydelike en korttermyn infrastrukture aan hierdie mense beskikbaar te stel. Ten spyte hiervan is die inwoners van hierdie nedersetting egter vasbeslote om nie in te gee aan die versoek van die munisipaliteit om die grond te ontruim nie.

Tot op hede was daar baie vra gevra rondom hierdie nedersetting en sy inwoners. Met hierdie vrae het sulkes hul onkunde om die Freedom Park kwessie suksesvol te hanteer en te verstaan bewys. Dit is dus in hierdie lig dat hierdie studie onderneem was. Die sentrale doelwit van dié studie is dus om meer duidelikheid te werp op vrae soos: Wie is hierdie mense? Waarvandaan kom hulle? Hoekom het hulle tot so 'n drastiese stap oorgegaan?

Abstract

The escalation in the growing upsurge of informal settlements seems to create a few problems for local municipalities in the Cape Metropolitan Area (CMA). At the beginning of 1998 the capacity of the City Of Cape Town Municipality (CCT) was fully tested with the coming into being of a new informal settlement in the Tafelsig, Mitchell's Plain area. During the Easter weekend of that year homeless people started to invade a piece of vacant land, which belongs to this municipality, illegally.

With the establishing of Freedom Park many of the homeless felt that the time was ripe for this municipality to address their problems and grievances. However up till now this has not materialised, as this municipality is refusing to make any service delivery and infrastructure available to them. Despite this, the people are still reluctant to submit to the demand of the municipality to evacuate the piece of land.

Hitherto many had asked questions about the settlement and its people. With the asking of these questions, people had shown their ignorance about the Freedom Park issue. This ignorance led people to make certain assumptions, which are clearly far from the truth. The aim of this study is thus to present more clear-cut answers to the most common questions people had asked and still are asking.

Inhoudsopgawe

Verklaring	i
Opsomming	ii
Abstract	iii
Inhoudsopgawe	iv
Lys Van Figure & Tabelle	vii
<u>Hoofstuk1: Inleiding</u>	1
1.1. Agtergrond en Probleemstelling	1
1.2. Motivering vir die studie	5
1.3. Doel van die studie	7
1.4. Navorsings Metodologie	8
Literêre Oorsig	8
Onderhoude	9
Informeel Onderhoude	9
Formeel Onderhoude	10
1.5. Struktuur van die studie	10
<u>Hoofstuk2: Die Soeke Na Voldoende Beskutting</u>	14
2.1. Pre-Besetting's Gebeure	15
2.2. Die Vestiging Van Freedom Park	19
2.3. Vorige Residensie Van Die Inwoners Van Freedom Park	26

2.4. Tyd Van Aankoms Van Die Inwoners Van Freedom Park	30
2.5. Redes Waarom Inwoners Na Freedom Park Getrek Het	35
2.6. Konklusie	40
<u>Hoofstuk3: Karatertreкке Van Die Populasie</u>	47
3.1. Populasie Profiel	47
3.2. Ouderdom Van Die Populasie	48
3.3. Grootte Van Huishoudings	50
Afhanklikheids Ratio	55
3.4. Samestelling Van Huishoudings	59
3.5. Konklusie	63
<u>Hoofstuk4: Ekonomiese Welstand</u>	69
4.1. Indiensneming	69
Formele Indiensneming	72
Informele Indiensneming	75
Self-Indiensneming	77
Ander Vorme Van ‘Indiensneming’	79
4.2. Inkomste	81
Die Verspreiding Van Inkomste En Geslag	83
4.3. Die Behoeftes Van Huishoudings	84
4.4. Konklusie	86
<u>Hoofstuk5: Politieke Organisering In Freedom Park</u>	89
5.1. Die Behoeftes Aan ‘n Komitee	89
5.2. Die Funksies Van Die TPA	92

5.3. Uitstaande Kenmerke Van Die TPA	95
5.4. Persepsies Van Die Inwoners Van Freedom Park Oor Die TPA	97
5.5. Konklusie	101
<u>Hoofstuk6: Algemene Samevatting</u>	104
Bibliografie	108
Onderhoude	112

Lys Van Figure & Tabelle

Figure:

Figuur 1: Tyd Van Aankoms Van Persone In Freedom Park 30

Figuur 2: Ouderdom Van Die Populasie 49

Tabelle:

Tabel 1: Redes Waarom Huishoudings na Freedom Park getrek het 36

Tabel 2: Gemiddelde Huishouding grootte vir Geselekteerde Informele
Nedersettings in die KMA 51

Tabel 3: Afhanklikheids Ratio Volgens die Geslag Van Huishouding Hoofde 58

Tabel 4: Verspreiding van die Hoofde van Huishoudings Volgens Ouderdomme 58

Tabel 5: Aantal Inwoners Wat Ekonomies Aktief is 73

Tabel 6: Bronne Van Inkomste Volgens die Geslag Van Huishouding Hoofde 74

Hoofstuk 1: Inleiding

1.1. Agtergrond En Probleemstelling:

Gedurende die Paasnaweek van 1998 het Kaapstad die soveelste onwettige grondbesetting beleef. Dié besetting het vele aandag van sowel plaaslike en internasionale media getrek. Die besetting wat vanuit alle oorde, veral van politici, gekritiseer was, blyk die eindresultaat van jare lange se wag vir beter en bekostigbare behuising te wees. Die stadige lewering van formele behuising in die Kaapse Metropolitaanse gebied en die omstandighede waarin inwoners woon, hetsy in formele en informele areas, het met hierdie besetting weereens onder die soeklig gekom.

Die vestiging van Freedom Park¹ het by baie haweloses in die Tafelsig, Mitchell's Plain area, die hoop laat opvlam dat daar uiteindelik na hulle behoeftes gekyk sou word. Dit blyk te wees dat haweloses geen ander keuses het om hulle misnoë teenoor plaaslike regerings te kenne te gee behalwe om grond onwettig te beset (hierdie opmerking word ook bevestig deur Corr [1999: 2, 146]). Die besetting van erf 47141 was goed beplan deurdat die besetters voorbereid was vir enige teen aksies wat die plaaslike regering teen hulle sou loods. Soos dit blyk uit media berigte en uit onderhoude wat met individue gevoer was was die tydsberekening van die besetting die vernaamste aspek (Die Burger, 1.05.98; Cape Argus, 1.05.98; Cape Times, 5.05.98). Die plakkers was duidelik bewus dat wetgewing rakende informele nedersettings en grondbesettings nie veel van 'n probleem so wees mits die tydberekening van die besetting goed beplan was nie:

¹ Dit is die naam wat die inwoners aan hierdie nedersetting toegeken het. Vir die inwoners van Freedom Park is hierdie naam simbolies van hul nuut gevonde 'vryheid' rakende onderdrukkende huiseienaars en van die karakter wat die inwoners tydens die besetting getoon het.

Ons het geen ander keuse gehad, as om die *Easter weekend* te gebruik om dié ding in *motion* te sit nie. Dit het ons genoeg tyd gegee om die hokke een vir een op te rig en om ons *ideas* te *implement*. Ons het vooraf beplan dat hierdie naweek die enigste tyd sou wees, *because* ons meer as *seventy two hours* gehad het om die *squatter camp* en hokke op te rig.²

Die Paasnaweek, wat ook 'n openbare vakansie dag ingesluit het, was dus die enigste tyd vir die haweloses in Tafelsig om hulle planne vir besetting in werking te stel. Uit verklarings³ wat deur sekere lede van die komitee en inwoners in Freedom Park afgeleë is, blyk dit dat die spesiale eenheid van die Kaapse Munisipaliteit (dié munisipaliteit in wie se area van jurisdiksie Freedom Park geleë is) wat juis vir sulke optredes in die lewe geroep is, magteloos was weens die feit dat die volgende Maandag 'n openbare vakansie dag was.

Ten spyte hiervan het die Kaapse Munisipaliteit daarin geslaag om 'n hofbevel na hierdie naweek, teen die inwoners van Freedom Park te kry. Dié munisipaliteit en die Kaapse Hoërhof was egter van alle oorde gekritiseer vir die vinnige uitruiking van hierdie hofbevel, deurdat dit gesien was as onmenslik om die plakkers op so 'n manier van die grond te verwyder. Daar was dus groot druk op dié munisipaliteit geplaas om sy strategie tot uitsetting te heroorweeg. Baie organisasies, soos byvoorbeeld die vakbond unie COSATU (Cape Times, 1.05.98), het 'n proses van mediasie tussen die inwoners van Freedom Park en die munisipaliteit as die enigste oplossing vir die probleem gesien. Hierdie vakbond was een van talle organisasies wat ingewillig het

2 Dit is 'n opmerking wat deur een van die komiteeledes in Freedom Park gemaak is oor die beplanning van die besetting. Hierdie persoon is huidiglik nie meer deel van die komitee nie, as gevolg van menings verskille wat tussen haar en ander lede van die komitee ontstaan het.

3 Dit is verklarings wat gedoen is deur die Legal Resources Centre (LRC). Die LRC het na die besetting aangebied om die inwoners van Freedom Park geregtelik by te staan in hulle stryd teen die Kaapse munisipaliteit.

om as mediator tussen die munisipaliteit en die inwoners van Freedom Park op te tree. Tot en met die einde van my veldwerk was die belangstelling van hierdie vakbond unie in die Freedom Park kwessie steeds 'n onduidelikheid onder die inwoners van die nedersetting en vir ander belanghebbendes.

Hoe dit ook al sy, mense in Freedom Park was op hierdie stadium vasbeslote dat hulle nie sou toelaat dat die munisipaliteit hulle van die grond afsit nie. Na vele uitstellings om die hofbevel uit te voer, vanweë die groot eksterne druk van belanghebbende organisasies, het die munisipaliteit ingestem om 'n meer menslike benadering tot die Freedom Park kwessie te oorweeg. Daar was egter 'n keuse aan die inwoners gestel dat hulle op hul eie alternatiewe blyplek moes soek of hulle sou die munisipaliteit geen ander keuse laat as om voort te gaan met die uitvoering van die hofbevel nie. Die inwoners het egter nie gehoor hieraan gegee nie, en eerder die munisipaliteit aan sy pligte om vir hulle alternatiewe blyplek te voorsien, herinner.

Nadat dit duidelik geword het dat die plakkers nie gehoor aan hierdie opsie sou gee nie, het die munisipaliteit ernstige pleidooie aan die inwoners van Freedom Park gemaak om nie vinnige en irrasionele besluite te maak oor die probleem nie. Hierdie munisipaliteit het egter later geen ander keuse gehad as om voort te gaan met die uitvoering van die hofbevel (Cape Argus, 1.05.98). Met die uitvoering van die hofbevel het die munisipaliteit 'n onwelkome verrassing van die inwoners in die nedersetting gekry. Mense in hul duisende het die Donderdag na die besetting 'n menslike ketting rondom die nedersetting gevorm, wat daarteen gerig was om amptenare van die Kaapse Munisipaliteit, lede van die polisie en weermag te verhoed om die informele strukture af te breek. Met die gesing van vryheidsliedere en die geskreeu van slagspreke het die mense daarin geslaag om die stootskrapers uit die nedersetting te hou (Die Burger, 4.05.98; Cape Argus, 5.05.98).

Die munisipaliteit het weereens geen ander keuse gehad, as om sy aksies te laat vaar nie. Trane van blydschap was oral te bespeur op die gesigte van die plakkers, nadat die munisipaliteit die mislukking van die uitsetting te kenne gegee het. Na die mislukte

uitvoering van die hofbevel het inwoners van die omliggende woonbuurte en van die nedersetting met groot verligting gesê dat, “Freedom Park is [hier] om te bly”. Met hierdie woorde het die inwoners van Freedom Park nie net die permanensie van die nedersetting bevestig nie maar ook die feit dat hulle in die toekoms nie sal skroom om tot soortgelyke aksies oor te gaan nie.

Freedom Park het met die suksesvolle besetting van erf 47141 deel geword van die groeiende statistieke oor informele nedersettings in die Kaapse Metropol. Hierdie statistieke oor informele nedersettings in Kaapstad skets ’n donker prentjie vir plaaslike owerhede deurdat dit ’n aanduiding is dat die voorkoms van hierdie nedersettings toeneem en dat plaaslike owerhede tot dus ver magteloos was om die groei hiervan te stop. Die vinnige poging van die Kaapse munisipaliteit om ’n interdik teen die inwoners van Freedom Park te verkry kan, op grond hiervan, dus geregverdig word⁴. Die vestiging van Freedom Park het sekere vrese by amptenare van plaaslike regerings in Kaapstad laat ontstaan (Cape Times, 4.05.98; Cape Argus, 5.05.98). Hierdie amptenare is veral bekommerd dat:

- 1) onwettige grondbesettings in Kaapstad nie iets van die verlede is, en
- 2) deur die aanhoudende uitstel van die uitvoering van die hofbevel, die Kaapse munisipaliteit ’n presedent vir soortgelyke aksies in die toekoms geskep het.

Hulle (plaaslike owerhede) maan egter dat geen onwettige grondbesettings in die toekoms geduld sal word nie (Sharp et al.,1999: 18-19) , en dat diegene wat grond onwettig beset nie net hulleself benadeel nie, maar ook almal wat op soek is na

⁴ Volgens Die Burger (17.08.1999) was daar tot en met die eerste sewe maande van 1999 72 000 vrystaande informele plakkershutte in die Kaapse Metropolitaanse gebied. Van hierdie 72 000 hutte was 43% in die Kaapse Munisipaliteit gebied geleë. Hierdie syfers word ook bevestig deur Abbott & Douglas (1999). Dit moet dit in gedagte gehou word dat die syfers van hierdie outeurs egter nie die syfers van die voorkoms van informele strukture in agterplase in sluit nie.

formele behuising. Hoe dit ook al sy sal plaaslike munisipaliteite in 'n meerdere mate nie toekomstige besettings kan voorkom nie, as gevolg van die gebrek aan voldoende hulpbronne, soos byvoorbeeld finansies en mannekrag. Ten spyte hiervan en ander voor die handliggende redes, is daar ook ander minder opsigtelike redes waarom munisipaliteite nie die probleem van informele nedersettings sal kan voorkom nie. Een so 'n rede is die ignorering van die kondisies wat heers by formele woonplekke, soos byvoorbeeld die probleem van oorbevolking en die voorkoms van informele strukture in agterplase.

Die feit dat die Freedom Park kwessie as 'n geïsoleerde geval beskou word⁵ deur die betrokke munisipaliteit, dui op die onderskatting van die potensiaal van haweloses in die Kaapse Metropolitaanse gebied om tot sulke drastiese stappe oor te gaan. Dit is juis hierdie en ander soortgelyke sentimente wat tot die ontstaan van Freedom Park gelei het, wat duidelik die onverantwoordelikheid en onvermoë van munisipaliteite uit lig.

1.2. Motivering Vir Die Studie:

Daar was twee primêre motiverings vir die studie. Die eerste motivering wat meer op 'n algemene vlak is het te doen met die, soms opsetlike, onvermoë van plaaslike owerhede om die onderliggende faktore en attribute van informele nedersettings te verstaan, wat verreikende gevolge vir plaaslike owerhede in hou. Die toename in informele nedersettings in die Kaapse Metropolitaanse gebied blyk vele probleme vir plaaslike owerhede in te hou. Dit blyk dat plaaslike munisipaliteite ten spyte van die implementering van sekere voorkomings maatreëls, soos bv. die instel van spesiale eenhede wat gemoeid is met informele nedersettings, nie die ontstaan van hierdie nedersettings kan voorspel en in 'n sekere mate beheer nie.

⁵ Volgens die jaar verslag vir die periode 1998/99 van 'n ontwikkelings NRO, Development Action Group (DAG), was hierdie sentiment die ruggraat van die Kaapse munisipaliteit se besluit om 'n hofbevel teen die inwoners van Freedom Park te verkry.

Konflik tussen inwoners van informele nedersettings en betrokke munisipaliteite het 'n algemene en daaglikse gesig geword. Een verklaring hiervoor is die onbereidwilligheid van munisipaliteite om die situasie en omstandighede van hierdie informele inwoners te begryp. In die geval van Freedom Park huiwer die Kaapse munisipaliteit vir meer as twee jaar om enige fasiliteite en dienste beskikbaar te stel. Hierdie hardnekkige houding van dié munisipaliteit kan, in gedeelte, toegeskryf word aan die siening dat hierdie informele inwoners indringers is, en dat deur hulle optrede hulle slegs die probleme van onwettige grondbesetting en die stadige lewering van formele behuising vererger. Die werklike redes en omstandighede wat die inwoners van Freedom Park gedwing het om tot 'n stap soos hierdie oor te gaan word dus in meeste gevalle deur belangrike rolspelers misgekyk of ontken.

Dit is in hierdie lig dat die bydrae van sosiale antropoloë en antropologiese studies van veel waarde is. Antropoloë het 'n verantwoordelikheid om essensiële inligting oor gemeenskappe, het sy formeel of informeel, aan owerhede en ander belangrike rolspelers in die beplanning en daaglikse besluitnemings prosesse bekend te maak (Spiegel et al., 1999: 57).

Die tweede en meer spesifieke motivering is die bydrae wat hierdie studie kan lewer tot reeds bestaande antropologiese studies. Meeste van die antropologiese studies wat handel oor informele nedersettings in Suid-Afrika was gedoen in nedersettings wat groot en deels geokkupeer word deur inwoners wat in welke gevalle deel was van 'n migrasie proses vanaf verarmde landelike gebiede (Spiegel et al., 1999; Vawda, 1997: 1-7). Dit is juis weens hierdie rede dat daar tans min inligting beskikbaar is oor informele nedersettings wat geokkupeer word deur groepe wat oorspronklik van stedelike gebiede is, en wat dus nie geassosieer was met informele nedersettings en onwettige grondbesettings nie (Hardoy et al., 1989: 23; SAIRR, 1984/85: 244).

Freedom Park moet dus gesien word as 'n gevalle studie wat gebruik kan word om nuwe en kontemporêre inligting oor informele nedersettings veral in die Kaapse Metropolitaanse gebied bekend te maak. Hierdie inligting kan dus ook gebruik word

om die verskillende tendense in terme van die voorkoms van informele nedersettings aan te toon. Die inligting rondom die Freedom Park kwessie kan ook van vele waarde dien in die voortdurende stryd om die heersende diskoerse oor informele nedersettings en die inwoners van sulke nedersettings, uit te daag.

1.3. Doel Van Die Studie:

Die sentrale doel van hierdie studie is om te fokus op die vernaamste en uitstaande karaktertrekke van die inwoners van Freedom Park. Net soos in ander informele nedersettings, het die inwoners van Freedom Park sekere noemenswaardige daaglikse aktiwiteite wat rondom hulle bestaan in die nedersetting gesentreerd is.

Hierdie beskrywing sal gebruik word om die twee doelwitte van die studie te bereik. Die eerste doel is om die heterogene karaktertrekke van die inwoners van Freedom Park uit te lig. Die doel hiervan is om die heersende siening dat (sien Spiegel et al., 1999) alle informele nedersettings homogene interne karaktertrekke het, wat alle inwoners van hierdie nedersettings dus dieselfde maak, teen te staan. Karaktertrekke soos die uiteenlopende samestelling van huishoudings sal die heterogeniteit van Freedom Park en van informele nedersettings in die algemeen beklemtoon. Dié doel is gemik om beplanners en plaaslike owerhede bewus te maak van die heterogene attribute van informele nedersettings in die algemeen en dus te sorg dat wanneer beplanning plaasvind hierdie eienskappe nie verontag sal word nie (Spiegel et al:1999: 56).

Die tweede doel van die studie is om die leemte wat daar in antropologiese studies bestaan, rakende informele nedersettings wat groot en deels geokkupeer word deur groepe wat oorspronklik van die stedelike sentras is, te vul. Die noodigheid om hierdie leemte te vul is duidelik sigbaar in die toename in die voorkoms van sulke informele nedersettings en die, soms opsetlike, onvermoë van plaaslike owerhede en ander rolspelers om hierdie 'nuwe' verskynsel te verstaan. Dus, Freedom Park sal meer

duidelikheid kan gee oor waarom groepe, wat voorheen nooit gesien was om tot sulke drastiese stappe oor te gaan, ewe skielik die vrymoedigheid het om grond onwettig te beset.

1.4. Navorsings Metodologie:

Daar was twee verskillende, maar wedersyds ooreenkomstige, navorsingsmetodes vir die studie gebruik. Hierdie metodes het in gesluit: literêre oorsig en onderhoude.

Literêre Oorsig:

Verskeie bronne oor informele nedersettings is vir die studie gebruik. Dit was gedoen om 'n algehele idee te kry oor informele nedersettings nie net in Suid-Afrika nie, maar sowel in ander ontwikkelende lande. Hierdie makro teorieë sal gebruik word om die mikro aspekte van Freedom Park te bevestig en te supplementeer.

Antropologiese literatuur wat spesifiek handel oor aspekte soos die definiering van die konsep 'huishouding', die samestelling van huishoudings en die mobiliteit van lede van huishoudings, sal die grootste gedeelte van hierdie bronne uit maak. Die raadgewing van hierdie bronne is van vele waarde beskou, weens die feit dat sekere van die argumente ook van toepassing gemaak kan word op die Freedom Park gevalle studie. Hierdie bronne is ook van waarde beskou deurdat dit deur antropoloë geskryf is wat eerste hand se ervaring het van informele inwoners en informele nedersettings in die algemeen. Dus, is daar baie argumente wat waar is vir Freedom Park, maar daar is ook sekere argumente wat verskil van die Freedom Park kwessie.

Die uitlig van die verskille en ooreenkomste tussen Freedom Park en ander bestaande informele nedersettings maak dit moontlik om die soms uniekheid van die inwoners van Freedom Park en die nedersetting in die algemeen te beklemtoon. Dit is altemits die primêre motivering vir hierdie verhalings. Dit is dus ooglopend dat die gebruik van

verskillende literêre bronne wat handel oor die sosio, ekonomiese en politieke dinamika van verskillende informele nedersettings die strewende na 'n vergelykende verband tussen Freedom Park en die betrokke nedersettings sal motiveer en substansieer. Daar was gevoel dat die relevansie van die karaktertrekke van die inwoners van Freedom Park slegs duidelik sal word wanneer dit met ander informele nedersettings in die Kaapse Skiereiland vergelyk sal word. Hierdie perspektief is dus opsetlik as 'n werksmetode aangewend vir die bogenoemde redes.

Onderhoude:

Onderhoude was gevoer met persone wie ek geglo het kon waardevolle inligting rondom die nedersetting en die inwoners verskaf. Die selektering van sulke individue was ook met die hulp van die TPA (Tafelsig People's Association) gedoen. Die gevallestudies wat in hierdie studie weergegee gaan word is bloot gebaseer op onderhoude en fisiese observasie. Tydens die veldwerk periode wat vir meer as agt maande in die nedersetting gedoen was, was vier en sestig (64) vraelyste d.m.v formele onderhoude voltooi. Hierdie getal maak ongeveer 1/8 van die totale populasie uit.

Informele Onderhoude:

Informele onderhoude was in die begin -na die voltooiing van die opname- gedoen met individuele inwoners en met lede van die komitee. Die vrae wat in hierdie onderhoude gevra was was meestal "open-ended" en in diepte. Dit was gedoen in die lig van onsekerheid oor die tema van die studie en die uiteindelijke doelwit(te). Die vrae het grootliks verskil van die vrae wat tydens die opname gevra was, omdat ek gevoel het dat die vrae wat in die opname gebruik was, volledig was en dat daar 'n mate van onsekerheid was of die inwoners hul samewerking sou gee as hulle weer oor dieselfde vrae uit gevrae sou word.

Formele Onderhoude:

Daar was met formele onderhoude begin nadat ek konsensus met myself en studieleier oor wat die tema en doelwitte van die studie sou wees bereik het. Anders as by die informele onderhoude, was hierdie onderhoude meestal met geselekteerde individue gevoer. Die vrae wat tydens hierdie onderhoude gevra was was anders as dié wat gevra was tydens die informele onderhoude. Hierdie vra was “close-ended”, maar in diepte.

Formele onderhoude was ook gedoen tydens die opname. Die opname, wat aan die begin van my veldwerk periode gedoen was, was op aandrang van die Legal Resources Centre (LRC) gedoen. Soos gesien gaan word in die volgende hoofstuk het die LRC die inwoners van Freedom Park beloof om hul geregtelik by te staan. Die doel van hierdie opname was dus om ‘n duidelike aanduiding te kry oor die sosio-ekonomiese profiel van hierdie inwoners. Vir die uitvoering van die opname was ‘n gestruktureerde vraelys gebruik van gemaak. As gevolg van die grootte van die nedersetting-op daardie tydstip was die grootte geskat op 450 vrystaande strukture-en die dringende vir die informasie van die LRC, was daar besluit om die metode van ‘random sampling’ toe te pas. Daar was dus in totaal 64 vraelyste met huishouding hoofde uitgevoer. Deur hierdie steekproef was sowat 322 inwoners ‘vasgevang’. Hierdie steekproef grootte verteenwoordig sowat 1/8 van die totale inwoners in die nedersetting.

Die eindresultaat van hierdie opname was ‘n verslag wat aan die LRC oorhandig was. Hierdie dokument het die basis vir hierdie verhaling gevorm, deurdat die informasie wat daarin weergegee word ook gebruik is om die argumente in die verhaling duideliker te maak. In die verhaling sal daar dus na hierdie opname verwys word as die 1999 opname. Dit is grootliks so genoem om die verwysing na die bevindinge wat uit hierdie opname gekom het te vergemaklik. Soos deurentyd opgemerk sal word in die verhaling, is die informasie wat verkry is uit die 1999 opname grootliks in die

vorm van figure en tabelle. Hierdie kwantitatiewe inligting sal inderdaad die kwalitatiewe inligting supplementeer en ondersteun.

1.5. Struktuur Van Die Studie:

Hierdie studie sal in vyf dele aangebied word. Die sentrale argument(e) en hoofpunte van elke hoofstuk word vervolgens gegee:

Hoofstuk 2: Hierdie hoofstuk sal fokus op die gebeure wat voor die 27ste April van 1998 plaasgevind het. Hierdie gebeure blyk belangrik te wees in die vestiging van Freedom Park. Die redes waarom die haweloses tot hierdie drastiese stap oorgegaan het sal ook deel uit maak van die hoofpunte van dié hoofstuk. Twee vrae sal volledig in hierdie hoofstuk beantwoord word. Dié vrae is as volg: Waar het die inwoners van Freedom Park gewoon voordat hulle na Freedom Park getrek het? en, Waarom was Freedom Park gevestig?

Hoofstuk 3: Die verskeie sosiale karaktrekke van die inwoners in Freedom Park sal deel uit maak van die hoofpunte van hierdie hoofstuk. Eienskappe soos die grootte van huishoudings en die samestelling van individuele huishoudings sal gebruik word om die sentrale argument van hierdie hoofstuk uit te lig. Dié argument is om die heterogeniteit van die inwoners in terme van verskeie attribute aan te toon.

In terme van die verskillende karaktertrekke van die huishoudings in Freedom Park, is dit duidelik dat daar wel sekere onderliggende verskille nie net in Freedom Park nie, maar ook in ander verskillende informele nedersettings bestaan.

Hoofstuk 4: Die skets van 'n ekonomiese profiel van huishoudings in Freedom Park is die sentrale tema van hierdie hoofstuk. Die hoofdoelwit van hierdie hoofstuk is om aan te dui dat huishoudings in Freedom Park se maandelikse vlak van inkomste op 'n kontinuum geplaas kan word, wat wissel in terme van stabiliteit en gereeldheid.

Hierdie verskynsel kan toegeskryf word aan die verskillende tipes indiensnemings sektore waarin 'n klein getal inwoners werksaam is.

Aan die einde van die inkomste kontinuum word huishoudings aangetref wat hoegenaamd geen vorm van 'n inkomste het nie. Persone in hierdie huishoudings wat in die ekonomiese aktiewe ouderdoms kategorie val, kan dus geklassifiseer word as werkloos. In hierdie hoofstuk sal daar ook aandag geskenk word aan die twee dimensies wat geheg is aan die term werkloosheid. Hierdie twee dimensies is as volg:

- Werkloos wat aktief op soek is na werk; en
- Werkloos wat geen behoefte daaraan het om werk te soek nie

Binne hierdie twee dimensies sal daar gekyk word na: Hoe hierdie ekonomiese statusse huishoudings beïnvloed? en, Watter alternatiewe metodes word geontplooi om die maandelikse inkomste van huishoudings te supplementeer?

Hoofstuk 5: Die teenwoordigheid van 'n gemeenskapskomitee in Freedom Park is 'n belangrike aspek in die daaglikse lewens vsan inwoners in hierdie nedersetting. Dit blyk dat die teenwoordigheid van hierdie komitee nie die goedkeuring van sekere inwoners in hierdie nedersetting wegdra nie. Dit lei dikwels tot konflikte en konfrontasies wat negatiewe gevolge in hou nie net vir die inwoners van Freedom Park nie, maar ook vir die inwoners van die omliggende woonbuurte. Hierdie self verkose komitee het sekere funksies wat vervul moet word, maar die uitvoering daarvan is nie so maklik soos wat die komitee dit sou wou hê nie.

Hierdie komitee was instrumenteel in die beplanning van Freedom Park, maar tot op hede het baie inwoners van 'n sekere gedeelte van die nedersetting, die integriteit en geldigheid van hierdie komitee begin bevraagteken. Die vraag kan dus gevra word: Is sulke komitees 'n noodsaaklikheid in informele nedersettings?

Hoofstuk 6: Hierdie hoofstuk se hoof doelwit is om 'n algehele samevatting van die hele studie te gee. 'n Opsomming van die vooraf genoemde hoofstukke sal weergegee word. Hierdie hoofstuk word as belangrik beskou, omdat daar gepoog sal word om die raamwerk van die studie meer duidelik te maak.

Hoofstuk 2: Die Soeke Na Voldoende Beskutting:

Die behoefte om 'n plek van hul eie te hê, was verhoog deur die kondisies wat die inwoners ervaar het tydens hul verblyf by hul vorige woonplekke. Meeste van die inwoners in Freedom Park was egter huiwerig om hierdie drastiese stap te onderneem, vanweë die feit dat hulle eenvouding nie gewoonnd daaraan was om grond onwettig te beset nie. Hierdie gevoelens van huiwering kan dalk gemotiveer word weens die instelling van strawwe en beperkende wetgewing deur die vorige regime en die siening dat die kleurling populasiegroep, in vergelyking met die swart populasie, nie voorheen geassosieer was met informele nedersettings nie (SAIRR, 1985:244):

Ek het altyd gedink dat plakkerskampe net vir die *Africans* is. In die jare van apartheid het die *Africans* wat van die Transkei af gekom het hulle hokke opgeslaan. Kyk maar vir *Gugs* [Guguletu] en Khayelitsha. Ek het altyd vir myself *gepromise* dat ek nooit in 'n plakkerskamp sal bly nie. Wat sou my kinders van my gedink het as ek dit sou gedoen het? ⁶

Die stadige lewering van formele behuising, en die siening dat om “ ‘n beter lewe te hê moet jy ‘n formele huis besit’⁷”, dwing gemarginaliseerde groepe, veral haweloses, om hul griewe op meer as net diplomatiese wyses te openbaar. Hierdie manifestering van frustrasies en aspirasies om formele behuising te bekom word soms verkeerd geïntrepreteer en word sulkes dan gevolglik gebrandmerk as moeilikheidmakers en dus as 'n probleem (Corr, 1999: 145).

⁶ Hierdie gevoel was geopenbaar deur 'n enkel moeder wat met haar drie jong kinders die afgelope twee dekades van een plek na die ander rond getrek het, sonder om in 'n informele nedersetting in te trek.

⁷ Dit is 'n stelling wat veral deur politici beklemtoon word wanneer armoede in stede bespreek word. Hierdie betrokke stelling was gemaak deur 'n amptenaar wat werksaam is by die behuising lenings NRO genaamd Kuyasa ('A new dawn for housing'). Dit moet ook bygevoeg word dat hierdie stelling nie beperk is tot Suid Afrika alleen nie (Sien Corr, 1999: 52).

Konvensionele denke het dit dat 'n oorgrote meerderheid van informele inwoners die intrek in informele nedersettings in stede sien as 'n groot stap tot 'n "proper urban life" (Sharp et al., 1999: 1). Hardoy en Satterthwaite (1989: 23) merk egter tereg op dat in die meeste stede in ontwikkelende lande, onwettige grondbesettings ook onderneem word deur haweloses wat in die stede gebore is en wat gewoon daaraan geraak het om in onmenslike omstandighede te woon. Hierdie persone het dus eerste handse ervaring van armoede in die stede, en onwettige grondbesetting word dus gesien as 'n metode waardeur hulle hul griewe teenoor plaaslike regerings kan openbaar. Hardoy et al (ibid) se siening kan gevolglik van toepassing gemaak word op die inwoners van Freedom Park, deurdat die meeste van die persone wat woonagtig is in hierdie nedersetting voorheen in die Kaapse Metropolitaanse gebied gewoon het.

Weens die bogenoemde feit, kan daar gesê word dat die kondisies wat hierdie persone beleef het by hul vorige woonplekke vir meer as twee dekades, 'n groot motivering was om tot so 'n drastiese stap oor te gaan. Vir hierdie mense was meer as twee dekades se wag op beter huisvesting een te veel. Hulle het dus op 'n sekere stadium besluit dat die bal in hulle kant was om iets aan hulle omstandighede te doen, sedert dit duidelik geword het dat plaaslike owerhede nie by magte is om enige daadwerklike pogings aan te wend omsodoende 'n verskil in hulle situasie aan te bring nie. Soos dit sal blyk uit die volgende subhoof het hierdie persone nie oornag besluit om die betrokke grond te beset nie. Na vele vergaderings wat belê was tussen die inwoners van die omliggende woongebiede was daar gevolglik besluit om tot so 'n drastiese stap oor te gaan.

2.1. Pre-Besetting's Gebeure:

Tydens die beplanningsfase van die besetting was daar gereeld vergaderings by een van die komiteede gehou. Hierdie persoon is deel van die TPA wat later gevorm was om die besettings kwessie te hanteer. Die eerste vergadering het twee maande voor die besetting plaasgevind. Dié vergadering was gereël deur bekommerde inwoners van die

omliggende formele woonbuurte, naamlik Mitchell's Heights en Lost City. Die grond waarop Freedom Park gevestig is is tussen hierdie twee woonbuurte geleë.

Inwoners van hierdie twee woonbuurte was bekommerd oor die toenemende vlaag van misdaad wat op hierdie grond plaasgevind het. Mense het meestal van hierdie oop stuk grond gebruik gemaak as hulle vriende en familie in een van die twee woonbuurte wou besoek. Dit was as 'n gouer en makliker roete beskou om by een van die twee woonbuurte uit te kom. Vanweë die voorkoms van hoë bosse wat hierdie stuk grond bedek het het misdadigers soos bendelede dikwels hierdie grond gebruik om hul misdadige aktiwiteite uit te voer:

Ek wat oorkant die vlakkie bly was veral bekommerd oor die veiligheid van my kinders. Ek werk en deur die dag is my kinders alleen hier by die huis. Die bosse op hierdie vlakkie was meters hoog. Jy kon nie eers die mense wat daardeur loop sien nie. Ek het al gehoor hoe 'n meisie op die vlakkie verkrag en vermoor was. Toe ek die polisie bel het hulle vir my gesê dat daar geen *van* (patrolie voertuig) beskikbaar was nie, maar hulle sal iemand stuur so gou as wat hulle kon. Heelaand het ek gewag vir hulle, maar hulle het eers die volgende oggend opgedaag. Toe hulle die meisie se lyk wegdra het ek het net gevoel iets moet aan dié stuk vlakkie gedoen word.⁸

Na vele mislukte besoeke aan die Kaapse Munisipaliteit het inwoners van hierdie twee woonbuurte gevoel dat hulleself iets aan die situasie moes doen. Almal was egter nie te vinde hiervoor nie omdat baie bang was dat dit konfrontasies met die plaaslike owerheid sou uitlok. Na die eerste vergadering was daar besluit dat hulle eers tydelike oplossings moes soek. Daar was besluit dat die bosse verwyder sou word en dat dit gereeld een keer per maand gedoen sou word.

⁸ Hierdie vrou was instrumenteel in die beplanning van die besetting in die sin dat sy verskeie vergaderings gereël het met verskeie rolspelers. Sy het egter na die besetting die aanbod om deel van die komitee te wees van die hand gewys.

Tydens die eerste skoonmaak operasie was vele gesteelde goedere gevind en aan die polisie oorhandig. Hiermee het die inwoners ook die hulp van die plaaslike polisie gevra, maar weens 'n tekort aan hulpbronne is die versoek van die hand gewys. Inwoners was egter nie mismoedig hieroor nie en het voort gegaan met die skoonmaak van die veld. Hierdie skoonmaakproses het vir sowat twee maande voortgeduur, voordat die inwoners besef het dat dit niks baat om die veld gereeld skoon te maak nie.

Inwoners met wie onderhoude gevoer was was dit eens dat verkragtings, moorde en die berging van gesteelde goedere, ten spyte van die gereelde skoonmaak van die veld, nog steeds voorgekom het. In Maart 1998 het inwoners besluit dat hulle die grond weer sou skoonmaak maar hierdie keer sou hulle die skoonmaak proses 'n stap verder neem. Daar was besluit dat haweloses toegelaat sou word om hulle informele strukture op hierdie stuk grond op te rig. Dié 'uitnodiging' was grootliks gerig aan mense wat woonagtig was in die omliggende woonbuurte. Hoe dit ook al sy, het min mense gereageer op hierdie versoek uit vrese dat die plaaslike owerheid hul strukture sou verwyder en dat hulle name op 'n "swartlys" geplaas sou word, waardeur hulle in die toekoms nie in aanmerking sal kan kom vir formele behuising nie.

Die inwoners wat die verskeie vergaderings bygewoon het het ook nie baie vertrouwe gehad dat hierdie plan sou werk nie. In 'n latere vergadering is daar sonder twyfel besluit dat 'n spesiale komitee gevorm moes word om hierdie aangeleentheid te reël. Vir die verkiesing van hierdie komitee is individue wat huisloos was en wat in die onmiddellike omgewing gewoon het gevra om die verkiesing by te woon.

Die Tafelsig People's Association (TPA) was gevolglik gevorm. Hierdie komitee het groot en deels bestaan uit individue wat huisloos is, maar met een uitsondering. Die voorsitter van die TPA is 'n vrou wat huidiglik woonagtig is in Mitchell's Heights. Hierdie voorsitster het egter haar eie formele huis wat reg oorkant die nedersetting geleë is. Haar betrokkenheid by die hele aangeleentheid is steeds 'n onduidelikheid (dit geld nie net vir my nie, maar ook vir ander eksterne belangegroepes, soos

byvoorbeeld die prokureur) omdat inwoners van die nedersetting en van die omliggende woonbuurte nie definitiewe verklarings hiervoor kon gee nie. Baie het egter wel gesê dat dié persoon betrokke is omdat daar tydens die verkiesing geglo was dat sy die geskikte persoon sou wees om aan hoof van die TPA te staan, vanweë die feit dat sy bevriend is met persone in hoë posisies en dat sy meer kennis het van sulke aangeleenthede. Soos dit gesien sal word in hoofstuk 5 het hierdie komitee onder die voorsitterskap van hierdie vrou 'n belangrike deel van die bestaan van Freedom Park geword.

Die TPA het daarvan werk gemaak om mense so gou as moontlik te vind wat op soek was na hul eie huis. Met die eerste poging het daar slegs vier of vyf huishoudings hul informele hutte opgerig. Terwyl planne gemaak was om nog mense op die grond te kry, het die TPA gedurig met die munisipale wyksraadslid in kontak gebly. Hulle het hom ingelig oor hul toekoms planne om 'n volskaalse besetting te loods, mits daar nie iets dringends aan die huidige stand van sake, veral wat betref die oop stuk grond en die benarde behuisings situasie in die Tafelsig area, gedoen sou word nie. Die wyksraadslid het egter gevra dat die lede van die TPA hul planne moes herdink en aanbeveel dat hulle saam aan 'n oplossing moes werk. Hy het egter te veel tyd in beslag beneem (volgens sekere lede van die TPA), en gevolglik het die TPA lede gevoel dat hulle nie op hom kon wag nie, vanweë die groeiende behoefte van die inwoners van die twee woonbuurte om iets daadwerklik aan die stuk grond te doen.

Met die stadige reaksie van mense om hul informele strukture op te rig was daar op 'n gemeenskaps vergadering, wat bygewoon was deur inwoners van Mitchell's Heights en Lost City, besluit dat die komende Paasnaweek gebruik sou word om die planne van 'n volskaalse besetting in werking te stel. Individue wat dié vergadering bygewoon het was aangesê om hul familieledes en vriende wat nie behoorlike behuising gehad het nie, aan te moedig om die Paasnaweek te gebruik om hul informele strukture op te rig. In die tussen tyd het die wyksraadslid gereelde vergaderings met die TPA gehou. Dit blyk dat hy die Kaapse munisipaliteit ingelig het oor die planne van die TPA, maar dit het egter op dowe ore geval aangesien hierdie

munisipaliteit nie die ernstigheid van die situasie besef het nie. Die TPA het egter 'n keuse aan die Kaapse munisipaliteit gestel. Hulle het geëis dat die munisipaliteit daadwerklik iets moes doen aan die huidige omstandighede van die oop stuk veld, of hulle (TPA) sou mense toelaat en bystaan om hul informele strukture op te rig.

Tydens die voorlaaste vergadering voor die besetting sou plaasvind, was die persone wat teenwoordig was ingelig oor die spesifieke fases van die besetting. Daar was egter steeds huiwering onder die grootste gedeelte van hierdie persone, maar hulle was versekerd deur die TPA dat niks verkeerd sal en kon loop nie:

Ek het hulle eenvoudig gesê dat daar *no turning back* was. Hoe kan hulle op so 'n laat stadium begin huiwer oor die hele ding...dit is nou een ding van ons mense [kleurlinge] waarvan ek net niks hou nie. Die een *moment* is hulle nog opgemaak oor die hele saak en dan ewe skielik wil hulle hul *minds change*.⁹

Die spreekwoordelike tafel was gedek vir die besetting om plaas te vind. As hierdie besetting sou plaasvind en sou slaag sou dit die soveelste een wees in die jurisdiksie area van die Kaapse munisipaliteit. Die sukses van hierdie besetting sou die soeklig weereens plaas op die lewering van formele behuising, spesifiek lae-koste, in die Kaapse Metropol en die groeiende frustrasies van diegene wat hierdie tipe behuising benodig.

2.2. Die Vestiging Van Freedom Park:

Met die aanbreek van die Paasnaweek in 1998 was almal wat betrokke was by die beplanning van die besetting op en wakker en gereed om hul planne in aksie te sit.

⁹ Hierdie stelling was gemaak deur die voorsitster. Volgens haar was nie net die persone wat dié vergadering bygewoon het huiwerig oor die besetting nie, maar ook die inwoners van die omliggende woonbuurte. Beide groepe (haweloses en die inwoners van die omliggende woonbuurte) se toekoms het afgehang van die sukses van die besetting.

Tydens die Vrydag van dié naweek het sowat vyftien huishoudings hul strukture op die oop stuk veld opgerig. Alhoewel dit 'n betekenisvolle getal strukture is het die plaaslike owerheid geen aksies teen hierdie persone geloods nie.

Die behuisings departement (spesifiek die eenheid wat bemoeid is met informele nedersettings) van die Kaapse munisipaliteit was in hierdie stadium oorval met oproepe van inwoners wat bekommerd was oor hierdie besetting. Volgens 'n amptenaar wat op diens was het 'n persoon wat hom voorgestel het as 'n voorsitter van 'n gemeenskapskomitee in die Tafelsig omgewing hom geskakel en ingelig oor die besetting. Siende dat hy alleen op diens was kon hy nie veel aan die situasie doen nie. Hy het egter wel 'n paar ure na die oproepe na die toneel gejaag.

Hy het onmiddelik die spesiale eenheid van die behuisings departement geskakel, maar kon geen beampte in die hande kry nie. Volgens hom het hy geweet dat hy niks aan die saak kon doen nie, so ook die mense wat hierdie besetting beplan het. Op daardie stadium kon hy nie met sekerheid sê dat die besetting vooraf beplan was of nie. Wat hy wel geweet het was dat dit moeilik sou wees om dié mense en die wat nog sou kom van die grond af te verwyder:

Ek het al voorheen met sulke gevalle gewerk. Die mense weet dat dit 'n naweek is en dat die *council* oor 'n naweek nie maklik sal kan optree nie...ons kan ook nie oral wees nie. In meeste gevalle is hierdie mense en die inwoners van die omliggende buurte kop in een mis, maar wat kan jy doen. Diegene wat wel geskakel het om my in te lig oor die besetting is duidelik ook bekommerd oor die gebeure.¹⁰

¹⁰ Hierdie opmerking was gemaak deur hierdie persoon in die verklaring wat hy afgelê het by die Legal Resources Centre. Hierdie persoon het dit ook duidelik gestel, in die verklaring, dat die Freedom Park besetting uniek is, in die sin dat dit goed beplan was.

Hierdie betrokke amptenaar het die situasie fyn gemonitor en het weer die volgende Sondag terug gekeer na die nedersetting. Wat hy gesien het het hom glad nie verbaas nie. Volgens hom was daar meer as eenhonderd strukture vanaf die Vrydag opgerig. Soos hy deur die nedersetting rond beweeg het het nog meer mense met hul besittings opgedaag. Die mense was duidelik onbewus van wie hy was en was ook nie bereid om met hom te gesels nie. Volgens een van die besetters, wat wel met hom gesels het, was hulle onder streng bevel om met niemand oor die besetting te gesels nie. Hierdie persoon het egter ook gehuiwer om te sê onder wie se bevel hulle dit gedoen het.

Dit het in hierdie stadium vir hierdie amptenaar duidelik geword dat hierdie besetting vooraf beplan was. Hy het ook besef dat hierdie besetting gereël was deur mense wat oor genoegsame kennis beskik oor die verskillende wetgewing met betrekking tot informele nedersettings en die besetting van grond wat besit word deur plaaslike munisipaliteite. Hy het ook bygevoeg dat haweloses in die meeste gevalle nie die moed het om tot sulke aksies oor te gaan nie, gevolglik moes “hulle op een of ander stadium gehelp gewees het deur mense wat in die omringende woonbuurte woon”.

Die volgende Maandag wat ‘n openbare vakansiedag¹¹ was, was die Kaapse munisipaliteit nog steeds nie in staat om genoegsame aandag aan die besetting’s aangeleentheid te skenk nie. Byna die hele erf was dié dag gevul met informele strukture. Volgens die betrokke beampte was daar ongeveer 800 hutte opgerig vanaf die Vrydag middag tot dié betrokke Maandag¹². Volgens die voorsitster en ander lede van die TPA was hulle op hierdie stadium tevrede met die verloop van sake. Hulle het

¹¹ Op hierdie dag het die res van die Suid-Afrikaanse publiek hul nuut gevonde politieke vryheid gevier. Vryheidsdag soos dit bekend staan, het egter vir die nuwe inwoners van Freedom Park ‘n ander soort vryheid ingehou.

¹² Hierdie syfer word deur meeste eksterne bronne verkeerd aangegee. Baie van hierdie bronne soos media berigte, gee ‘n meer oorskatte syfer van die aantal hutte en individue wat in hierdie stadium in die nedersetting teenwoordig was. Die syfer van 800 strukture is wat weergegee word in koerant berigte (Cape Argus, 4.05.98; Cape Times, 5.05.98).

die mense wat na hulle versoeke gehoor gegee het geprys vir hulle volharding met die besettingsproses.

Met die opening van die munisipale kantore die volgende Dinsdag het die Kaapse munisipaliteit dadelik begin met sekere aksies teen die besetters. Dié munisipaliteit het in sy aansoek om 'n hofinterdik teen die besetters te verkry geslaag. Hoe dit ook al sy, was die munisipaliteit huiwerig om dié interdik uit te voer, maar was egter ook bereid om vreedsame oplossings tot die probleem te vind (Cape Argus,30.4.98). Daar was egter sekere aanbevelings van die Kaapse Hoërhof wat die stadsraad moes nakom voordat die plakkers verwyder kon word. Volgens die Cape Argus (30.4.98) moes die stadsraad die besetters vooraf inlig dat hulle nie wettig op die grond is nie en dat hulle op hul eie alternatiewe blyplek moes verkry. Hierdie inligtingsproses moes op twee maniere geskiet:

- 1) Die munisipaliteit moes kennisgewingborde oral in die nedersetting oprig, waarop toekomstige aksies duidelik uitgestip is, en
- 2) Die munisipaliteit moes ook vir elke inwoner in die nedersetting 'n afskrif gee oor wat hy beoog om te doen en wat hulle as inwoners te doen staan om op 'n vreedsame wyse van die grond verwyder te word.

In die tussentyd was die munisipaliteit van alle oorde beskuldig dat hy te vinnig opgetree het in sy aansoek om 'n interdik teen die besetters te verkry. Veral politieke partye wat gesimpatiseer het met die situasie van die plakkers, het die munisipaliteit daarvan beskuldig dat hy nog op dieselfde beginsels as die vorige regime funksioneer deurdat die haas om informele strukture te verwyder gepart gaan met negatiewe persepsies oor informele nedersettings en informele inwoners. Politieke leiers het ook hierdie geleentheid gebruik om kiesers in te win vir hul onderskeie politieke partye. Veral lede van die Pan African Congress (PAC) party het hierdie geleentheid gebruik om die haweloses in die Tafelsig area bewus te maak van die onvermoë van die regerende party om na hulle behoeftes om te sien. Bespiegeling was gemaak dat die

hele besettings aangeleentheid politieke motiverings en doeleindes gehad het, maar tydens die periode van my veldwerk kon ek dit egter nie bevestig nie.

Hierdie beskuldigings het die munisipaliteit op 'n direkte manier geforseer om 'n meer menslike benadering tot die probleem aan te neem. Verteenwoordigers van die plakkers was toegelaat om met die stadsraad te vergader, wat daarop gemik was om oplossings vir die probleem te vind. Dit blyk egter dat die eise wat die TPA aan die raad gemaak het onprakties was. Volgens 'n lid van die stadsraad wat betrokke was in die Freedom Park geskil het die TPA die raad op verskeie kere versoek om vir die besetters alternatiewe akkomodasie te vind en dat die raad dit moes oorweeg om die name van die besetters hoër op die behuisingswaglys te skuif (Cape Argus, 1.5.98).

Die laasgenoemde eis is duidelik 'n aanduiding dat die besetters steeds bekommerd was dat hul name op 'n "swart behuisingslys" geplaas sou word wat hulle in die toekoms negatief sou benadeel. Die vergaderings het egter op dooie punte uitgeloopt en die munisipaliteit het geen ander keuse gehad as om voort te gaan met die uitsettingsbevel nie. Die munisipaliteit het egter die besetters 'n verdere drie dae uitstel gegee om op hulle eie alternatiewe akkomodasie te vind. Die munisipaliteit was bewus van die feit dat hierdie uitstel op dowe ore sou val, maar bygevoeg dat hy probeer om alternatiewe strategieë te vind. Die TPA en die besetters was egter vasbeslote om nie toe te gee aan die versoek van die munisipaliteit nie. Laaste pogings deur die munisipaliteit om die mense op 'n vreedsame wyse te verwyder van die grond het egter ook misluk. Dit het nou 'n uitgemaakte saak geword dat die munisipaliteit geen verdere vergunnings teenoor hierdie besetters sou maak nie en dat hy sou voortgaan met die uitsettingsbevel. Met die aanbreek van die dag waarop die munisipaliteit die hofbevel sou uitvoer het mense in hul duisende in die vroeë oggend ure in die nedersetting byeengekom. Uitsprake dat hulle eerder sal sterf as om weg te trek, was deurentyd gemaak deur die besetters (Cape Times, 4.5.98).

Die stadsraad het ook vooraf met inwoners van Lost City en Mitchell's Heights vergader om hulle in te lig oor wat hy beoog om te doen. Dit het egter gemengde

reaksies by hierdie inwoners uitgelok. Baie was ontevrede oor die planne van die munisipaliteit omdat hy op hierdie manier onsensitief sal optree en dat hy die lot van die mense en veral die van jong kinders sou verontag. Baie van die inwoners van hierdie twee woonbuurte het familieledede wat in die nedersetting woonagtig is en het dit duidelik gestel dat hulle nie hul vriende en familie in die steek sou laat nie. Hierdie inwoners het die besetters gehelp om 'n menslike ketting rondom die nedersetting te vorm toe die munisipaliteit te same met die balju en polisieledede probeer het om die besetters se hutte af te breek.

In die tussentyd het drie lede van die TPA 'n aansoek by die Kaapse Hoërhof ingedien dat die interdik teen die besetters met koste van die hand gewys moet word, en dat die hof die saak van die besetters op 'n gepaste manier moes aanhoor. Tydens samesprekings met die voorsittende regter was die aansoek van die drie persone goedgekeur (Cape Times, 5.5.98; The Citizen, 5.5.98). Die regter het egter besluit dat die hofinterdik steeds van krag sou wees, maar dat hy genoegsame tyd aan die verteenwoordigers van die inwoners van die nedersetting sou verleen om die saak van die besetters te stel. Die besetters was egter nie bewus van hierdie verwikkeling nie en het steeds voortgegaan om 'n menslike ketting rondom die nedersetting te vorm. Nadat hulle te hore gekom het van die nuwe verwikkeling het die besetters onmiddelik die naam Freedom Park aan die nedersetting gegee en met blydschap uitgeroep dat hulle "Home at Last"¹³ was. Dit blyk egter dat die stadsraad ook nie bewus was van die besluit van die hof om die interdik voorlopig terug te trek nie, aangesien 'n raadslid tydens 'n onderhoud met 'n nuusblad uitdruklik gesê het dat hulle nog steeds sal voortgaan met die uitvoering van die interdik (The Citizen, 5.5.98). Sedertdien het die Legal Resources Centre (LRC) beloof om die besetters met regshulp te voorsien en onmiddelik daarop aangedring dat 'n mediasie proses tussen hulle en die stadsraad van stapel gestuur moes word. Die LRC het die Freedom Park kwessie as 'n unieke saak beskou, vanweë die besetters se deursettings vermoë om nie toe te gee aan eksterne druk nie.

¹³ Die titel van die studie is verkry van hierdie stelling.

Dit blyk egter dat die LRC en die hardkoppige volharding van die besetters Freedom Park gered het deurdat die munisipaliteit indirek verplig is om geen ander strategieë, soos om uitsettingsbevele te verkry, te gebruik terwyl die mediasie proses aan die gang is nie (sien klousule 7(1-5) in die Wet Op Die Voorkoming Van Onwettige Uitsetting En Onregmatige Besetting Van Grond, 1998). Hierdie mediasie proses was ten tye van die einde van my veldwerk steeds aan die gang, maar die inwoners van die nedersetting het alreeds enige hoop hierin verloor. Hierdie gevoel kan geregverdig word vanweë die feit dat nóg die TPA nóg die inwoners van Freedom Park oningelig is oor die verloop van die mediasie proses en in die algemeen oor die besluite wat geneem word deur die verskillende rolspelers tydens hierdie proses. Die openbaring van enige besluite wat gemaak word tydens so 'n mediasie proses word deur wetgewing geregleer, deurdat rolspelers deur die bogenoemde wetgewing 'n keuse gelaat word om sulke besluite te openbaar (sien klousule 7.[5] van die bogenoemde wet).

Alhoewel dit blyk dat Freedom Park hier is om te bly, wat duidelik 'n oorwinning vir die besetters beteken, het hulle (die besetters) nog nie daarin geslaag om die stadsraad van sy siening dat hulle onwettig is te laat verander nie. Die Kaapse munisipaliteit, ten spyte van die mediasie proses, sien hierdie besetters as onwettig en as gevolg hiervan weerhou hy enige voorsiening van openbare dienste aan hulle. Tot op hede het die inwoners van Freedom Park nog steeds geen lopende water, voldoende elektrisiteitsvoorsiening of sanitasie geriewe nie.

Die inwoners van Freedom Park is egter nog vasbeslote dat niks hulle onder sal kry nie, en is hoopvol dat die munisipaliteit dit sal besef en so gou moontlik fasiliteite sal aan bring in die nedersetting. Freedom Park het diep in die harte van barmhartige samaritane in Kaapstad geklim nadat die besettingsproses landwyd uitgesaai en gepubliseer was. Hulplening organisasies het onmiddelik begin met die uitdeel van benodighede, min wetend dat hierdie benodighede tot groot konflik in die nedersetting sou lei. Soos in hoofstuk 5 gesien gaan word, was die aantal skeurings in die TPA grootliks aangehits deur inwoners wat ontevrede was oor die modus operandi van die

voorsitster. Dit het veroorsaak dat alle hulpverlenings aktiwiteite gestaak is en inwoners van die nedersetting het geen ander keuse gehad as om dit gelate te aanvaar nie.

Dit is duidelik dat baie van die inwoners van Freedom Park nie angstig is om terug te keer na hulle vorige residensies nie en dat die houding van die munisipaliteit om die lewering van dienste te weerhou nie hierdie mense sal onder kry nie. Na afloop van die besetting was talle vrae rondom die nedersetting en die inwoners gevra. Vrae wat voortdurend gevra was en wat nog steeds gevra word kan as volg opgesom word: Waar het hierdie mense voorheen gebly? Om watter redes het hulle na Freedom Park getrek? Wanneer die meeste besetters na Freedom Park getrek het? En, Wat is die redes waarom hulle nie wil terugkeer na hulle vorige residensies nie? Vervolgens gaan daar gepoog word om meer duidelikhied op hierdie en ander vrae te werp.

2.3. Vorige Residensie Van Die Inwoners Van Freedom Park:

Volgens die 1999 opname het die meeste mense wat in hierdie opname ‘vasgevang’ was voor hulle migrasie na Freedom Park in die Tafelsig area gebly. ‘n Groot meerderheid wat in hierdie opname ‘vasgevang’ was het in informele strukture agter in die agterplase van familie of vriende gewoon. Die aanpassing vir hierdie persone by die omstandighede in Freedom Park blyk nie so groot te gewees het as vir die ander wat nie in agterplase gewoon het nie.

Ten spyte daarvan dat hulle in informele strukture gewoon het was hulle verplig om ‘n maandelikse huur te betaal. Die prys van hierdie huurkoste was gelyk aan die prys wat persone betaal het wat in formele behuising gewoon het. Dit beteken dat die standaard (dit wil sê formeel of informeel) van die wooneenhede waarin inwoners gewoon het geen invloed was op die vasstelling van die prys van hul maandelikse huur nie. Alhoewel hulle maandelikse huur betaal het het hulle geen beheer gehad oor die dinge waarvoor hulle betaal nie, soos bv. elektrisiteit (sien die gevalle studie van Maria ter

illustrasie van hierdie punt). Baie van dié inwoners wat in die agterplase gebly het het die omstandighede in Freedom Park as “baie beter” beskou, ten spyte van die gebrek aan voldoende infrastrukture.

Die Geval Van Maria:

Maria is ‘n twintigjarige enkelouer. Sy bly saam met haar twee kinders van onderskeidelik drie en twee jaar in die nedersetting. Voor sy gehoor het van Freedom Park het sy in ‘n wendyhuis in een van die agterstrate in Tafelsig gewoon. Hierdie wendyhuis was in die agterplaas van haar oudste broer geleë. Hierdie wendyhuis was met haar koms reeds beskikbaar gestel deur haar broer.

Sy kon nie ‘n kamer in haar broer se huis huur nie, omdat hy en sy gesin in die huis gewoon het en dus was daar nie ‘n kamer beskikbaar vir haar en haar oudste kind nie. Sy het elke maand meer as driehonderd rand net vir haar huur betaal. Volgens haar was dit onregverdig, omdat haar broer familie van haar is en dat familie nie “*suppose* is om mekaar uit te buit nie”. Behalwe vir die huur wat sy moes betaal, was sy ook verplig om vir die elektrisiteit te betaal. Sy glo dat haar broer se gesin ook van haar elektrisiteit gebruik het, maar sy wou niks hieroor sê nie uit vrees dat haar broer haar van sy erf sou verwyder. Sy het egter vrywilliglik weggetrek, omdat sy die omstandighede nie meer kon verdra nie.

Diegene wat nie voorheen in agterplase gewoon het nie, het in die meeste gevalle enkel kamers binne in huise gehuur. Dié kamers was meestal beset deur meer as een gesin wat gevolglik tot oorbevolking gelei het. Net soos daar diegene wat in agterplase woonagtig was was hierdie persone ook verplig om maandelikse verblykoste te betaal. In dié kamers was die kondisies ook nie na wense nie. Oorbevolking was nie die enigste probleem in hierdie gevalle nie, die geriewe waarvan hierdie huishoudings gebruik van moes maak was nie veel beter as wat dit huidiglik in Freedom Park is nie. Hierdie onmenslike kondisies het konstant tot

konflikte en spanning, wat nie net tussen die huurders nie maar ook tussen hulle en die grondeienaars was, gelei. Ten spyte van dié kondisies het die mense aangebly omdat hulle geen ander verblyf kon vind nie.

Dit blyk dat die meeste huishoudings in Freedom Park se migrasie na hierdie nedersetting die nagevolg was van die onderdrukkende en selfs verslegtende omstandighede wat hulle ervaar het tydens hulle verblyf met familie of vriende. Die tendens, waar hierdie huishoudings voorheen gebly het, was dat as hulle nie tevrede was met die kondisies nie, hulle geen ander keuse gehad het as om weg te trek nie. Op die vraag waarom persone nie terug trek na waar hulle voorheen gebly het nie het die meeste hoofde van huishoudings in die negatief geantwoord. Volgens 'n oorgrote meerderheid van inwoners kan hulle nie meer hul familie en vriende vertrou nie, en kon hulle nie elke maand honderde rande betaal om in onmenslike omstandighede te woon nie. Dit is waarom Freedom Park vir hierdie inwoners huidiglik baie beter as hulle vorige blyplekke is.

Die Geval Van Marian:

Voordat Marian na Freedom Park verhuis het, het sy saam met haar drie kinders in die agterplaas van haar skoonma gewoon. Die omstandighede was nie na wense nie, deurdad geen elektrisiteit en ander geriewe beskikbaar was nie. Haar kinders was ook nie welkom nie, omdat hulle gesien was as 'n probleem wat gevolglik baie moeilikheid veroorsaak het. Sy en haar skoonma het nie goed oor die weg gekom nie, omdat sy voortdurend gekla het oor haar omstandighede. Haar man het nie saam met haar gewoon nie, omdat hy buite die Mitchell's Plain area werksaam was en kon dit dus nie bekostig om elke aand huis toe te kom nie.

Die ander familieledede wat binne die huis gewoon het, was duidelik ongelukkig met teenwoordigheid van Marian en haar kinders. Hierdie lede was haar man se oudste broer en sy drie susters. Daar was dus voortdurend konflik tussen

haar en die ander familieledede. Hierdie lede het groot druk op haar geplaas om weg te trek. Dit blyk dat hierdie familieledede voorheen in die wendyhuis gewoon het: “Hulle wou seker terug trek na die *wendyhouse*...ek is ‘n *stubborn person* ek laat my nie sommer weg jaag nie”. Sy kon nie meer die situasie hanteer nie, maar haar man wou haar egter nie toelaat om weg te trek nie. Dit blyk dat die maandelikse huur (volgens haar het sy elke maand R550 betaal) wat Marian betaal het, haar skoonma se enigste alternatiewe maandelikse inkomste was, behalwe vir die pensioen wat sy ontvang het. Die familieledede wat saam met haar skoonma in die huis gewoon het volgens haar nie ’n maandelikse huur betaal nie.

Nadat die skoonma Marian se maandelikse huur verhoog het, het haar man besluit dat sy en die kinders moes weg trek. Kort na haar man se besluit het haar vriendin haar vertel van die nuwe informele nedersetting wat “oop gegaan het”. Sy het met haar man gesels oor die nuwe nedersetting, maar hy het dit egter teen gestaan. Volgens haar man sou hulle beter af wees as hulle weer in die agterplaas van iemand sou kon bly. Sy het egter haar man se keuse van die hand gewys en self besluit om na Freedom Park te trek.

Sy het van die familieledede, wat woonagtig was in haar skoonma se huis, gevra om haar wendyhuis in Freedom Park op te rig. Hiervoor moes sy egter ‘n paar honderd rand betaal, waarvoor haar man nie gelukkig was nie. Haar wendyhuis was toe opgerig op ‘n stukkie erf wat afgebaken was deur die komitee.

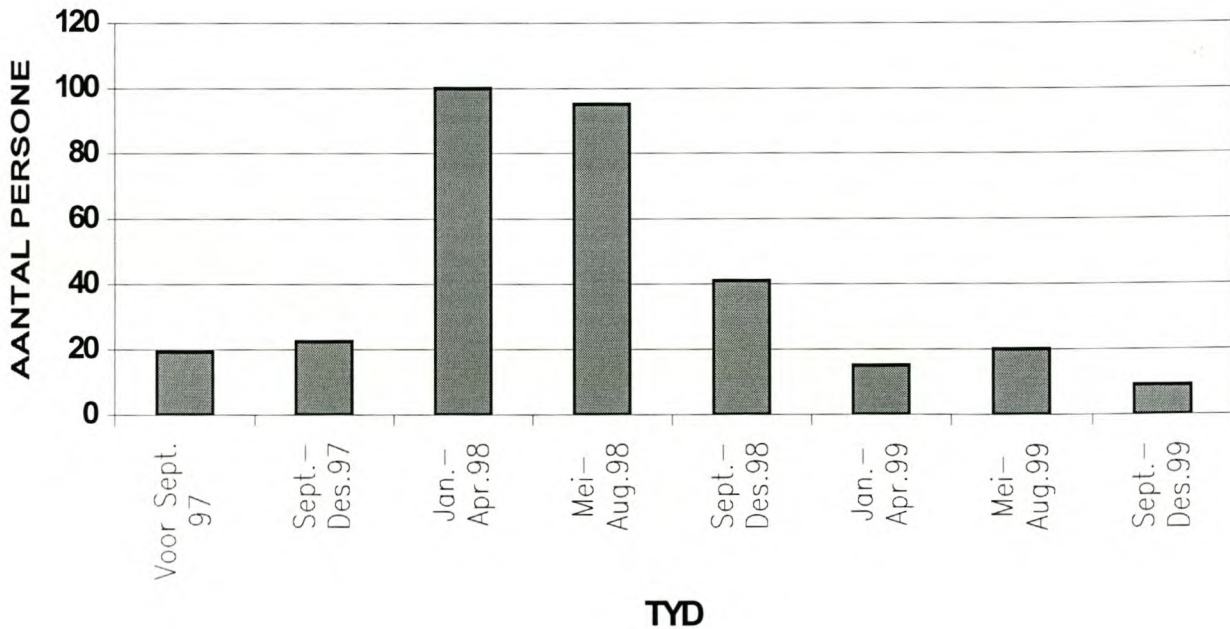
Omdat die meeste huishoudings (sien punt 3.4. waarom daar gepraat kan word van huishoudings in Freedom Park) voorheen in die Tafelsig omgewing gewoon het is Freedom Park dus nie hul eerste woning in die Kaapse Metropolitaanse gebied nie. Dit blyk dat die meeste van die inwoners van hierdie nedersetting oorspronklik van die Kaapse Metropool is en dus nie vreemdelinge in hierdie area is nie. Dit is op grond hiervan dat baie van hulle argumenteer dat die regering eers vir hulle in gedagte moet

hou as dit kom by die lewering van formele behuising en van sosiale hulpbronne in die algemeen.

2.4. Tyd Van Aankoms Van Die Inwoners Van Freedom Park:

Die aankoms van individue in Freedom Park blyk deur baie eksterne belangstellendes verkeerd verstaan te word. Volgens media berigte het al die inwoners oor die betrokke lang naweek hul strukture op gerig (Cape Argus, 30.04.98; Cape Argus, 4.05.98; Cape Times, 5.05.98). Hierdie stelling is egter van alle waarheid ontbloot en is weereens ‘n aanduiding van die essensialiteit van hierdie studie.

Figuur 1: Tyd Van Aankoms Van Persone In Freedom Park

Volgens die 1999 opname was daar alreeds meer as veertig individue teenwoordig in die nedersetting (sien figuur1), voordat die ‘besetting’ (Spesifieke verwysing na die Januarie- April 1998 periode) plaasgevind het. Volgens hierdie individue het die meeste van hulle alreeds in 1997 die grond beset. Die TPA kon egter nie met

duidelikheid sê of hierdie persone wel voor 1997 op die grond gebly het nie. Hierdie individue hou egter voet by stuk dat hulle eers in die Tafelsig area gebly het voordat hulle in 1997 hul informele strukture op die grond op gerig het, en dus was hulle voor almal op die grond. As dit wel so is dat hierdie persone voor 1997 op die grond gebly het, en as die komitee nie kennis dra van hierdie persone nie, dan was hulle dus klaarblyklik nie deel van die beplanning van die besettingsproses nie.

Die meerderheid van die huishoudings het wel oor die Paasnaweek van 1998 na Freedom Park getrek. Volgens figuur 1 het mense nog steeds na die besetting na Freedom Park gekom. Die getal het egter 'n paar maande na die Paasnaweek skerp afgeneem, behalwe vir die eerste vyf maande daarna (sien figuur 1). Die getal inwoners wat tydens hierdie periode na Freedom Park getrek is amper net so veel soos die aantal persone wat tydens die Paasnaweek na die nedersetting getrek het. Daarna het die getalle egter drasties afgeneem. Hierdie afname kan egter toegeskryf word aan verskeie redes.

Die vernaamste rede hiervoor is die instel van vrywillige beperking deur die komitee. Hierdie maatreël moes noodgewonge ingestel word op versoek van die plaaslike munisipaliteit. Dié munisipaliteit was bekommerd oor die aantal inwoners wat na die besetting nog steeds hul hutte op gerig het. Die komitee was egter 'n keuse deur die munisipaliteit gestel. Dié keuse was dat die komitee óf die aankoms van nuwe inwoners moes stop sit deur gebruik te maak van hierdie maatreël óf die munisipaliteit sou voortgaan met sy stappe teen die inwoners. Daar was ook sprake dat as die komitee die maatreël van vrywillige beperking sou in stel die munisipaliteit hulle van sekere geriewe sou voorsien. Hierdie bespiegeling wat grootliks gemaak was deur inwoners, kon egter nie gestaaf word deur die komitee nie.

Nadat hierdie maatreël ingestel was het sekere komiteelede egter hul spyt teenoor dit uitgespreek. Hierdie lede was nie gelukkig oor hierdie beperking nie, want hulle het daarin geglo dat hoe meer mense op die grond bly hoe vinniger sou die munisipaliteit aandag aan hulle probleme moes skenk. 'n Ander probleem wat hulle

gehad het was dat hulle mense wat ook op soek was na voldoende beskutting moes weg wys. Dit blyk dat die voorsitster sekere van haar familieledede moes weg wys, wat haar in onguns laat val het by hierdie persone. Die komitee het egter voort gegaan om dié maatreël instand te hou, omdat hulle gevoel het dat die weiering hiervan slegs negatiewe implikasies nie net vir die nedersetting nie maar ook vir die inwoners sou in hou. Die vrese het ook by sekere lede van die TPA ontstaan dat as hulle nie hierdie maatreël instand sou hou nie, hulle in onguns by die plaaslike munisipaliteit sou val. Ten spyte hiervan was 'n groot meerderheid van die komiteeledede ook ten gunste van hierdie maatreël.

Hulle was bekommerd dat as hulle te veel mense in die nedersetting sou toelaat dit die gesondheidsprobleem verder sou vererger en dat hulle nie die inwoners kon verseker dat die munisipaliteit dan vir hulle geriewe beskikbaar sou stel nie. Die rangskikking van strukture was ook 'n groot kopseer vir die komitee, en om nog mense toe te laat sou die probleem slegs verder vererger. Om meer mense toe te laat sou beteken dat die uitleg van 'paaie' en die uitleg van die nedersetting in die algemeen nie meer 'n faktor sou wees nie. Dit sou dan beteken dat die inwoners van Freedom Park weereens sou voldoen aan die stereotipe as 'n "deurmekaar spil", wat kenmerkend van informele inwoners is, wat tot 'n sekere mate die oorsaak is van 'n gebrek aan voldoende interne organisering van sulke inwoners. (Perlman, 1976: 1; Salo, 2000).

Die uitleg van die nedersetting en die begaanbaarheid van Freedom Park was een van die hoof prioriteite van die TPA. Dit is waarom daar onmiddelik begin was met die verf van nommers op die deure van elke struktuur. Die doel hiervan was nie net om die nedersetting begaanbaar te maak vir mense van buite nie, maar om ook duidelikheid te kry oor hoeveel inwoners daar wel in die nedersetting was. Dit blyk egter nie te werk nie omdat inwoners voortdurend hul hutte afbreek en verskuif (sien hoofstuk 5 vir 'n uitleg van sekere redes vir hierdie verskynsel).

Die manier waarop huishoudings na Freedom Park getrek het blyk om ook betekenisvol te wees. Die meeste huishoudings het as 'n eenheid vanaf hulle vorige blyplekke na Freedom Park getrek. Volgens inwoners was hulle verplig om op hierdie manier te trek, as gevolg van verskillende redes. Die eerste rede is dat, as enige persoon van 'n huishouding agter sou bly so 'n persoon verplig was om 'n sekere bedrag te betaal, wat gesien kon word as 'n vorm van maandelikse huur. Dit was buite die kwessie vir meeste van die huishoudings omdat dit as 'n onnodige uitgawe gesien was en omdat huishoudings nie in staat was om dit te betaal nie.

Die tweede rede is dat huurders in die meeste gevalle nie toegelaat was om enige lid van hul huishoudings agter te laat nie. Hulle was dus direk geforseer om as 'n eenheid te beweeg. Dit kan dus ook verklaar waarom die meeste huishoudings, terwyl hulle besig was met die oprigting van hul strukture, besluit het om in die onvoltooide strukture te woon. Die volgende gevalle studie kan dus gesien word as 'n illustrasie van hierdie punt:

Die Geval Van Gert:

Gert en sy gesin van ses het geen ander keuse gehad as om, terwyl hy die struktuur gebou het, in die onvoltooide struktuur te woon nie. Hy en sy gesin het in die agterplaas van sy oudste broer gewoon voordat hulle na Freedom Park getrek het. Hy het die hut waarin hy gebly het vernietig omdat die materiaal nie meer gebruik kon word nie. Hy moes dus 'n nuwe struktuur aan mekaar sit. Gert kan egter nie verstaan waarom sy broer hom nie toegelaat het om sy vrou en kinders tydelik in die hut te laat bly nie. Hy was bereid om huur vir sy vrou en kinders te betaal terwyl hulle daar gewoon het. "Ek weet nie hoekom my vrou en kinders nie daar kon bly nie...ek vermoed *however* dat hy nie van my vrou gehou het nie en dat hy nie van baie kinders om hom gehou het nie. Dit is al rede waaraan ek kan dink".

Dit blyk egter dat die maatreël van vrywillige beperking nie meer deur die TPA toegepas word nie. Die komitee was egter nie bereid om veel meer oor hierdie saak uit te brei nie. Dit het die vermoede by my laat ontstaan dat hulle bang is die munisipaliteit kom hiervan te hore en dat hy nie sal huiwer om terug te val op sy oorspronklike planne nie. Ek het op 'n paar huishoudings afgekom wat veel later (na die besetting) hul hutte in die nedersetting opgerig het. Wat vir my nog 'n aanduiding was dat die komitee nie meer vrywillige beperking toepas nie, is die feit dat hierdie mense voor in die nedersetting woon wat op een of ander tyd die aandag van die komitee sou uitgelok het. Die hoofde van dié huishoudings het dit egter duidelik gestel dat die komitee van hulle weet en dat hulle toestemming verkry het om hul hutte in die nedersetting op te rig. Dit is duidelik opvallend dat mense (by nadere ondersoek blyk dit dat die persentasie van sulkes nie noemenswaardig is nie, alhoewel dit met die eerste oog opslag noemenswaardig gelyk het) in die laaste tyd uit die nedersetting getrek het. Baie van die inwoners het dit in die begin duidelik gestel dat hulle slegs tydelik in die nedersetting woonagtig sou wees. Met tydelik het hulle bedoel nie langer as twee jaar nie.

Vanjaar (2000) is dit meer as twee jaar nadat die besetting plaasgevind het. Vir diegene wat weg getrek het was dit duidelik nie 'n maklike besluit nie, omdat die meeste van hulle geen ander plek het om te trek behalwe na hulle vorige blyplekke nie. Tydens my veldwerk het ek 'n persoon ontmoet wat op daardie stadium besig was om sy hut af te breek. Hy het gesê dat hy en sy gesin geen ander keuse het as om weer terug te trek na sy skoonma nie. Hy het, voordat hy na Freedom Park getrek het by sy skoonma gewoon, maar as gevolg van werkloosheid het hy op sy eie besluit om weg te trek. Hierdie persoon het grootliks die kondisies in die nedersetting gegee as die rede waarom hy en sy gesin nie meer langer in Freedom Park kon aanbly nie.

Die ander wat steeds in die nedersetting woon, kan of wil nie weg trek uit Freedom Park nie. Vir die meeste van sulkes is die keuse om terug te trek na hul vorige blyplekke nie 'n opsie nie, as gevolg van hul vorige ervarings met familieleden of vriende. Dit blyk dat hulle hulself as permanente inwoners van Freedom Park beskou,

maar as hulle van formele behuising voorsien sal word, hulle egter nie sal huiwer om dit te neem nie. 'n Klein groepie (hierdie groepie kan gekwantifiseer word as slegs vier of vyf huishoudings) van die inwoners wat uit Freedom Park getrek was gelukkig om nuwe formele behuising te bekom. Hierdie huise is egter nie ver vanaf Freedom Park geleë nie. Twee lede van die TPA het ook hul nuwe huise in dieselfde gebied bekom. Dit het egter tot groot ontevredenheid onder inwoners gelei toe hulle hiervan te hore gekom het. Hulle (inwoners) beskuldig die komitee daarvan dat hulle slegs na hulle eie behoeftes om sien (hierdie punt en soort gelyke gevoelens van die inwoners teenoor die komitee sal in hoofstuk 5 verder aandag geniet) en nie hul pligte as gemeenskapsleiers nakom nie.

Dit blyk egter dat dié persone wat huise verkry het nie gelukkig is oor hierdie huise nie. Dit is om rede dat die huise te klein is en dat die gehalte van die huise in welke gevalle nie die goedkeuring van eienaars dra nie, dit is in terme van die standaard en kwaliteit van die fisiese strukture. Baie van diegene wat weg getrek het het van hul besittings in hulle hutte in Freedom Park agter gelaat omdat die nuwe huise te klein is vir meeste van hul besittings. Daar was ook gerigte dat persone hul nuwe huise verkoop het, vanweë hierdie redes, en terug getrek het na Freedom Park, maar ek kon tydens my veldwerk geen persone vind om dit te staaf nie.

2.5. Redes Waarom Inwoners Na Freedom Park Getrek Het:

Daar was verskillende redes waarom mense na Freedom Park getrek het. Dit is egter moeilik om een presiese rede te gee waarom mense na Freedom Park getrek het omdat hulle meestal meer as een rede verskaf het. Dit het egter duidelik geword dat die vernaamste rede waarom mense na Freedom Park getrek het, was omdat hulle op soek is na hul eie woonplek (sien tabel 1).

Tabel 1: Redes Waarom Hoofde Van Huishoudings Na Freedom Park Getrek Het

	Frekwensie	Persentasie (%)
Eie Woonplek*	46	71.9
Oorbevolking	10	15.6
Aanbeveel	3	4.7
Kon nie huur bekostig	5	7.8
Totaal	64	100

(**Bron:** Die 1999 Opname)

Nota: Alhoewel die drie redes van oorbevolking, aanbeveling en onvermoë om maandelikse huur te betaal die soeke na 'n eie huis verhoog en beïnvloed het, was 46 van die 64 huishouding hoofde nie duidelik en spesifiek in hul redes nie. Hulle het slegs melding gemaak dat die soeke na 'n eie woonplek die eindelike rede was hoekom hulle na Freedom Park getrek het. Op die motivering van aanbeveling het die drie hoofde gemeld dat dit grootliks gedoen was deur vriende as familie.

Hierdie gevoel om 'n eie woonplek te hê kan toegeskryf word aan oorbevolking, spanning en konflikte met grondeienaars en met mede huurders. Oorbevolking was grootliks 'n problem waar mense kamers gehuur het, wat hulle moes deel met ander gesinne. Oorbevolking het in die meeste gevalle spanning tussen die huurders veroorsaak, veral as daar kinders teenwoordig was. Kinders was meestal gesien as die oorsaak van oorbevolking en was gevolglik uitgekryt as 'n probleem. In die algemeen was konflikte en spanning meestal gesentreerd rondom die betaling van maandelikse huur. Grondeienaars sien die uitverhuuring van kamers en informele strukture in hul agterplase as die enigste manier waardeur hulle alternatiewe inkomstes kan verdien. Uit die antwoorde wat sekere inwoners gegee het kan daar tot die gevolgtrekking

gekom word dat die welstand van huurders nie 'n groot prioriteit vir grondeienaars blyk te wees nie.

Soos later gesien (hoofstuk 4) gaan word is die ekonomiese status van die meeste inwoners onstabiel aangesien baie van hulle werkloos is of dié van hulle wat wel 'n vorm van 'n werk het, aktief is in die informele arbeidssektor. Dit is dus duidelik dat hierdie persone nie 'n verhoging in hulle maandelikse huur kon bekostig nie, in teen deel baie van hulle kon nie eers die huur betaal voor die verhogings nie. Dit is egter een aspek wat grondeienaars nie kon verstaan nie en het hulle dus geen ander keuse gehad as om die huurders uit te sit nie. Dit is waarom inwoners die betaal van hul maandelikse huur moeilik gevind het (sien die geval van Andrea ter illustrasie van hierdie punt).

Inwoners van Monwabisi Park¹⁴ het ook dieselfde redes gegee waarom hulle hul vorige woonplekke verlaat het (sien Sharp et al., 1999: 5). Ten spyte van die feit dat inwoners van Freedom Park grootliks werkloos is, kan die feit dat sulke inwoners passiewe ontvangers is ook verklaar waarom hulle weggetrek het. Die stelling van "...hier op die plaas¹⁵ squat ons verniet..." is 'n aanduiding dat sulkes verwag dat dinge soos byvoorbeeld formele behuising verniet aan hulle gegee moet word.

Voordat inwoners na Monwabisi Park getrek het (volgens Sharp et al., 1999: 4-5, het ongeveer 52 van die geselekteerde 98 huishouding hoofde voor hul verblyf in Monwabisi Park in 'n naby geleë informele nedersetting genaamd Harare gewoon) het baie van hulle saam met familieledede gewoon. Hier het hulle dieselfde kondisies as die

¹⁴ Monwabisi Park is 'n informele nedersetting wat aan die buite wyke van Kayelitsha geleë is. Hierdie nedersetting is bekend aan my omdat ek deel was van 'n navorsings projek wat gedoen was in hierdie nedersetting.

¹⁵ Die woord 'plaas' word deur die inwoners van Freedom Park gebruik wanneer hulle na hierdie nedersetting verwys. Die rede waarom hulle dié woord aan hierdie nedersetting toegeken het, is omdat hulle (inwoners) glo dat slegs mense wat op landelike plase woon in hierdie omstandighede woon en kan oorleef.

inwoners van Freedom Park ervaar en was hierdie kondisies ook grootliks die rede waarom hulle na Monwabisi Park getrek het. Harare is, voordat Monwabisi Park ontstaan het, omskep na 'n in-situ nedersetting, wat beteken dat die inwoners van hierdie nedersetting die verlangde infrastrukture soos byvoorbeeld lopende water en elektrisiteit ontvang het. Die vermoede bestaan dat dit ook een aanleidende rede was waarom inwoners na Monwabisi getrek het, omdat daar dus van hulle verlang sou wees om 'n hoër maandelikse huur te betaal.

Sharp et al (1999: 17) het bevind dat die voorkoms van heksery sterk figuur in die daaglikse lewens van die inwoners van Monwabisi Park, dus die soeke na 'n eie woning sou dus die inwoners van Monwabisi tydelik hiervan verlos omdat daar algemeen geglo word dat heksery plaasvind tussen familieledes en veral waar kondisies soos oorbevolking voorkom.

Die Geval Van Andrea:

Andrea het met haar twee kinders in die agterplaas van haar oudste suster gewoon voordat sy na Freedom Park verhuis het. Voordat haar man 'n werk buite Mitchell's Plain gekry het was hulle toegelaat om 'n kamer in haar suster se huis te huur. 'n Paar maande nadat hulle in dié kamer in getrek het het haar man 'n werk by 'n konstruksie maatskappy wat geleë is in Montagu Gardens, gekry. Net soos in die geval van Marian kan Andrea se man dit ook nie bekostig om elke dag na Mitchell's Plain te reis nie, en het gevolglik in die week by 'n vriend oornag.

Andrea en haar kinders was geforseer om uit die kamer uit te trek. Dit was omdat haar suster se skoonbroer belanggestel het om in een van die kamers te bly. Omdat haar suster se kinders die ander kamers gebruik het was haar kamer die enigste een wat beskikbaar was vir die skoonbroer. Hierdie betrokke persoon het sy werk verloor en kon gevolglik nie die huur van sy vorige kamer bekostig nie. Hy het toe besluit om by sy broer in te trek. Andrea het gevolglik

vir haar 'n wendy huis gekoop wat sy in die agterplaas van haar suster se huis opgerig het. Haar maandelikse huur is ook aansienlik verhoog omdat haar suster geglo het dat sy dit kon bekostig veral nadat haar man 'n werk gekry het. Haar huur was met ongeveer R100 verhoog, wat dus beteken het sy gevolglik 'n maandelikse huur van R650 moes betaal.

Later het Andrea agter gekom dat haar suster se skoonbroer nie huur betaal nie en dat sy vir beide van hulle twee betaal het. Andrea het dit met haar suster bespreek, maar haar suster het haar egter nie ernstig op geneem nie. Sy het egter aangehou omdat sy geglo het dat dit baie verkeerd was. Dit het egter altyd tot argumente gelei waarvan Andrea altyd die onderspit gedelf het. Die argumente het ook een keer tot 'n bakleiery gelei wat die toppunt van die probleem was. Hierdie insident het haar egter nie gestop om haar suster attent te maak op haar probleme nie. Toe haar suster se skoonbroer ook betrokke begin raak het tot die geskil het sy geweet dat sy 'n verlore stryd veg en het gevolglik besluit om vir haar nuwe blyplek te gaan soek.

Sy het ook nes die meeste ander getroude vroue in Freedom Park eers met haar man oor die hele aangeleentheid gesels. Hy het onmiddelik vir haar aangesê om uit te trek. Sy het egter nie geweet waarheen sy kon trek nie, omdat haar man vir haar uitdruklik gesê het om nie weer by mense te gaan bly nie. Met die hulp van haar vriende het sy te hore gekom van Freedom Park. Haar broer het haar gehelp om die wendyhuis te verskyf en hy het ook gehelp om die huisie in Freedom Park op te rig.

Uit die bogenoemde redes wat die inwoners verskaf het kan een gevolgtrekking gemaak word: die omstandighede by hul vorige blyplekke was grootliks die rede waarom hulle na Freedom Park getrek het. Inwoners is dit eens dat as hulle nie in sulke omstandigede (soos wat geïllustreer is deur die gevalle studies) gewoon het nie, Freedom Park nooit sou bestaan het nie.

2.6. Konklusie:

Die soeke na beter beskutting het die vestiging van Freedom Park tot gevolg gehad. Die reaksie van eksterne rolspelers ten opsigte van die ontstaan van die nedersetting kan beskryf word as een van oningeligtheid. Baie van hierdie rolspelers was van die opinie dat Freedom Park oornag ontstaan het. Die vermoë van haweloses om tot 'n drastiese stap oor te gaan en om hulle op 'n grootskaal te organiseer was in die geval van Freedom Park hewiglik onderskat. Dit is juis die feit dat inwoners van hierdie nedersetting dit nodig geag het om eers die besetting vooraf te beplan, wat die belangstelling van eksterne belangegroepe gelok het.

Inwoners van beide die nedersetting en van die omliggende woonbuurte sou voordeel trek uit die onwettige besetting van die stuk grond. Eerstens sou die inwoners van Mitchell's Heights en Lost City se bekommernis oor die vlaag van misdaad wat voorgekom het op die stuk grond tydelik opgelos word deur die besetting. Tweedens sou dit die geleentheid vir haweloses nie net in die Tafelsig omgewing maar van regoor die Kaapse Metropolitaanse gebied, bied om hul griewe en frustrasies te openbaar.

Die inwoners van Freedom Park is nie mense wat van buite die Kaapse Metropolitaanse gebied kom nie. Dit is 'n aanduiding dat die mense, meer spesifiek die haweloses, wat oorspronklik van dié gebied is meer en meer onrustig en frustreerd raak met die stadige lewering van sosiale hulpbronne. Die tekort aan formele behuising is egter nie 'n probleem wat oornag opgelos sal kan word nie, maar dit blyk dat hoe langer dit gaan neem om hierdie probleem op te los, sal haweloses geen ander keuse gelaat word as om tot soortgelyke aksies oor te gaan nie. Die soeke na beter beskutting deur die inwoners van Freedom Park was nie net verhoog deur die stadige lewering van formele behuising nie, maar deur die verslegtende kondisies wat hulle by hul vorige residensies ervaar het. Hierdie faktore word meestal onder die mat ingeveë of oor die hoof gesien, wat daar toe lei dat owerhede dit in meeste gevalle, soms met opset dit miskyk.

Hierdie feit kan moontlik verstaan word aan die hand van statistieke wat die Kaapse Metropolitaanse Raad beskikbaar gestel het. Volgens 'n sensus opname vir die jaargetal 1996 was daar slegs 3% van die totale huishouding populasie in die Kaapse Metropolitaanse gebied woonagtig in informele strukture wat voorkom in agterplase. Dieselfde persentasie is gevind vir huishoudings wat formele enkel kamers huur (hierdie statistieke is verhaal van die webtuiskblad van die KMR: www.cmc.gov.za). My opvatting is dat die voorkoms van hierdie tipe behuising heelwat groter is as wat hierdie syfers aandui. Hoe dit ook al sy, is die meeste van die inwoners in Freedom Park van mening dat hierdie probleme dringend aandag van plaaslike owerhede moet geniet, want volgens hulle hou hierdie probleme groter nagevolge in: "Freedom Park is slegs 'n klein gedeelte van die probleem."¹⁶

Die voortbestaan van hierdie probleme word nie net aangehits deur die bogenoemde redes nie. Een alternatiewe rede kan wees dat die kwessie van formele behuising in Suid-Afrika 'n nuwe dimensie betree het. Ten spyte daarvan dat die behoefte aan formele behuising in die laaste paar jaar verhoog het, blyk dit dat die klem wat geplaas word op die strewe na volwaardige huiseienaarskap (Behuisings Witskrif: 1994) ook 'n aanleidende faktor is. Met die fokus hierop blyk dit dat daar gestreef word om die stelsel van huureienaars weg te werk. Dit is in hierdie lig dat persone wat streef om volwaardige huiseienaars te word, geen ander keuse het as om huurders in te neem nie.

Die inwoners van Freedom Park wat in formele kamers gewoon het, het dit duidelik gestel dat huiseienaars slegs belanggestel het in hul maandelikse huur, en in niks anders nie. Volgens sulkes het menigte huiseienaars ook probleme gehad om hul maandelikse paaie in terme van huisverband lenings af te betaal. Hierdie huiseienaars het dus geen ander keuse gehad as om mense te laat inwoon teen 'n soms

¹⁶ Dit is die opinie van die meerderheid van die inwoners in Freedom Park. Hulle voel sterk dat in die toekoms meer en meer mense soortgelyke aksies gaan onderneem, en dan sal plaaslike owerhede met 'n groter probleem opgeskeep sit.

“onredelike” prys nie. Die feit dat ’n oorgrote meerderheid van die inwoners van die nedersetting saam met familieledede gewoon het, is ’n aanduiding van die vertroue verhoudings tussen sulkes en dat huiseienaars eerder familieledede as huurders sal inneem as wat die geval sal wees by die inneem van vreemdelinge. Dit is egter duidelik dat hierdie omstandighede nie net die vertroue tussen familieledede geskend het nie, maar dit het ook daartoe gelei dat die verhouding tussen sulkes gebaseer was op die betaal van maandelikse huur. Die kommersialisering van sulke verhoudings is ’n direkte uitvloeisel van die bouse kringloop. Inwoners van Monwabisi Park beskou die kommersialisering van die verhouding tussen hulle en familieledede by hul vorige woonplekke as ’n resultaat van heksery en nie as gevolg van die aanbring van die nodige infrastrukture nie. Om die effekte van heksery te ontwyk het baie van die inwoners geglo dat dit beter sou wees om weg te trek. Volgens Sharp et al (1999: 14-15) blyk die onvlugting van sulkes slegs tydelik te wees, aangesien inwoners tydens die veldwerk herhaaldelik melding gemaak het van die feit dat hulle nie die kloue van heksery ontvlug het nie.

Hoe dit ook al sy kan hierdie kringloop slegs vernietig word, wanneer daar besef word dat die strewe na volwaardige huiseienaarskap beide negatiewe sowel as positiewe implikasies het. In die geval van Freedom Park blyk dit dat hierdie strewe meer negatiewe as positiewe implikasies het. Dit moet egter ook duidelik gemaak word dat die stelsel van huureienaars ook nie voordelig blyk te wees nie. Met die konstante toename in werkloosheid vind veral sulkes dit moeilik om elke maand geld te bestee aan huur.

Tydens ’n opvolg besoek aan Freedom Park, het die voorsitster my ingelig dat die inwoners van Lost City gedreig was met uitsetting, vanweë die feit dat baie inwoners nie hul maandelikse huur aan die plaaslike munisipaliteit kan betaal nie. Omdat die inwoners van Lost City en Mitchell’s Heights die inwoners van Freedom Park bygestaan het tydens die besetting, was die voorsitster gevra dat die inwoners van die nedersetting sulkes moet bystaan. Dié saak was volgens die voorsitster ten tye van my

besoek nog nie met die inwoners bespreek nie, maar sy het egter ook huiwerig gevoel oor die hele aangeleentheid.

Dus, sou die storie anders gewees het as dinge soos die vra van soms hoë en onredelike maandelikse huurkoste deur huiseienaars nie plaasgevind het nie? Sou Freedom Park gevestig gewees het? Die meeste inwoners was gelukkig by hul vorige blyplekke voordat, volgens hulle, die grondeienaars letterlik “begin rukke kry het”. Dit blyk dat die gevoelens teenoor familieledede negatief is en dié gevoel kan opgesom word in die volgende opmerking wat deur een van die inwoners gemaak was: “[E]k vertrou nie meer een lid van my familie nie...behalwe vir my eie gesin. Hulle sê dat jou familie jou beste *friends* moet wees, *but* ek glo nie meer daarin nie...”

Soos in hoofstuk 3 gesien gaan word is die persentasie vroulike huishoudings in Freedom Park hoër in vergelyke met ander informele nedersettings. Hierdie tipe huishoudings is grootlik kwesbaar vir dinge soos uitbuiting en slegte behandeling van veral familieledede. Hierdie huishoudings het ook die grootste voorkoms van kinders wat hulle situasie nog verder vererg het. Siende dat hierdie huishoudings ’n hoë voorkoms van kinders het, was dit in welke gevalle vir sulke vroue nie moontlik om uit te gaan om sodoende ’n werk buite die huis te verrig nie. Omdat kinders grootliks as die probleem beskou was, was daar dus geen familielid wat bereid was om na die kinders om te sien nie. My vermoede is dat hierdie prentjie anders sou gewees het, as sulke huishoudings slegs een of twee kinders gehad het.

Die ignorering deur plaaslike regerings van die omstandighede waarin die inwoners van Freedom Park voorheen gewoon het, kan in die toekoms tot meer Freedom Parks lei. Ten spyte van die feit dat Freedom Park geen basiese infrastrukture het nie, is inwoners huiwerig om terug te trek na hul vorige woonplekke. Alhoewel ’n klein groepie huishoudings uit Freedom Park getrek het, is die menings van daar diegene wat agtergebly het steeds dat hulle die opsie om terug te trek nie oorweeg nie. Dit moet ook met alle waarheid gesê word dat ’n groot meerderheid van diegene wat nog steeds woonagtig is in Freedom Park nie ander heenkome het nie. Baie van die

inwoners van hierdie nedersetting som hul vorige residensies as volg op: “Waar ons voorheen gebly het kan ook gesien word as *squatting*, alhoewel ons dit net agter in die *yards* gedoen het. Daar het ons egter betaal om te *squat*, hier op die *plaas* doen ons dit verniet...” Die laaste gedeelte van hierdie stelling is ’n gedeeltelike aanduiding waarom inwoners Freedom Park beter as hul vorige residensies beskou.

Die multidimensionele aard van die behuisingsprobleem blyk vir plaaslike owerhede ’n groot turksvy te wees. Dit is juis om hierdie rede dat die Kaapstadse Munisipaliteit huiwer om enige dienste en infrastrukture aan die inwoners van Freedom Park beskikbaar te stel. Sou hulle dit wel doen, sou dit beteken dat ander informele inwoners ook aanspraak kan maak op sulke vergunnings. Daar kan met alle opregtheid gesê word dat die strategie van plaaslike owerhede om die lewering van basiese menslike behoeftes te weerhou van informele inwoners, nie suksesvol blyk te wees nie. Dit kan duidelik gesien word in die huiwering van die inwoners in Freedom Park om van die grond af te trek. Dit is egter die enigste oplossing vir hierdie munisipaliteite naas die wetlike uitsetting van sulkes.

Hoe dit ook al sy is hierdie inwoners, veral die inwoners van Freedom Park, nie gretig om die spesifieke gronde wat hulle beset te onruim nie. Een rede wat kan verklaar hoekom die inwoners van Freedom Park hardkoppig is om toe te gee aan die die versoek van die Kaapse Munisipaliteit, is die feit dat hulle voorheen in die Kaapse Metropool gewoon het. Baie van die inwoners het al op talle geleenthede genoem dat die kondisies waarin hulle voorheen gewoon het, hulle geleer het om nie in te gee aan enige versoeke, het sy dit van grondeienaars of die stadsraad is, nie. Hulle is egter ook seker daarvan dat hierdie rede hulle verblyf in Freedom Park regverdig, maar aan die ander kant is hulle ook daarvan bewus dat wat hulle gedoen het teen die “land se wette” was.

Hoe dit ook al sy, blyk Freedom Park vir die inwoners niks anders as ‘n ‘slum of hope’ (Lloyd, 1979) te wees nie. Tydens die twee jaar wat Freedom Park in bestaan is, het die inwoners niks anders gedoen as om te hoop nie. Hul hoop is egter besig om te

vervaag, deurdat die meeste van hulle dit begin besef dat die Kaapse Munisipaliteit nie in staat is om na hulle probleme om te sien nie. Die probleem waarmee hierdie persone opgeskeep sit kan letterlik opgesom word deur die stelling van Bekker et al. (1999): 'En waarheen nou?'. Sal hierdie mense weer terug trek na waar hulle voorheen gewoon het of sal hulle aanbly in Freedom Park? Dit is 'n vraag wat nie maklik met sekerheid beantwoord kan word deur die inwoners nie. Soos reeds genoem het baie van die inwoners geen behoefte daaraan om terug te trek na hulle vorige residensies nie. Daar is egter wel persone wat hierdie stap onderneem het. Individue wat sterk daar teen gekant is om terug te trek na hulle vorige woonplekke sien Freedom Park as hul enigste tuiste. Opmerkings soos 'ek het te gewoont geraak aan die plaas' en 'ek sal nooit weer by familie gaan woon nie' is 'n aanduiding dat die wat steeds woonagtig is in Freedom Park eerder sal aanwoon in die nedersetting, as om terug te trek na hul vorige residensies.

In die laaste paar maande voordat ek my veldwerk begin af eindig het, het die Kaapse Munisipaliteit 'n ultimatum aan die inwoners gestel. Dit was gedoen in die lig van die betrokkenheid van die behuisingskema maatskappy Kuyasa¹⁷ en die neregteringsorganisasie DAG (Development Action Group). Dié ultimatum was dat elke inwoner aktief deel moet word in die aktiwiteite wat beplan word deur hierdie twee groepe, of anders sou die inwoners slegs 'n paar maande gegun word om vir hul alternatiewe woonplekke te vind. In die tussen tyd was daar ook 'n eis deur hierdie munisipaliteit aan hierdie mense gemaak. Dié eis was dat die inwoners op 'n kollektiewe basis 'n sekere bedrag moes spaar by Kuyasa, wat dus 'n aanduiding vir die munisipaliteit sou wees dat die inwoners wel op hul eie dinge kan doen. Die sekere bedrag wat hierdie inwoners moes spaar was tydens die laaste paar dae van veldwerk nog nie ingesamel nie, wat tot groter onsekerheid onder die inwoners gelei het. Nietemin, die onus rus weereens op die skouers van die TPA om te verseker dat

¹⁷ Kuyasa is 'n seksie 21 maatskappy wat daarop gemik is om behuisingslenings aan persone beskikbaar te stel wat in aanmerking kom vir lae-koste behuising. Voordat inwoners van informele nedersettings in aanmerking kan kom vir individuele lenings, moet hierdie inwoners eers op 'n gesamentlike basis 'n sekere bedrag spaar.

die inwoners nie verwyder word van die grond nie, en dat die toekoms van hierdie inwoners met sekerheid verseker kan word. Soos gesien sal word in hoofstuk vyf, het die TPA baie van sy aansien onder inwoners in die nedersetting verloor. Gevolglik sal die suksesvolle hantering van hierdie verwikkeling 'n maak of breuk situasie vir hierdie komitee wees.

Hoofstuk 3: Karaktertrekke Van Die Populasie

In hoofstuk twee was daar gekyk na waar die inwoners van Freedom Park voorheen gewoon het en wat die onderliggende redes was waarom hulle na Freedom Park getrek het. In hierdie hoofstuk gaan daar gekyk word na die onderliggende eienskappe van hierdie inwoners. Eienskappe soos huishouding grootte, samestelling van huishoudings en die ouderdom van die populasie sal grootliks aandag geniet.

3.1. Populasie Profiel:

As gevolg van die relatiewe jonkheid van Freedom Park is daar min en onvolledige data beskikbaar rakende die totale getal inwoners in hierdie nedersetting en oor die interne eienskappe van die nedersetting en inwoners. Dit blyk egter dat die getal inwoners relatief groter is in vergelyking met ander nedersettings met dieselfde geografiese grootte en selfs groter (sien Abbott et al., 1999; Cross et al., 1999, vir 'n oorsig oor die verskillende nedersettings in die Kaapse Metropolitaanse Gebied). In die 1999 opname was daar met 64 hoofde van verskillende huishoudings onderhoude gevoer¹⁸. Uit hierdie 64 (hierdie getal is sowat 13.2% van die totale aantal strukture) onderhoude was 'n totaal van 322 mense 'vasgevang'.

Op grond van hierdie syfers kan daar 'n projeksie gemaak word vir die totale getal inwoners in Freedom Park. 'n Geprojekteerde getal vir die totale inwoners in Freedom Park was 2440 (dit was net tot en met die einde van 1999). Hierdie projeksie was uit 'n totaal van 485 hutte gemaak. Met die uitbewing van 'n klein groepie inwoners uit Freedom Park het die totale getal inwoners afgeneem (hierdie afname blyk egter nie drasties te wees nie omdat daar geskat word dat hierdie groepie slegs 1% van die totale geprojekteerde aantal inwoners uitmaak), maar die voorkoms van die aantal strukture het egter nie skerp gedaal nie. Die rede hiervoor is dat sommige inwoners

¹⁸ Hierdie hoofde was geselekteer volgens die 'random sampling' metode. Die steekproef interval was elke agtste struktuur.

wat uit Freedom Park getrek het, hul hutte uitverhuur aan inwoners wat reeds in die nedersetting woon en, in ander gevalle behou sulkes hul strukture sodat dit gebruik kan word as 'n stoor plek waarin hulle die res van hulle besittings tydelik kan stoor. Die voorkoms van "spook hutte" (dit is die stelling wat die inwoners gebruik as daar verwys word na sulke strukture) is egter 'n probleem vir die komitee, omdat dit ook soms gebruik word deur bendes en smokkelaars van die omliggende woonbuurte omsodoende hul aktiwiteite uit te voer. Dit is ook een aanleidende rede wat inwoners aangevoer het waarom andere uit Freedom Park weg getrek het.

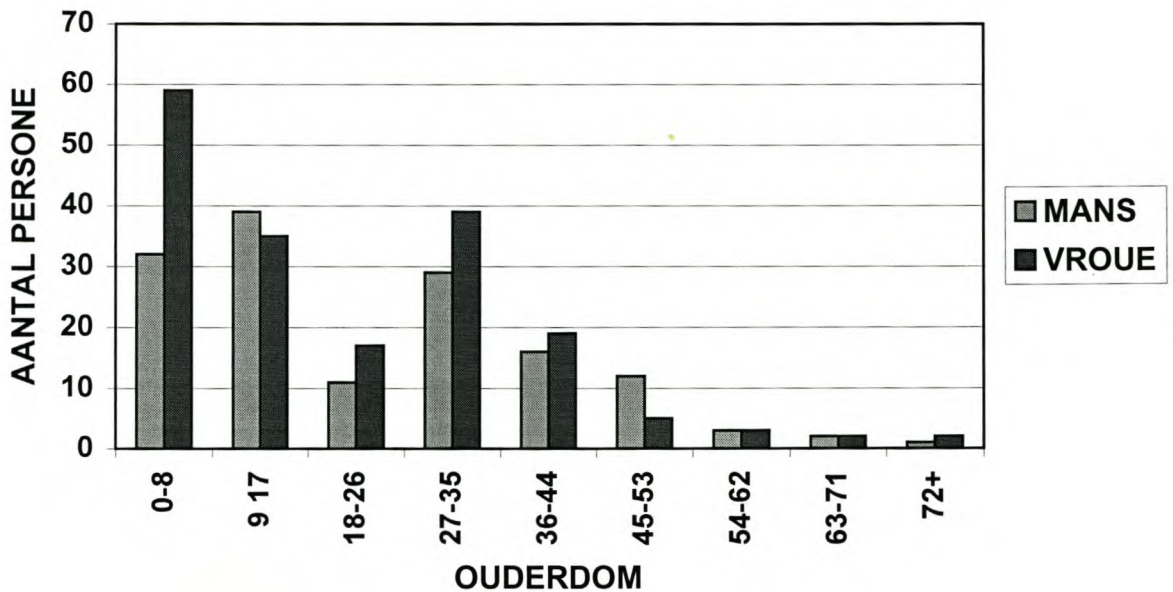
3.2. Ouderdom Van Die Populasie:

Een uistaande kenmerk van enige populasie groep in informele nedersettings is die ouderdom van die inwoners. Dit is 'n algemene siening dat inwoners in informele nedersettings relatief jonk is (Lomnitz, 1977: 7; Ross, 1993: 15, 1995: 19). In Freedom Park, soos reeds genoem, is die hoë voorkoms van kinders 'n aanduiding van die ouderdom van die inwoners. In hierdie nedersetting was daar slegs 6% van die totale populasie bo die ouderdom van 63 jaar (volgens die 1999 opname. Sien figuur 2).

Die hoë voorkoms van jong kinders en die lae voorkoms van persone bo die ouderdom van sestig jaar het 'n direkte invloed op die gemiddelde ouderdom van inwoners. Die gemiddelde ouderdom van die hoofde van huishoudings in Freedom Park was ten tye van die opname en veldwerk 31 jaar (hierdie syfer geld ook vir die hoofde van huishoudings in Monwabisi Park. Sien Sharp et al., 1999: 3). Daar is egter geen aanduiding dat hierdie syfer verander het, met die aankoms van nog huishoudings, nie. Die oudste inwoner in Freedom Park het familieledede wat ook in die nedersetting woon, maar sy is nes, die meeste inwoners, huiwerig om by hulle in te trek. 'Ouma' soos sy bekend staan was ook deel van die besettingsproses en vir haar was die vorming van die menslike ketting die hoogtepunt van haar verblyf in die nedersetting. Die hut wat sy in Freedom Park besit beskou sy as haar enigste besitting

en volgens haar is sy trots om haarself 'n inwoner van Freedom Park te noem. Dit is egter duidelik dat sy ongemaklik in die teenwoordigheid van “al die jong mense” voel. “Ek kom nie meer uit my huis nie want hier is niemand waarmee ek kan gesels nie...almal rondom my gesels heeldag net oor jongmens dinge”.

Figuur 2: Ouderdom Van Die Populasie

Die Geval Van ‘Ouma’:

Sy kan nie dink dat daar so baie kinders in Freedom Park is nie. Sy glo vas daarin dat die jong volwassenes die leringe van hulle ouers vergeet het. Haar dogter wat ook in Freedom Park woon het drie kinders van haar eie. ‘Ouma’ voel dat haar dogter haar in die steek gelaat het, omdat sy slegs in haar vroeë twintigs is, ongetroud is en alreeds drie kinders het. “ Ek het al baie met haar gesels, maar sy vat my nie kop toe nie...[j]y is ook jonk en *educated*, wat dink jy van die jong mense [in Freedom Park]? Met die vra van hierdie vraag het sy

‘n eksterne opinie probeer kry, maar die antwoord op hierdie vraag was egter nie wat sy wou hoor nie.

“Eendag het ek saam met my dogter na die *clinic* gegaan...[d]ie *nurse* wat haar behandel het het uit die bloute gesê dat mense in Freedom Park op moet hou om so baie kinders te kry, omdat die medisyne raak op want hulle kom elke dag met hulle kinders na die *clinic*”.

Die hoë vrugbaarheids vlak van jong vrouens blyk ook ‘n probleem vir hulle te wees. In die laaste jaar en drie maande was daar ongeveer twintig kinders in Freedom Park gebore. Die omstandighede in Freedom Park is egter nie geskik vir pasgebore babatjies nie. Die voorkoms van siektes wat bakterieël verwant is, blyk die grootste probleem vir hierdie en ander jong kinders te wees. Ten spyte hiervan is die heersende scenario in die nedersetting steeds, dat vir elke kind wat sterf word daar twee gebore. As hierdie tendens voortgaan sal die volwassenes steeds oorheers word deur die aantal kinders wat in die ouderdoms kategorie van 0 tot 8 jaar val.

3.3. Die Grootte Van Huishoudings:

As daar gekyk word na die gemiddelde fisiese grootte van die strukture in Freedom Park dan sal ‘n mens verwag dat die aantal inwoners nie meer as vier per struktuur sal wees nie, om rede hierdie strukture fisies klein is. Die aantal mense wat in die 1999 opname in die 64 onderhoude “vasgevang” was is egter ook ‘n aanduiding dat die getal inwoners in Freedom Park buiten gewoon groot is. Die gemiddelde grootte van huishoudings in hierdie nedersetting was 5.03 volgens dié opname (sien tabel 2: hierdie syfer is ook in lyn met Cross et al., 1999: 5, se bevindinge vir grootte van kleurling huishoudings in informele nedersettings wat geskat word op 5.08). Die rede hoekom die data van Monwabisi Park (in tabel 2) ook in donker gedruk is is omdat hierdie nedersetting aan my bekend is. Juis hier om is dit makliker om sekere vergelykings en verskille tussen Freedom Park en Monwabisi Park te illustreer.

Tabel 2: Gemiddelde huishouding grootte vir geselekteerde informele nedersettings in die KMA, 1999

<u>Informele Nedersetting</u>	<u>Gemiddelde Huishouding Grootte</u>
Wallacedene	5.28
Site B1	5.12
Freedom Park	5.03
Bloekombos	4.93
Site B2	3.95
Browns Farm	3.87
Imizamo Yethu	3.53
Monwabisi Park	3.38
<u>Kleurling Informele Nedersettings</u>	<u>5.08</u>

Die bron vir die vergelykende huishouding grootte vir die verskillende nedersettings is verkry uit C.Cross et al. 1999. Die inligting vir Monwabisi Park is verkry uit Sharp et al. 1999.

Die vraag kan ook dus gestel word; Waarom is huishoudings in Freedom Park so groot, ten spyte van die hoë voorkoms van kinders? Soos gesien in hoofstuk 2.3 was die voorkoms van kinders en die heersende kondisies in welke gevalle die oorsake waarom huishoudings weggetrek het. Vroulike huishoudings in vergelyking met manlike huishoudings word beskou as die mees kwesbaarste vir uitbuiting, wat wel die geval was by sulke huishoudings se vorige woonplekke (sien die gevalle studie van Maria in hoofstuk 2). Hierdie vroulike huishoudings het ook die grootste voorkoms van jong kinders tussen die ouderdomme van 0 tot 17 jaar, wat toegeskryf kan word aan verskeie redes (sien later in hierdie hoofstuk en ook hoofstuk 4). Sulke huishoudings was dus nie toegelaat om lede agter te laat bly by hul vorige huishoudings nie, omdat kinders juis as die probleem gesien was.

Huishoudings in Freedom Park het dus geen ander keuses gehad, as om in 'n eenheid te trek nie. Dit kan dus een verklarende rede wees waarom huishoudings grense in hierdie nedersetting relatief stabiel is. Dit staan in sterk kontras met 'n nedersetting soos Monwabisi Park. Die studie van Sharp et al. (1999: 4) het bevind dat 52 van die geselekteerde 98 huishouding hoofde was voor hulle verblyf in Monwabisi Park in Harare woonagtig. Hier het die meeste saam met 'close' en 'distant kin' gewoon, maar as gevolg van oorbevolking en ander redes het hulle besluit om op hul eie te woon. Die bewegings patroon van hier diegene wat uit Harare getrek is duidelik anders as die van die inwoners van Freedom Park. 'n Groot gedeelte van Monwabisi se inwoners het op 'n meer individuele basis na hierdie nedersetting getrek terwyl die inwoners van Freedom Park as 'n eenheid getrek het. Dit kan ook dus verklaar waarom daar van huishoudings in Freedom Park gepraat kan word, terwyl Sharp et al. (1999: 12-13) dit moeilik gevind het om die konsep van 'huishoudings' in Monwabisi Park te gebruik. Hierdie bewegings patrone van die inwoners van hierdie twee nedersettings kan dus verklaar waarom daar merkwaardige verskille in terme van huishoudings groottes tussen hierdie twee nedersettings is. Dit is dus duidelik dat die inwoners van Monwabisi Park lede van hul huishoudings het wat woonagtig is in gebiede buite Monwabisi en selfs buite die Kaapse Metropolitaanse Gebied (volgens Sharp et al., 1999: 11-13, dien Monwabisi slegs as 'n "foothold for those to come"). Aan die ander kant kan daar tereg gesê word dat huishoudings in Freedom Park volledig is in die sin dat daar geen lede van die onderskeie huishoudings is wat nog 'bygevoeg' hoef te word nie.

Sentimente soos "[o]ns is jonk en is nog instaat om kinders te kry: Wat van dié vroue wat nie kinders kan kry nie? Hoe moet hulle voel?", kan nie uit die oog verloor word wanneer daar gekyk word na die grootte van huishoudings in Freedom Park en waarom hierdie huishoudings dié spesifieke patroon volg nie. Die ouer generasie vroue (bo die ouderdom van 40 jaar) verskil egter drasties met vroue tussen die ouderdomme van 20 tot 40 jaar. Hierdie generasie voel dat al die jong vrouens moet besef dat "die tye swaar is en [dat] te veel kinders 'n [ekonomiese] las is". Die volgende gevalle studie is daarop gemik om die sentiment van mans wat blyk skepties

te wees oor die hoë voorkoms van jong kinders, te illustreer. Mans is dit eens dat die gebrek aan televisie en ander ontspanningsgeriewe as die grootste sondebok gesien moet word waarom kinders 'n hoë voorkoms in die nedersetting het:

Die Geval Van Johnny:

Johnny bly saam met sy vier kinders en sy tweede vrou in Freedom Park. Hy sê dat hy nie kan help dat hy so baie kinders het nie: "...[M]eneer sien, hier is niks om in die aand te doen nie...dit is ook te gevaarlik in die aand om jou vriende te gaan kuier. Ek kan mos nie elke aand vroeg gaan slaap nie...'n man is mos van daardie soort, hy glo daarin om 'besig' te wees..*you know what I mean*". Sy vrou voel egter nie dieselfde as hy nie. Sy kla egter oor die baie kinders wat sy het, en het op vele geleenthede gesê dat sy "nie nog wil hê nie".

Tiener dogters voel dieselfde as die ouer generasie vroue. Die rede hiervoor kan wees dat die tiener dogters meer opgevoed is (dit is in terme van skool opvoeding) en voel dus dat om op 'n vroeë ouderdom kinders te baar verkeerd is, "...omdat jy jou hele lewe voor jou het...deesdae kan 'n vrou nie nog daaraan dink om kinders te hê nie"²⁰. Jong vroue het in sommige gevalle geen ander keuse as om meer as een kind te hê nie. Dit is vanweë die ekonomiese status van die meeste enkel vroue huishoudings (sien 3.3.1. vir verdere uitbreiding oor hierdie punt). Dit blyk egter dat baie vroue veral die jonges baie skaam is wanneer daar oor hierdie aspek gesels word. In sekere gevalle het vroue die onderwerp verander en dus die kwessie oor die aantal kinders vermy. Dit is ook opsigtelik dat as daar in 'n groep van vroue oor hierdie aspek gesels word, een of twee weg sal stap. Dit sal in meerdere gevalle vroue wees wat veel meer kinders as die ander vroue in die groep het. Welsyns organisasies maan vroue ook teen, in die meeste gevalle, die nadele om te veel kinders te hê. In die volgende geval het die vrou toesig

²⁰ Dit is die siening van 'n tiener dogter wie se ma 'n enkel ouer is. Hierdie dogter wat in die laaste jaar van haar hoër skool opleiding is, is van mening dat sy slegs kinders sal kry wanneer sy 'n selfstandige beroep het.

oor haar twee jongste kinders verloor vanweë die feit dat die omstandighede nie bevorderlik is vir sulke jong kinders nie, en omdat sy nie 'n permanente werk gehad het nie:

Die Geval Van Jeannette:

In die vroeë oggendure van Mei 2000 sou Jeanette nooit kon raai dat dit die laaste oggend sou wees wat sy haar twee laat lammetjies sou sien nie. Die welsyn organisasie het hierdie oggend haar twee jongste kinders “kom haal”. Sy het nog altyd gedink dat sy 'n goeie moeder vir hulle was. Die welsyn organisasie het opdrag van die kinders se pa gekry om “sy kinders” te gaan haal.

Alhoewel hy in daardie stadium in die tronk was, as gevolg van 'n inbraak wat hy gepleeg het, was sy ma bereid om na hulle twee om te sien. Die redes waarom sy die kinders verloor het was as gevolg van die omstandighede in die nedersetting, werkloosheid, en dat haar man haar daarvan beskuldig het dat sy 'n verhouding met een van die mans in die nedersetting het.

Teen die laasgenoemde beskuldiging kon sy nie stry nie, omdat haar oudste dogter nie die kind van dié man in die tronk is nie. Dit blyk egter dat sy nie hartseer is oor hierdie gebeure nie, of miskien probeer sy haar emosies weg steek vir die ander inwoners. Sy kan egter nie verstaan waarom ander vroue wat in dieselfde bootjie as sy is, nog nie hul kinders verloor het nie. Sy is wel van die opinie dat die ander vroue wel eendag hulle kinders sal verloor.

Hoe dit ook al sy is daar gemengde gevoelens oor die hoë voorkoms van kinders in die nedersetting en dat hierdie gevoelens direk die grootte van die huishoudings beïnvloed. Soos later gesien gaan word blyk die voorkoms van kinders die grootste invloed te wees nie net in die grootte van huishoudings nie maar ook in die samestelling van die huishoudings.

3.3.1. Afhanklikheids Ratio:

Die voorkoms van kinders het egter voor-en nadele. Een voordeel is dat in die geval van enkel ouers hierdie kinders gebruik kan word om meer geld te verkry uit, veral, die verskillende welsyns toelae. In hierdie huishoudings is dit soms die enigste ekonomiese strategie om te oorleef. Dit kan gedeeltelik verklaar waarom die meeste van hierdie huishoudings 'n hoë voorkoms van jong kinders het. Dit blyk egter dat hierdie strategie die voorland van baie sulke huishoudings gaan wees, as gevolg van die implementering van nuwe welsyn wette. Een verandering aan reeds bestaande welsyns wette wat enkel vroue huishoudings negatief gaan beïnvloed is die verandering in die maksimum ouderdom van kinders waarop ouers geld kan eis (Welsyns Veranderings Wet, no.106: 1997). Hierdie verandering skryf voor dat slegs ouers wat kinders het tussen die ouderdomme van 0 en 7 jaar in aanmerking kan kom om geld van die 'Child Support Grant (CSG)'²¹ te eis. Dit beteken dus dat enkel vroue wat 'n inkomste slegs uit hierdie bronne verdien, letterlik meer kinders moet baar indien hulle finansiëel wil oorleef.

Die Geval Van Annemarie:

Sy en haar drie kinders is almal afhanklik van welsyns toelae. Alhoewel die maandelikse geld wat sy hieruit verdien aansienlik verminder het is sy in staat om net-net kop bo water te hou. Albei hierdie drie kinders het een biologiese pa en hy is dus wetlik verplig om elke maand onderhoud geld aan hulle te betaal. Dit blyk egter dat Annemarie na nuwe strategieë op soek is omdat die

²¹ Hierdie toelaag kan geonderskei word van ander regerings welsyns toelae (State Maintenance Grant), in terme van buite egtelike kinders. Volgens die 'State Maintenance' toelaag kan enkel ouers slegs geld eis vir twee buite egtelike kinders, waar die 'Child Support Grant' enkel ouers toelaat om vir soveel as vier kinders geld te eis. Vir die laasgenoemde toelaag, kry elke enkel ouer ongeveer R100 per kind, terwyl by die eerste toelaag elke enkel ouer slegs R35 per kind kry. Hierdie inkomste geskiet per maand.

pa van die kinders onlangs getrou het en 'n gesin van sy eie het om te onderhou.

Die afhanklikheids ratio van huishoudings, hetsy dit manlik of vroulik is, word dus grootliks beïnvloed deur die voorkoms van kinders per huishouding en die getal inkomste per huishouding (sien tabel 3). Soos later gesien sal word is die afhanklikheids ratio van veral vroulike huishoudings 'n aanduiding van die benarde finansiële posisies van hierdie huishoudings. Hierdie ratios kan egter nog verder afgebreek word as huishoudings op verdeel word volgens twee eienskappe. Hierdie eienskappe het slegs betrekking op die hoofde van die verskeie huishoudings:

- 1) Geslag van die hoof van die huishouding, en
- 2) Die ouderdom van die hoof van die huishouding

Voordat daar verder gepraat word ook die afhanklikheids ratio van die verskeie huishoudings, moet daar eers duidelikheid gekry word oor waarom daarvan huishoudings gepraat kan word. In Freedom Park is dit duidelik dat een fisiese struktuur verteenwoordigend is van 'n volledige huishouding. Dit beteken dus dat die grense van huishoudings in Freedom Park uiter aard meer stabiel is as in die geval van ander informele nedersettings (dit is veral waar wanneer Freedom Park met 'n nedersetting soos Monwabisi Park vergelyk word).

In die geval van Monwabisi Park is die teenoorgestelde waar. Weens die noemenswaardige afwesigheid van gesinslede is die grense van huishoudings in hierdie nedersetting nie stabiel nie. Omdat baie van die inwoners van Monwabisi Park voorheen by familielede gewoon het, en as gevolg van die feit dat baie van hulle op 'n individuele basis na Monwabisi Park getrek het, kan daar opreg gesê word dat 'n enkele fisiese struktuur nie verteenwoordigend is van 'n volledige huishouding nie. Volgens Sharp et al. (1999: 5) is baie van die inwoners in Monwabisi jong volwassenes, wat grootliks op soek is na 'n beter lewe in die stad. Weens die jong

ouderdomme van hierdie persone, is die voorkoms van saamwoon groot. Hierdie saamwoon patroon verskil egter van die wat in Freedom Park voorkom, deurdat baie van die inwoners in Monwabisi Park saam woon met familieledede ('close' en 'distant') soos byvoorbeeld broers, susters, niggies, ens, terwyl die saamwoon patroon in Freedom Park meestal plaasvind tussen enkel vroue en enkel mans. In der waarheid was daar 8 vroulike huishoudings waar 'n mansvriend teenwoordig was (sien subhoof 3.4. vir 'n uitbreiding oor hierdie punt).

Die geslag van die hoof van 'n huishouding in Freedom Park blyk om insiggewend te wees, deurdat daar 'n korrelasie tussen die geslag van die hoof van die huishouding en die voorkoms van kinders is. Volgens tabel 3 is die gemiddelde huishouding grootte van manlike huishoudings kleiner as die van vroulike huishoudings. Die verskil tussen die grootte van hierdie huishoudings blyk om veel betekenisvoller te wees as wat die getalle aan dui. Een so 'n betekenis is die feit dat vroulike huishoudings finansiël slegter af is as manlike huishoudings (sien hoofstuk 4) en dus kan 'n 'ekstra' afhanklike 'n groot las op die karige hulpbronne van so 'n huishouding wees. In vergelyking met Monwabisi Park is hierdie gemiddeldes veel groter, maar volgens Sharp et al. (1999: 10) het vroulike huishoudings slegs 33% van die totale huishoudings uit gemaak.

Die gemiddelde ouderdom van huishouding hoofde in Freedom Park is 31 jaar, en dus is die grootste verspreiding van hierdie hoofde in die ouderdoms kategorie van 27-35 jaar. Die verspreiding van vroulike huishoudings kom ook grootliks voor tussen die ouderdoms groepe van 27-35 jaar. Ongeveer 42% (11 persone uit 'n totaal van 26) van die totale aantal vroulike huishoudings kom voor in hierdie kategorie (sien tabel 4).

Tabel 3: Afhanklikheids Ratio Volgens Die Geslag Van Huishouding Hoofde

	<u>Manlike Hoof</u>	<u>Vroulike Hoof</u>
Aantal Huishoudings	38 (59%)	26 (40%)

Aantal Inwoners	179	143
Gemiddelde grootte van huishouding	4.71	5.05
Afhanklikheids Ratio 1	1:1.63	1:3.93
Afhanklikheids Ratio 2	1:5.89	1:5.5

Nota: Afhanlikheids Ratio 1 is gebaseer op die totale getal individue wat 'n inkomste het (sien tabel 5); en Afhanklikheids Ratio 2 is gebaseer op die aantal individue wat aktief is in die formele indiensneming sektor + toelae (sien ook tabel 5)

Tabel 4: Verspreiding Van Die Hoofde Van Huishoudings Volgens Ouderdomme

Ouderdoms Kategorieë	Aantal Manlike Huishoudings	Aantal Vroulike Huishoudings
18-26	4	2
27-35	8	11
36-44	12	4
45-53	9	3
54-62	2	2
63-71	2	2
72+	1	2

In vergelyking met die gemiddelde grootte van vroulike huishoudings, is die ouderdomme van hierdie huishoudings baie laag (dit is in kontras met wat Sharp et al., 1999, in Monwabisi Park gevind het. Hierdie outeurs is van mening dat weens die

jong ouderdom van die inwoners van Monwabisi Park is die voorkoms van kinders ook dus laag). Die jonkheid van die vroulike hoofde en die relatiewe hoë gemiddelde grootte van dié huishoudings is een verklarende rede waarom hierdie huishoudings relatief armer is in vergelyking met manlike huishoudings. Hierdie punt word weerspieël in die aantal bronne van inkomste as dit vergelyk word met die aantal vroulike huishoudings (sien tabel 3). Daar was egter nie 'n noemenswaardige verskil in die verspreiding van manlike huishoudings in terme van ouderdomme nie. Soos gesien kan word in tabel 4 was daar 12 huishoudings in die ouderdoms interval van 36-44 en 9 tussen die ouderdomme van 45-53.

Een verklaring waarom meer manlike as vroulike huishoudings in die ouderdoms kategorieë tussen 36 en 72 jaar voorkom kan wees dat manlike huishoudings voorheen huise besit het wat meestal bekom was deur die aangaan van 'n huisverband by meestal finansiële instellings soos kommersiële banke. Weens eksterne faktore soos werkloosheid kon hulle egter nie volhou met die afbetaal van sulke lenings nie, wat gevolglik gelei het tot die ontruiming van huise. Dus, manlike huishoudings het in welke gevalle in meer stabiele omstandighede as in die geval van vroulike huishoudings gewoon wat die weg beweging uit sulke kondisies nie genoodsaak het nie. By vroulike huishoudings was die tendens egter omgesteld. Hierdie huishoudings was “maklike teikens” vir dinge soos uitbuiting en was dus nooit tevrede by hul vorige woonplekke nie. Sprake van weg beweging vanaf hul vorige woonplekke was dus altyd deel van hul verblyf. Baie sulke hoofde was dit eens dat hulle altyd net gewag het vir die regte oomblik om weg te trek. Die versoek van die TPA in 1998 was dus vir sulke huishoudings die lang verwagte ‘oproep’.

3.4. Samestelling Van Huishoudings:

Die saamwoon van individue blyk om nie so 'n hoë voorkoms in Freedom Park te hê in vergeleke met ander nedersettings (sien byvoorbeeld Sharp et al., 1999: 11; Ross, 1995: 38), maar die aantal wat wel voorkom blyk noemenswaardig te wees vir

analitiese doeleindes. Anders as in die geval van Monwabisi Park vind hierdie saamwoon van individue grootliks plaas tussen enkel vroue en enkel mans. Dit is duidelik dat enkel vroue voorheen los verhoudings met mans gehad het, wat verklaar waarom hulle alleen met hul kinders na Freedom Park getrek het. Hierdie tendens herhaal hom egter weer in Freedom Park, waar sulke jong en enkel vroue steeds los verhoudings met mans aanknoop. Hierdie tipe verhoudings tussen enkel vroue en enkel mans blyk om tot 'n sekere mate 'n effek op die samestelling van huishoudings te hê. In minder as die helfte (persentasie gewys word hierdie aantal geskat op 30.8% of slegs 8 uit die 26 huishoudings) van enkel vroue huishoudings was daar 'n mansvriend teenwoordig. Die meerderheid van hierdie mans het voorheen in een van die twee omliggende woonbuurte gewoon, voordat hulle na Freedom Park getrek het.

Hierdie enkel vroue is dit eens dat meeste van die besittings, wat ook die fisiese struktuur insluit, aan hulle behoort en dus was hulle deur my beskou as die hoofde van die huishoudings. Ek het egter ook gevind dat die mans in sulke huishoudings geen of min besittings van hul eie het, en dus was hulle grootliks afhanklik van die besittings van die betrokke vroue. Aangesien baie van sulke vroue nie werksaam was nie (dit was ten tye van die opname en veldwerk) sou 'n mens kon dink dat hierdie mans wel indiens in een van die arbeidssektore sou wees. Ek het egter slegs op drie sulke mans afgekom wat wel werksaam was waar hulle indiens is in die 'casual' arbeidsektor. Hulle dra egter by tot die betaal van sekere huishoudelike uitgawes, maar die enkel moeders met wie hulle saam woon sê dat hulle nie al hulle geld "huis toe bring nie". Volgens hierdie vroue spandeer hierdie mans meer as die helfte van hulle inkomste op hul vriende en die probleem, volgens hulle, is so erg, ...[dat] hulle *sometimes* nie eers huis toe kom nie..."

In die geval van Monwabisi Park was slegs 'n klein persentasie (33%) enkel vroue huishoudings (Sharp et al., 1999: 10), en was huishoudings uit en uit gedomineer deur manlike huishoudings (hierdie huishoudings maak 67% uit van die totale huishoudings in hierdie nedersetting). Waarom is dit die verskynsel? Kan dit verband hou met die feit dat die oorgrote meerderheid van die populasie in Monwabisi Park

oorspronklik van die voormalige Transkei area is, waar tradisionele beginsels nog geld, in terme van die feit dat die man die broodwinner is en die vrou slegs ‘werksaam’ moet wees in die huis?

Dit is moeilik om die regte antwoorde op hierdie vrae te kwantifiseer, maar my gevolgtrekkings neig sterk om hierdie bogenoemde vrae as antwoorde te verstrek. Dit moet ook egter bygevoeg word dat in die geval van Monwabisi Park is dit meestal jong mans wat op soek is na “a proper urban life” (Sharp et al., 1999: 5-6) en gevolglik is daar ‘n afwesigheid van jong enkel vroue wat huishoudings van hul eie het. Een rede waarom die voorkoms van saamwoon van individue laer is in Freedom Park in vergelyking met Monwabisi Park, blyk te wees die jong ouderdom van die meeste inwoners. Baie van hierdie individue, veral vroue, het dit duidelik gestel dat hulle te jonk is om te trou. ‘n Ander rede hiervoor is dat individue onseker is oor hulle toekomst en om te trou, volgens hulle, ‘n te groot risiko wees sal wees. Die grootste risiko vir vroue wat in hierdie bootjie is is dat hulle weet nie hoe lank hulle nog in Freedom Park gaan bly nie, en dat hulle nie hul manskop kan vertrou nie, omdat “[h]ier op die *plaas jol* almal met almal...of jy getroud is of nie...dus waarom ek nie nou al wil trou nie”.

Die insidente van saamwoon het al talle probleme in Freedom Park veroorsaak. Baie van die ouer generasie in Freedom Park beskou die saamwoon van ongetroude individue as ‘teen die wet van God’. Hierdie sentimente het al op verskeie kere konflik tussen bure veroorsaak. *Auntie* Getruide is ‘n bekeerde vrou wat langs ‘n jong paartjie wat nie getroud is nie woon, en sy is egter nie gelukkig oor die feit dat hierdie twee individue saamwoon nie. Hierdie paartjie het ‘n pasgebore babatjie, wat hulle aanvoer as die rede waarom hulle saamwoon. *Auntie* Getruide hou nie hiervan nie, en het op verskeie kere die paartjie aangesê om liewers te trou. Die paartjie weier egter omdat hulle glo dat hulle te jonk is en dat hulle eers wag vir ‘n meer stabiele omgewing. Kerkleiers het al met hierdie en ander paartjies gesels, maar volgens *auntie* Getruide is hulle hardkoppig, “...maar hulle weet seker wat beter is vir hulle...ek bedoel maar ek sal nie so wil bly nie...”

Aan die anderkant is daar ook huishoudings waar die man en die vrou wel getroud is. In die meeste van hierdie huishoudings was die man en die vrou wel getroud voordat hulle na Freedom Park getrek het. 'n Moontlike rede waarom hierdie verskynsel so hoog (hierdie huishoudings maak 59% van die totale huishoudings uit) is in Freedom Park is omdat baie (30%) van hierdie huishoudings in meer stabiele omstandighede voorheen gewoon het, maar vanweë eksterne oorsake soos werkloosheid en aftrede kon hierdie huishoudings nie meer bekostig om hul maandelikse afbetalings aan lenings te betaal nie. Aan die ander kant was daar ook huishoudings (23.7%) wat saam met hul gesinne in die agterplase van grootliks familieledede gewoon het, maar hier het werkloosheid die grootste bydraende faktor gespeel waarom hierdie huishoudings nie meer langer by hul vorige woonplekke kon woon nie. Slegs twee (5.3%) van die 38 manlike huishoudings wat tydens die 1999 opname 'vasgevang' was, was die verskynsel van huwelike anders. In hierdie twee gevalle het die man en die vrou eers na hul in trek in Freedom Park getrou. Dit beteken dat hierdie twee paartjies voorheen saam gewoon het sonder dat hulle getroud was. Die een paartjie het saam vanaf hul vorige woonplek na Freedom Park getrek, terwyl die ander paartjie mekaar ontmoet het tydens hul verblyf in Freedom Park. Die voorkoms van hierdie twee huishoudings het die klassifisering van die term 'manlike huishoudings' iet wat bemoeilik. Dit was egter voordat ek die volledige storie van hierdie twee huishoudings begryp het.

In die een geval waar die paartjie mekaar in Freedom Park ontmoet het, het beide hierdie twee individue in aparte strukture gewoon. Dus, die man het op sy eie gewoon sonder enige afhanklikes terwyl die vrou alleen met haar drie kinders gewoon het. Nadat hulle twee getrou het het hulle besluit om in die struktuur van die vrou te woon, die man het dus sy struktuur afgebreek en sekere materiaal van sy struktuur verkoop aan die inwoners van Freedom Park. Op die vraag wie die struktuur besit, het die vrou na 'n lang verduideliking erken dat dit aan haar man behoort. Met die gevolg was hierdie huishouding geklassifiseer as 'n manlike huishouding. Dit moet egter duidelik gestel word dat die aspek van huwelik nie as die belangrikste kategorie beskou was met die klassifisering van huishoudings nie. Maar, dit is egter ook duidelik dat hierdie kategorie vir die inwoners van Freedom Park belangrik is wanneer 'n aspek soos

eienaarskap oor strukture bespreek word. In hierdie geval beteken huwelik dus die oorhandiging van besittings. Hierdie vrou glo dus steeds in die vorm van om in die gemeenskap van goedere te trou, terwyl dinge soos wetgewing veral vroue teen hierdie 'verpligting' wil beskerm om dat dit as 'n sagte manier beskou word om vroue uit te buit. Hoe dit ook al sy, is veral sekere lede van die TPA bekommerd oor die verskynsel van saamwoon van individue. Volgens sekere vroulike lede van die komitee dra die saamwoon van individue by tot die hoë voorkoms van maatskaplike probleme. Volgens die een lid, "...sien die kinders dit raak en raak hulle dan groot met hierdie idees...geen kind behoort so groot te word nie...'n kind moet 'n *decent* huis het met 'n ma en pa". Dit is opvallend, alhoewel individue wat saamwoon huiwerig is om te trou, dat die inwoners van Freedom Park die moontlikheid om te trou nie uitskakel nie. As enkel vroue huishoudings wel besluit om te trou sal die ratio tussen die voorkoms van manlike en vroulike huishoudings grootliks verander. As die tendens van 'om te trou beteken om van jou goedere oor te gee' nog steeds voort gaan bestaan in Freedom Park dan sal die voorkoms van vroulike huishoudings drasties afneem. Hierdie stelling sal egter slegs duidelikheid kry as daar verdere opvolg studies in Freedom Park gedoen word.

3.5. Konklusie:

Die lae voorkoms van 'nie huwelik' verhoudings en saamwoon in Freedom Park blyk om 'n kontras te wees met ander informele nedersettings (sien byvoorbeeld Vawda [1997: 10-11] en Ross [1995: 43]), maar blyk ook om dieselfde tendens in 'n nedersetting soos Monwabisi Park te wees. Hierdie verskynsel blyk egter 'n individuele keuse te wees, veral die van vroue. Alhoewel baie vroue nie wil trou nie, is daar nogtans 'n groot behoefte van veral enkel moeders dat die pa van hul kinders saam met hulle moet woon. Omdat baie van die vroulike huishoudings 'los verhoudings' met mans by hul vorige woonplekke gehad het is dit soms moeilik om aan hierdie wens te voldoen. Vanweë hierdie feit gaan vroue 'los' verhoudings met mans in die nedersetting aan, wat daarop gemik is om 'n manlike figuur in die

huishouding te hê. Die teenwoordigheid van sulke mans blyk om 'n korttermyn plan te wees omdat sulke vroue grootliks negatiewe sentimente het oor sulke mans. Die inname van sulke mans in enkel vroue huishoudings, kan ook moontlik 'n strategie wees om die finansiële posisie van sulke huishoudings te verbeter. Die teenoorgestelde kan egter ook gestel word. Uit 8 vroulike huishoudings waar mansvriende teenwoordig was was slegs 3 sulke mans ekonomies aktief. Ten spyte daarvan dat hierdie drie persone werksaam was, het vroue nog steeds gekla dat dié mans nie al hul inkomste aan die huishouding spandeer nie.

Huishoudings in Freedom Park kan dus as huisgesinne beskryf word en die problematiek oor die afwesigheid van 'n korrelasie tussen huishouding en die aantal persone per struktuur is dus nie geldig vir Freedom Park nie (sien byvoorbeeld Ross 1993, 1995; Cross et al., 1999, waarom die verband tussen hierdie twee verskynsels problematies is). Die problematiek volgens hierdie outeurs lê in die feit dat die definiëring van huishoudings nie eenvoudig is, deurdat alle strukture nie 'n huishouding verteenwoordig nie (hierdie punt is veral opsigtelik in die geval van Monwabisi Park [Sharp, 1999]). In sekere (8 uit die 26) vroulike huishoudings het vroue mansvriende toegelaat om deel van hul huishoudings te word, maar hierdie vroue het hulle nog steeds as die hoofde van hul huishoudings beskou.

Vir hierdie vroue is dit ook 'n noodsaaklikheid om te strew na familie norme en standaarde. Soos een van die talle enkel vroue in die nedersetting aan my bekend gemaak het, "...[E]k wil nie hê dat my *kinners* so groot moet word soos ek nie...my ma was 'n *single parent* omdat my pa altyd 'n klomp los vroue gehad het..." Mans wat aan hoof is van hul huishoudings is van mening dat die omstandighede in die nedersetting klaar sleg genoeg is, en "...om jou vrou en kinders net so te los *gannie* werk nie..." Hierdie mans voel sterk dat enkel vroue huishoudings slegs tot groter maatskaplike probleme lei, omdat "...baie van hierdie vroue [in Freedom Park] nie omgee vir hulle kinders nie...hulle *jol* rond en los hulle kinders net so..".

Die voorkoms van vroulike huishoudings en die toename in die geboorte van buite egtelike kinders blyk 'n opsetlike aksie te wees. Aan die een kant blyk dit vir ekonomiese redes te wees en aan die ander kant is dit omdat vroue, veral jong vroue, negatiewe persepsies het oor mans in die algemeen. Hierdie vroue is van mening dat hulle “te jonk is...” om te trou en dus saamwoon as die enigste opsie beskou naas die van om getroud te wees (alhoewel hulle strewe om 'n “volledige” huishouding te wees).

Kan hierdie verskynsel (relatiewe hoë voorkoms van enkel vroulike huishoudings) verband hou met die feit dat kleurling gemeenskappe oor die algemeen beskou word as matrifokale samelewings (Salo, 2000)? Baie sien hierdie feit as die grootste aanleidende faktor hiervoor (sien byvoorbeeld Salo, 2000). Vroue in Freedom Park is van mening dat hulle nie wil wys dat hulle afhanklik van mans is nie. In een geval was daar 'n enkel moeder wat twee maal geskei is. Hierdie vrou is van mening dat “ek nie bang is om dinge op my eie te doen nie...die twee *divorces* het my geleer dat om *dependent* van mans te wees jou nêrens sal bring nie”.

Anders as in ander informele nedersettings wat grootliks voorkom in die Kaapse Metropolitaanse Gebied (Ross, 1995, 1996; Spiegel et al., 1996, 1999) is daar nie veel beweging van individue van buite en binne Freedom Park nie. Die feit dat huishoudings in Freedom Park nie toegelaat word om huurders te laat inwoon, en die feit dat hulle in die privaatheid van hul eie ‘huise’ wil woon, blyk 'n groot invloed in die beweging van individue te wees. Die beweging wat wel plaasvind is slegs tydelik van aard en meeste gevalle word dit slegs deur ‘close’ familieledede gedoen (dit is definitief 'n kontras met ander informele nedersettings waar bewegings meestal plaasvind onder nie familieledede). Hierdie beweging vind in die meeste gevalle slegs plaas oor naweke. Dit is omdat baie huishoudings hul kinders in areas laat skool gaan wat buite die Mitchell's Plain omgewing geleë is. In hierdie gevalle bly die kinders meestal by familieledede wat in die omgewing van hul onderskeie skole woon. Alhoewel baie van die inwoners dit duidelik gestel het dat hulle nie afhanklik wil wees van familieledede nie, het baie van hulle egter in hierdie geval geen ander keuse

nie. Op die vraag of hulle kinders enige verblyf kostes betaal, het veral vroue dit duidelik gestel dat hulle kinders geen sulke kostes aangaan nie. Die redes hiervoor is egter nie duidelik nie, alhoewel baie dit duidelik gestel het dat hulle sulke kostes nie kan bekostig nie.

Behalwe vir die feit dat inwoners nie toegelaat word om huurders in te neem nie, blyk dit ook dat dit 'n persoonlike keuse is en dat die strewe na 'n eie huis ook hier 'n rol kan speel. Baie hoofde van huishoudings in Freedom Park het te kenne gegee dat hulle nooit huurders sal inneem nie, omdat dit hulle gesin se privaatheid sou skend en dat dit hulle sal herinner van hul vorige woonplekke. Hoe dit ook al sy is huishoudings in Freedom Park baie diskrete entiteite met 'n af en toe bewegings wat nie belangrik blyk te wees nie. Hierdie staan in sterk kontras met huishoudings in ander informele nedersettings (sien byvoorbeeld Ross, 1995, waar sy sê dat huishoudings in Die Bos grootliks nie diskrete entiteite is nie). Huishoudings in Monwabisi Park kan inderdaad ook beskryf word as nie diskrete entiteite (Sharp et al., 1999), vanweë die feit dat baie inwoners familieledede in Harare het wat gesien word as steunpilare in die voorsiening van sekere kommoditeite (kommoditeite soos byvoorbeeld water en elektrisiteit).

Die graad van onafhanklikheid is nog 'n rede waarom huishoudings in Freedom Park in terme van die aantal persone in 'n fisiese struktuur gedefinieer was. Die feit dat huishoudings as 'n eenheid na Freedom Park getrek het blyk ook belangrik te wees in die stabiliteit van huishoudings. Anders as in ander informele nedersettings waar huishoudings familieledede het wat in landelike gebiede woonagtig is, wat dus die stabiliteit van die grense van huishoudings kan beïnvloed (sien byvoorbeeld Spiegel et al., 1996), het die inwoners van Freedom Park geen sulkes nie. Dit kan weens die feit wees dat die meeste van die nedersetting se inwoners oorspronklik van die Kaapse Metropolitaanse Gebied is en dus nie familieledede het in landelike gebiede nie. Familieledede van inwoners wat wel in die onmiddellike omgewing of in ander dele in die Metropol pool woonagtig is, het in meeste gevalle behuising van hul eie. Baie inwoners in Freedom Park is ook van mening dat hul familieledede nie sal kan “survive” in die heersende kondisies nie.

Vanweë hierdie feit en die feit dat daar nie 'n noemenswaardige beweging in en uit huishoudings is nie, speel die opposisies van *de facto* / *de jure* huishoudingslede nie so 'n groot rol as huishoudings in Freedom Park bestudeer word nie. Dit dui weereens op die uniekheid van huishoudings in Freedom Park. Die *de jure* faktor blyk slegs 'n rol te speel as daar gekyk word na die eienaarskap van huishoudings en na die vloeibaarheid van huishouding, maar in albei opsigte blyk die getal of aantal *de jure* lede nie noemenswaardig te wees nie. In welke gevalle, wil ek dit waag om te sê, kan daar nie eens gepraat word van *de jure* huishoudingslede nie. Die feit dat jy met groot sekerheid kan praat van *de facto* lede, is nodig 'n aanduiding van die stabiliteit van huishouding grense in Freedom Park. In Monwabisi Park is dit dus opsigtelik dat die prentjie anders is. In hierdie nedersetting sal die verskynsel van *de jure* lede meer prominent wees as in Freedom park. Dit kan grootliks toegeskryf word aan die feit dat baie huishoudings lede het wat nie woonagtig is in Monwabisi Park nie, en dus vind die byvoeging van sulke lede tot reeds gevestigde huishoudings op ongereelde en soms onbeplande tye plaas. Daar is ook 'n aanduiding dat in die meeste gevalle die belangrikheid van hegte sosiale ondersteunings netwerke tussen familieledere by die inwoners van Freedom Park prysgegee kan word nie. Hierdie tipe netwerke word meestal in stand gehou as inwoners die behoefte het om met iemand te kommunikeer, buiten met individue van so 'n persoon se betrokke huishouding. Dus, die sosiale netwerke tussen familieledere, hetsy dit tussen familieledere in die nedersetting of tussen familieledere van die nedersetting met familieledere wat buite die nedersetting woonagtig is, is gesentreerd rondom kommunikasie en in mindere gevalle rondom die voorsiening van voedsel.

Die sosiale netwerke tussen vriende, wat op die oppervlak in die meerderheid blyk te wees, is meestal gesentreerd rondom die behoefte aan sekere kommoditeite (soos byvoorbeeld sigarette en alkohol). Hierdie verhoudings was meestal gegrond op wederkerigheid, veral waar kommoditeite ter sprake is. Die rede hiervoor is omdat individue wat in die nedersetting woon nie afhanklik wil wees van hul onderskeie familieledere of vriende nie, en dus die kwessie van wederkerigheid as 'n manier sien om die probleem van afhanklikheid te vermy. 'n Ander rede hiervoor is ook omdat

inwoners daarin glo dat hulle mekaar moet by staan in tye van nood, en gevolglik kan die slagspreuk ‘eendrag maak mag’ letterlik van toepassing gemaak word op hierdie inwoners. Die verhouding tussen inwoners is egter nie hewiglik gesentreerd rondom hierdie kommoditeite nie. Dit is waarom in die geval van ’n totale gebrek in die beskikbaarstelling van sulke kommoditeite, inwoners nie hul sosiale netwerke sal verander nie (In die geval van *Die Bos* [Ross: 1995] is die verandering van sosiale netwerke ’n konstante verskynsel). Soos later gesien gaan word, is daar ook sterk sosiale netwerke tussen inwoners van Freedom Park en inwoners van die omliggende woonbuurte. Hierdie netwerke kan egter as onpersoonlik beskryf word, vanweë die feit dat hierdie verhoudings slegs gebaseer is op die beskikbaarstelling van kommoditeite soos byvoorbeeld die voorsiening van water en elektrisiteit. Dié verhouding is volgens Singh (1997) meer ’n uitsondering as wat dit die norm is.

Kan die soms unieke dinamika van huishoudings in Freedom Park toegeskryf word aan die feit dat al die inwoners ten volle verstedelik is? Jones (1996: 4) is van mening dat verstedeliking slegs ’n gedeeltelike verklaring hiervoor is. Hoe dit ook al sy kan die relatiewe hoë voorkoms van vroulike huishoudings wel toegeskryf word hieraan. Die gevolgtrekking wat gemaak kan word van wat vroue geantwoord het, is dat die gebrek aan strengheid in terme van patriagale tradisies hulle die ‘vryheid’ gee om onafhanklik te funksioneer, wat duidelik in kontras staan met die lae voorkoms van enkel vroue huishoudings in Monwabisi Park. Dit is alom bekend dat hierdie tipe tradisies verkwyn as persone na die stede migreer, alhoewel die geval van Monwabisi Park nie veel duidelikheid kan werp hierop nie. Dus, die feit dat al die inwoners van Freedom Park ten volle verstedelik is kan dit gesien word as ’n aanleidende oorsaak of faktor vir die uitstaande kenmerke wat die verskeie huishoudings in Freedom Park toon.

Hoofstuk 4: Ekonomiese Welstand

Die heersende siening oor die inwoners van informele nedersettings is dat sulkes die armste van die armes is (volgens Sharp et al., 1999: 2, word hierdie stelling gemaak omdat daar geglo word dat informele inwoners uiter aard desperaat is). Dit is ook 'n algemene siening dat die meerderheid van huishoudings in informele nedersettings in totale armoede leef (Wilkins et al., 1994: 107). Dit is dus in hierdie lig dat 'n uitleg van die inwoners van Freedom Park se ekonomiese status vervolgens gegee gaan word. Hierdie hoofstuk sal dus fokus op die maniere wat inwoners van Freedom Park gebruik om sodoende 'n inkomste verdien.

4.1. Indiensneming:

Soos in hoofstuk 3 genoem is veral vroulike huishoudings meestal afhanklik van regerings of welsyns toelae. Dit blyk egter dat die meerderheid van die inwoners wat 'n inkomste verdien werksaam is in een van die inkomste diens sektore. Uit die 1999 opname het dit duidelik geword dat 'n noemenswaardige persentasie van die inwoners werkloos is. Ongeveer 31.4% van die totale inwoners wat in die ekonomies aktiewe ouderdoms kategorie (dit wil sê persone tussen die ouderdomme van 18 en 62 jaar) val was ten tye van my veldwerk werkloos²⁴. Persone wat in hierdie kategorie val wat nog steeds voltyds op skool is maak ook 'n gedeelte van hierdie persentasie uit (die persentasie van sulkes is egter baie klein. 'n Geskatte persentasie sou wees 4%. Dit beteken dus dat die werkloosheid syfer 27.4% is, wanneer hierdie 4% uitgesluit word). Hierdie werkloosheid syfer staan in sterk kontras met dié van Monwabisi Park. Sharp et al. (1999) het bevind dat die werkloosheid syfer was 25%. Dit is egter ook verbasend dat hierdie verskil tussen hierdie twee nedersettings so groot is, omdat baie van die inwoners van Monwabisi Park relatief nuut in die KMG is en 'n mens sou verwag dat die werkloosheid syfer in hierdie nedersetting heelwat hoër as die vir

²⁴ Hierdie syfer geld egter slegs vir die aantal persone wat tydens die 1999 opname 'vasgevang' was.

Freedom Park sou wees. Hoe dit ook al sy, kan die persone wat werkloos is egter in twee breë groepe verdeel word:

- Persone wat werkloos is, maar wat steeds op soek is na werk (hierdie persone was dus geklassifiseer as werkloos), en
- Persone wat werkloos is, maar wat nie werk soek nie, soos bv. huisvroue.

Die aantal persone wat in groep twee val blyk in die minderheid te wees in vergelyke met die aantal persone in groep een. Hierdie persone het egter verskillende redes aangevoer waarom hulle nie aktief op soek is na werk nie. Na 'n in detail ondersoek is daar egter gevind dat sowat 40 of 25.1% van die aantal persone tussen die ouderdomme van 18 en 62 jaar in hierdie kategorie val. Die meeste, veral mans, wat in hierdie kategorie val het aangevoer dat as hulle wil uitgaan om werk te soek moet hulle eers geld in die hande kry omsodoende treinfooie te kan bekostig. Hierdie persone het bygevoeg dat dit nie die moeite werd is om geld onnodig te mors op trein kaartjies nie. Hulle is van mening dat hierdie geld eerder gebruik kan word om kos vir hul kinders te voorsien. Die aantal vroue wat in hierdie groep val oorskadu die aantal mans.

Vroue wat bo die ouderdomme van veertig jaar is wat ook in hierdie kategorie val verkies grootliks dat hul mans eerder moet werk, en dat hulle vashou aan die konvensionele siening dat die plek van vroue by die huis is. Hierdie vroue beskou die versorging van hul kinders as 'n voltydse 'beroep' en in welke gevalle hou hulle nie daarvan as mense na hulle verwys as werkloos nie. In hierdie kategorie maak vroue tussen die ouderdomme van 18 tot 35 jaar die grootste gedeelte uit. Soos reeds gesien in hoofstuk 3 het baie van hierdie vroue hul eie huishoudings, en dus is die afhanklikheid van welsyns toelae die enigste manier om finansiël te oorleef. Hierdie vroue sien die soeke na voldoende indiensneming nie as 'n opsie nie. Soos later gesien gaan word is die meeste van die vroue wat wel ekonomies aktief is, werksaam in die informele of 'casual' sektor.

Sekere persone wat in groep een val blyk ook egter skepties te wees oor hul soeke na werk (sien meegaande gevallestudie om hierdie punt te illustreer). Anders as by groep twee word hierdie kategorie oorheers deur mans, wat geskat word bo die ouderdom van 40 jaar is. Hierdie mans het huishoudings van hul eie, en sommige van hulle het nooit voorheen gewerk nie, terwyl die oorgrote meerderheid van hierdie mans wel werk gehad maar het dit weens werkloosheid verloor. Die totale aantal persone in hierdie kategorie maak 31.4% uit van die totale aantal persone wat in die ekonomiese aktiewe ouderdoms groep val. Die aantal vroue in hierdie kategorie maak minder as die helfte van die 31.4% uit. Hierdie is meestal jong vroue tussen die ouderdomme van 18 en 26 jaar wat nie afhanklik is van welsyns toelae nie. Ten spyte van hul pogings om werk te vind, is die meerderheid in hierdie groep van mening dat hulle nie meer die nut daarin sien om elke dag geld te mors om werk te gaan soek nie.

Die Geval Van Brian:

Brain is 'n dertigjarige inwoner van Freedom Park wat al meer as tien jaar werkloos is. Dit is juis om hierdie rede waarom hy nie sy maandelikse huur by sy vorige blyplek kon bekostig het nie. Hy is van mening dat hy nog baie jonk is en dat hy die fisiese kragte het om te werk. "...[M]aar hoe kan ek hierdie kragte gebruik as ek sukkel om werk te kry..."

Hy staan elke oggend op met die hoop dat hy iewers 'n werk sal vind. Hy gee nie om watter tipe werk dit is nie, en of dit tydelik of permanent is nie. Hy raak egter moedeloos met die soeke na werk en dat hy op hede nog niks gekry het nie. "Meneer ek kan nie meer elke oggend op staan en elke aand leë hande huis toe kom nie...die kinders wil eet, en hulle verstaan nie dat daar nie vandag kos is nie".

Minder as 30% van die aantal persone in Freedom Park wat 'vasgevang' was in die 1999 opname was het 'n inkomste verdien. Uit die 159 individue wat in die

ouderdoms kategorie van 18-62 jaar val, was daar slegs 'n klein groepie wat op die volgende maniere 'n inkomste verdien het:

- ◆ Formele 'wage' indiensneming,
- ◆ 'Casual wage' indiensneming, en
- ◆ Self-indiensneming

Die onderskeiding tussen die eerste twee is in die praktyk nie so duidelik nie, deurdat dit tot 'n sekere mate arbitrêr sal wees (Sharp et al., 1999: 6). Formele indiensneming word gesien as daardie tipe werk wat gereeld, voltyds en met 'n maatskappy in die formele sektor is. 'Casual' indiensneming word beskou as die teenoorgestelde van formele indiensneming, deurdat persone wat werksaam is in hierdie sektor werk doen wat ongereeld, tydelik en in meeste gevalle 'n lae vlak van inkomste het. Persone wat op hulle eie 'n bestaan maak, soos bv. om huiswinkels ('spaza shops') te besit, word dikwels geassosieer met die self-indiensneming sektor.

Formele Indiensneming:

Uit die aantal persone wat in die 1999 opname 'vasgevang' was was daar slegs 6.9% van die inwoners aktief in die formele indiensneming sektor²⁵ (sien tabel 4). Die meederheid van die huishoudings wat deur middel van die formele sektor 'n inkomste verdien is manlike huishoudings (sien tabel 5), daar is egter slegs vier vroulike huishoudings wat aktief is in hierdie sektor. In Monwabisi Park is die prentjie min of meer dieselfde. Mans wat in hierdie arbeids sektor val is meestal werksaam as fabriekswerkers en konstruksiewerkers.

²⁵ Hierdie syfer is slegs vir persone tussen die ouderdomme van 18 en 62 jaar. Die persone in hierdie ouderdoms interval word meestal gesien as ekonomies aktiewe persone.

Tabel 5: Aantal Inwoners Wat Ekonomies Aktief Is:

Vorm Van Indiensneming	Aantal Persone	Persentasie (%)
Formele 'wage' Indiensneming	11	6.9
Casual 'wage' Indiensneming	30	18.9
Self-indiensneming	4	2.5
Totale Indiensneming	45	28.3

Hierdie getal is uit 'n totaal van 159 individue wat tussen die ouderdomme van 18 en 62 jaar is. Hierdie aantal individue sluit die persone in wat wel 'n werk het.

'n Groot gedeelte van die mans wat werksaam is as konstruksiewerkers is werksaam by maatskappye wat buite die Mitchell's Plain area geleë is, wat dit dus moeilik maak vir hierdie mans om elke aand na hul onderskeie huise terug te keer. Hierdie mans keer wel oor naweke terug na hul huise, en as gevolg hiervan het hulle afwesigheid nie groot noemenswaardige implikasies op die verskeie huishoudings nie. Die ouderdoms interval van hierdie mans blyk bo die ouderdom van dertig jaar te wees.

Vroue wat in hierdie sektor val is ook meestal fabriekswerkers in veral tekstiel maatskappye. Die ouderdoms interval vir hierdie vroue blyk ook om dieselfde te wees vir die van mans wat in hierdie sektor werksaam is. Ten spyte van die verskil in inkomste tussen vroulike en manlike huishoudings in hierdie sektor, blyk dit dat daar ook 'n noemenswaardige verskil in uitgawes tussen hierdie twee huishoudings is. Vroulike huishoudings het meestal uitgawes wat gesentreerd is rondom die aankoop van huishoudelike toebehore en die betaal van skoolgelde. Manlike huishoudings se uitgawes wissel egter van die aankoop van bou materiaal tot die betaal van vervoer onkoste en skoolgelde. Soos in die volgende subhoof gesien gaan word is daar nie 'n hoë en konstante vloei van maanlikse inkomste in die onderskeie huishoudings nie. As gevolg hiervan kan huishoudings dit nie bekostig om 'n te groot uitgawelas te hê nie

(die vasstelling van hierdie uitgaweslaste was egter moeilik, omdat inwoners nie definitiewe antwoorde hierop kon gee nie).

Tabel 6: Bronne Van Inkomste Volgens Die Geslag Van Die Hoofde Van Huishoudings

	<u>Manlike Huishoudings</u>	<u>Vroulike Huishoudings</u>
Aantal Huishoudings	38	26

Formele inkomste	20	4
Informele 'Casual' inkomste	38	5
Self-indiensneming	4	2
Toelae	6	18

Totaal	68	29
Bron van inkomste per huishouding	1.79	1.12
Formele Indiensneming per huishouidng	0.53	0.15

(**Bron:** Die 1999 opname)

Dit blyk ook egter die geval te wees dat persone wat aktief is in hierdie sektor 'n hoër opvoedingsvlak het as die ander persone wat nie aktief is in hierdie sektore. Dié persone het meestal sekondêre skool opvoeding, dit wil sê vanaf graad agt (die term word gebruik om polities korrek te wees), maar het in meeste gevalle nie hul sekondêre skool opvoeding voltooi nie. In hierdie huishoudings het kinders ook 'n behoefte om 'n goeie skool opvoeding te kry. In die een geval is 'n vrou werksaam as 'n opsiener vir 'n klere maatskappy. Haar oudste dogter beoog om haar sekondêre skoolloopbaan te voltooi en om dan voort te gaan met haar tersiêre opvoeding. Hierdie dogter se ambisie is om 'n rekenaar ekspert te word omdat sy "...baie geïnteresseerd is in rekenaars...[en] omdat ek glo daar is baie geld in dit..."

Informele ('Casual') Indiensneming:

Die meerderheid van die inwoners in Freedom Park verdien hulle inkomste op hierdie manier. Volgens tabel 4 was meer as 18.9 % van die individue in die ouderdoms interval van 18-62 jaar aktief in hierdie sektor. Die meerderheid van die huishoudings in Freedom Park wat 'n bestaan in hierdie sektor maak is manlike huishoudings, alhoewel daar ook enkele vroulike huishoudings is (sien tabel 5). Hierdie vroue is meestal werksaam as huishulpe by families in gebiede buite Mitchell's Plein. Anders as die mans wat buite Mitchell's Plein werksaam is, keer hierdie vroue elke aand terug na hul huise. In Monwabisi Park was die aantal manlike huishoudings teenoor die aantal vroulike huishoudings, wat werksaam is in hierdie sektor, ook hoër. Een verskil tussen huishoudings in Monwabisi Park en huishoudings in Freedom Park, wat aktief is in die informele sektor, is die lae voorkoms van vroulike huishoudings in Freedom Park in hierdie sektor. Siende dat vroulike huishoudings in Freedom Park minder aktief is in die informele sektor as ander vroulike huishoudings, skep dit die indruk dat hierdie huishoudings nie kop bo water kan hou nie. Van die 5 vroulike huishoudings wat aktief is in hierdie sektor, is daar slegs 2 huishoudings wat ook die meeste van hul inkomste genereer uit welsyns toelae. Dus, hierdie twee huishoudings was ook bygevoeg by die aantal huishoudings wat afhanklik is van toelae (sien tabel 4).

Die kontras tussen die indiensneming status van huishoudings in Freedom Park en in Monwabisi Park is, dat in Monwabisi Park daar 'n hoër voorkoms van huishoudings in die formele indiensneming sektor is in vergelyking met Freedom Park. In Freedom Park is daar egter 'n hoër voorkoms van huishoudings in die informele indiensneming sektor as wat die geval is in Monwabisi Park. Alhoewel die huishoudings wat in hierdie sektor aktief is dieselfde uitgawelaste het as huishoudings in die formele sektor, is dit voor die handliggend dat hierdie huishoudings 'n laer uitgawebasis sal hê. Die volgende gevalle studie is daarop gemik om die uitgawelas van huishoudings wat in hierdie sektor aktief is te illustreer. Vir Judie is die betaal van onderriggeld vir

kinders in die meeste gevalle 'n uitsonder as wat dit die norm is, wat ook verteenwoordigend is vir die ander huishoudings wat aktief is in hierdie sektor:

Die Geval Van Judie:

Judie werk vir meer as drie jaar [dit was egter nie op 'n gereelde basis nie] as 'n huishulp in Bellville. Die familie vir wie sy werk het al meer as een keer vir haar 'n kamer in hulle huis aangebied. As gevolg van die feit dat sy twee kinders het wou sy nie die aanbod aanvaar nie. Die hokkie waarin sy en haar twee kinders woon is eenvoudig en het minder moderne huishoudelike toebehore as baie huishoudings wat in die formele indiensneming sektore val.

Judie probeer om elke maand die onderriggeld van haar kinders te betaal, maar meeste van die tyd kan sy dit nie bekostig nie. Volgens haar is die skoolhoofde van haar kinders se onderskeie skole simpatiek, "...maar ek voel baie sleg as ek dit nie kan bekostig nie...my kinders voel ook sleg en my oudste dogter wat in standerd vyf [graad sewe] is het al een keer vir my gesê dat sy die skool gaan verlaat en dat sy 'n werk vir haar gaan soek. Ek het dadelik vir haar ooreed om dit nie te doen nie".

Anders as die huishoudings wat 'n broodwinner het in die formele sektor, is baie van die individue wat werksaam is in die informele sektor, ongeletterd of het 'n lae skoolopvoedingsvlak. Diegene wat wel'n skoolloopbaan het het in die meeste gevalle slegs tot op primêre vlak skool gegaan. Baie van hierdie individue blyk egter 'n groot verlange te het om hul skoolloopbane te voltooi. Hulle is dit eens dat as hulle hul sekondêre skoolopleiding kan voltooi sal dit vir hulle 'n beter werk kan verseker.

Die gemiddelde ouderdom van persone wat aktief is in hierdie sektor is om en by 26 jaar. Baie van hierdie persone het huishoudings van hul eie. Anders as by huishoudings wat aktief is in die formele sektor, het die kinders van persone wat in die informele sektor aktief is geen ander ambisies as om gewone werkers te word nie. Dit

geld veral by seuns wie se pa's gewone arbeiders is en dus steeds vas kleef aan die siening dat hulle in die voetspore van hulle vaders moet beweeg. Dit blyk ook duidelik te wees dat die ouers van hierdie kinders 'n groot aandeel hier in het. Alhoewel die ouers hulle skoolloopbaan wil verder sit, blyk dit dat hulle dit nie sal kan bekostig om vir hul kinders 'n goeie geletterdheid te kan verseker nie.

Die persone wat in die informele sektor werksaam is, is meestal werksaam as huishulpe en konstruksie werkers. Hierdie sektor is dus grootliks gesentreerd rondom hande arbeid. Die persone moet egter die nodige vaardighede het en dus word daar nie veel gefokus op boeke kennis wat op skole geleer word nie. Vir baie van hierdie mense sal dit moeilik wees om formele werke te kry as gevolg van hulle onderbroke skoolloopbane,.

Self Indiensneming:

'n Lae persentasie (2.5%) van die inwoners in Freedom Park val in hierdie sektor (sien tabel 4). Een logiese verduideliking hiervoor kan wees die skaarsheid van die nodige hulpbronne. Finansieel kan huishoudings dit nie bekostig om huiswinkels of ander self indiensneming aktiwiteite te begin nie. Aan die begin het die komitee dit ook uitdruklik gestel dat geen ekonomiese aktiwiteite mag plaasvind in enige persoon se hut nie. Mense was dus ontmoedig om huiswinkels te open. Ten spyte hiervan het mense begin om huiswinkels te open, as gevolg van die aanvraag wat daar was vir sulke winkels. Mense het beswaar aangeteken dat hulle onnodig ver moes gaan om 'n winkel in die hande te kry. Die komitee het egter ingestem om van hulle besluit af te sien, maar gesê dat die opening van hierdie winkels op 'n orderlike wyse sou geskiet en dat die komitee dit sou monitor. Aan die begin van my veldwerk het ek op so 'n winkeltjie afgekom waarvan 'n vrou aan beheer was. Sy was egter huiwerig om enige uitlatings te maak oor haar winkeltjie. Tydens die onderhoud het sy meer as een kliënt weggewys, omdat sy bang was dat ek haar aan die komitee sou verklaar.

Hierdie huiswinkels word meestal bedryf deur vroue wat werkloos is en wat nie op soek is na werk nie. Die ouderdomme van hierdie vroue wissel vanaf hul vroeë twintigs tot hul laat veertigs. Daar was slegs een uitsonderlike geval wat betref die eienaarskap van huiswinkels:

Die Geval Van Getruida:

Getruida is 'n pensionaris wat haar eie huiswinkel geopen het. As gevolg van die klein pensioen wat sy elke maand verdien, het sy geen ander keuse gehad as om 'n huiswinkel te open nie. Hierdie nood vir 'n huiswinkel was ook aangehits deur die skielike afsterwe van haar man, wat grootliks die broodwinner was. Sy is egter dubbelsinnig in haar siening dat elke huishouding wat sukkel om 'n bestaan te maak in Freedom Park 'n huiswinkel moet open, maar sy voel egter ook dat dit groot kompetisie onder die inwoners gaan veroorsaak.

Die aanhou van huiswinkels blyk egter 'n groot risiko vir inwoners te wees, deurdat die ligging van Freedom Park blyk om 'n nadeel vir die inwoners van Freedom Park te wees. Omdat dit in die middel van twee woonbuurte geleë is wat bekend is vir bende geweld, gebruik mense hierdie nedersetting as 'n deurgang roete om tussen die twee buurte te beweeg. As gevolg van die gebrek aan elektrisiteit en infrastrukture (soos bv. ligpale) is die nedersetting donker, wat gevolglik die voorkoms van inbrake tot gevolg het. Huiswinkels loop telkemale deur onder inbrake, en eienaars van hierdie winkels het geen ander keuse as om enige opsigtelike tekenborde te verwyder. Rudie is een van twee manlike eienaars van 'n huiswinkel wat al meer as vier keer onder diewe deurgeloopt het. Hy sê dat alhoewel dit die enigste inkomste vir sy huisgesin is, hy geen ander keuse het as om die winkel te sluit nie:

“Wat is die *use* daarvan om aan te hou met die *mobile*...hulle steel met een slag honderde rande se voorraad wat ek dan moet *replace* uit my eie sak uit...dit is

onnodige geld wat ek moet *spend*...daardie geld kon ek gebruik het om vir my kinders kos op die tafel te sit of om my huis reg te maak...”

Hierdie winkels is maklike teikens vanweë die feit dat dit meestal vroue is wat dit besit. Hierdie winkels loop egter nie net deur onder diewe nie, maar hierdie eienaars moet elke nou en dan opdok vir beskermingsgelde (‘protection money’) wat aan sekere bendeledede betaal word. Daar word aan eienaars valse beloftes gemaak, soos dat as hulle bendeledede betaal, sal hulle beskerm word teen inbrekers, maar hulle word ook terselfde tyd gedreig met die dood. Huiswinkels is die enigste metode van self indiënsneming in Freedom Park. Dit blyk egter dat dié verskynsel besig is om te verdwyn uit Freedom Park, as gevolg van bogenoemde redes. In die meeste informele nedersettings is die voorkoms van sjebeens redelik opvallend (Ross, 1995: 30; Vawda, 1997: 14). In Freedom Park was dit die eerste informele ekonomiese aktiwiteit wat deur die TPA verhoed was. Die rede hiervoor was dat sjebeens meestal geassosieer word met geweld en misdaad en volgens die voorsitster het Freedom Park nie sulke aktiwiteite nodig nie.

Ander Vorme Van ‘Indiënsneming’:

Ander vorme van ‘werk’ wat voorkom in Freedom Park is die verdiening van regerings of welsyns toelae. Die term ‘werk’ word hier met opset gebruik, omdat inwoners wat afhanklik is van die verskeie toelae van mening is dat hulle nie werkloos is nie. Hierdie stelling is geregtig omdat baie van die enkel vroue wat ’n inkomste verdien uit een of ander toelaag beskou hierdie toelae as ‘child pay’. Ek deel hierdie punt met hulle en dus het ek die ontvangs van toelae beskou as ’n ander dimensie tot ‘werk’. Hierdie toelae kan in drie kategorieë verdeel word:

⇒ Welsyns toelae,

⇒ Ongeskiktheids toelae, en

⇒ Pensioen toelae

Die eerste toelaag word slegs aan individue toegestaan as daar bewys gelewer kan word dat die spesifieke persoon buite egtelike kinders het. Soos reeds in hoofstuk 3 gesien is huishoudings waar vroue aan hoof is die grootste ontvangers van hierdie toelaag (sien ook tabel 5). Dit blyk egter te wees dat enkel vroue op 'n jong ouderdom hierdie strategie gebruik om sodoende geld te verdien sonder om fisies te werk. Alhoewel talle veranderinge gemaak word aan sekere wetswette, blyk dit dat die strategie van enkel jong vroue om buite egtelike kinders met opset te kry egter nie sal verdwyn nie.

Die tweede toelaag is meestal van toepassing op mans. Hierdie toelaag word slegs uit betaal wanneer 'n persoon ongeskik verklaar word om fisiese arbeid vir 'n inkomste te verrig. Baie van die mans wat werkloos is in Freedom Park verdien hierdie toelaag. In een geval het ek 'n jong vrou teëgekom wat ook hierdie tipe toelaag verdien. Sy het voorheen as 'n naaister vir 'n tekstiel maatskappy gewerk, dit was ook in hierdie maatskappy waar sy haar besering opgedoen het. Vanweë haar jong ouderdom en haar indiensneming rekord (hierdie rekord het slegs te doen met die feit dat sy nie lank indiens was by hierdie maatskappy nie) was die toelaag wat sy, as gevolg van die besering, ontvang het nie genoeg om in haar daaglikse behoeftes te voorsien nie. Dit het letterlik 'n oorlewingsstryd vir haar geword, en gevolglik was sy genoodsaak om 'n alternatiewe werk te kry. Sy het gevolglik 'n werk as 'n 'deur operateur' ('sliding door operator') op een van die taxi's aanvaar.

Die derde tipe toelaag word slegs ontvang deur persone wat bo die ouderdom van 62 jaar is. Vanweë die teenwoordigheid van slegs twee individue wat bo hierdie ouderdom is (sien figuur 2) is die voorkoms van hierdie toelaag nie so prominent as die bogenoemde twee nie.

4.2. Inkomste:

Die maandelikse inkomste vlak van die meeste huishoudings, veral van diegene wat in die informele arbeids sektor aktief is, in Freedom Park is laer as die sielkundige vlak van R1000. 'n Fisiese aanduiding hiervan is die voorkoms van die strukture. Baie huishoudings kan dit nie bekostig om enige aanbouings te doen aan reeds bestaande strukture nie, en dus is die hutte klein, wat in meeste gevalle oorbevolking veroorsaak. Hierdie geld egter nie net vir huishoudings wat in die 'casual' en self indiensenemings sektore is nie maar ook vir sekere van die huishoudings wat aktief is in die formele indienseneming sektor. Die standaard inkomste van persone wat aktief is in die formele arbeid sektor is meestal in die reeks van R1000 tot R1200 per maand. Dit is veel minder as wat normaalweg verwag word van individue wat in hierdie kategorie val (vir 'n vergelyking van die verskillende vlakke van inkomste van sulke persone sien Sharp et al [1999: 7] en Vawda [1997: 15]). Hierdie vlak van inkomste is ook afhanklik van die tipe formele werk wat die individue doen. Alhoewel die inkomste vlak van hierdie huishoudings nie so hoog is as wat normaalweg verwag word nie, blyk dit dat hierdie huishoudings se lewensstandaard bo hulle inkomste is.

Die Geval Van Angelique:

Die hut van Angelique is een wat uitstaan bo die res van die hutte in Freedom Park. Dit is nie net die eksterne voorkoms van haar hut wat 'n aanduiding is dat sy 'n hoër lewensstandaard as die meeste inwoners hef nie, maar ook die interne eienskappe. Haar kombuis is meer modern as ander huishoudings se kombuisse, vanweë die feit dat sy in besit is van elektriese toerusting wat die meerderheid huishoudings nie het nie.

Dit is 'n aanduiding dat sy 'n ambisie het om uit te strewe uit haar omstandighede. Die inkomste van haar man, volgens haar, stel haar in staat om

dit te doen. “My man werk hard en dus verdien hy ‘n goeie salaris... alhoewel hy net ‘n *painter* is kan ons dit bekostig om so te lewe...ons het net nie ‘n baksteen huis nie, maar dit beteken nie ons het nie geld nie”.

Die inkomste van persone wat aktief is in die informele arbeids sektor is ietwat minder in vergelyking met dié van persone wat in die formele sektor aktief is. Hierdie persone se standaard vlak van inkomste is tussen R300 en R570 per maand. Hierdie vlak is relatief laer in vergelyking met die vlak wat huishoudings verdien in Monwabisi Park. Die vlak van inkomste vir sulke persone hang meestal af van die aard van die tipe werk wat so ‘n persoon doen. In sommige gevalle speel die geslag van die individu ook ‘n belangrike rol. Baie vroue het gekla oor die feit dat hul werkgewers dubbelstandaarde toepas, wat betref die vlak van inkomste. Soos voorheen gesien is dit reeds hierdie huishoudings wat baie afhanklikes het in die vorm van jong kinders en het dus ‘n hoër inkomste nodig as wat hulle huidiglik verdien.

Hierdie reeks van die vlak van inkomste vir hierdie persone blyk ‘n onderskatting te wees. Dit blyk ook dat persone met opset ‘n laer inkomste vlak aan my genoem het (volgens Ross, 1995, kan dit soms tot ‘n oor-en-onderskatting van inwoners se inkomste vlak lei). Een verklaring hiervoor kan wees dat persone simpatie wil uitlok deur ‘n laer vlak van hulle inkomste te gee. Aanduidings van ander studies (sien byvoorbeeld Sharp et al., 1999: 7) is dat persone wat werksaam is in hierdie sektor gewoonlik tussen R450 en R800 per maand verdien. Die inkomste van persone wat in die self indiensneming sektor werksaam is, blyk die hoogste maandelikse inkomste te verdien. Die pensionaris wat ‘n huiswinkel bestuur verdien volgens haar tussen R1500 en R2500 per maand. Hierdie bedrag is ‘n bruto totaal van hierdie vrou se maandelikse inkomste.

Daar is egter ook daar diegene wat absoluut of ‘potensiël’ (Vawda, 1997: 20) niks verdien nie. Dit is meestal die geval waar geen persone in die huishouding werk nie. Hierdie persone word as potensiële werkloos beskou omdat hulle ‘werkloosheid status’ afhang van die beskikbaarheid van werk. Hierdie persone is egter in die

minderheid. Die vlakke van inkomste van hierdie persone word dus bepaal deur die beskikbaarheid van werk, en hierdie persone het dus slegs geen inkomste wanneer hulle nie werk nie. Hierdie persone is dus siklies en seisoonaal werkloos. Daar is egter ook daar diegene wat strukturele werkloos is. Die meeste van hierdie werkloos en sekere van daar diegene wat indiens is in een van die drie arbeidssektore en wat afhanklik is van een of ander toelaag, kan ter regtelik beskryf word as 'underemployed'.

4.2.1. Die Verspreiding Van Inkomste En Geslag:

Die ongelykheid van die inkomste vlakke tussen mans en vroue is baie opsigtelik in Freedom Park (sien tabelle 4 en 5). Dit is egter nie so opvallend vir die persone wat huiswinkels bestuur nie. Hierdie verskynsel is egter duidelik sigbaar as jy 'n vergelyking sou tref tussen manlike en vroulike huishoudings wat aktief is in die formele arbeids sektor en in die informele sektor. Die totaal van mans wat aktief is in die eerste sektor is ver meer in vergelyking met die aantal vroue in hierdie sektor. Dit kan toegeskryf word aan die feit dat baie mans voltyds werksaam is as konstruksie werkers.

Dit blyk dat hierdie verskille in inkomste tussen mans en vroue groot druk op huishoudings waar vroue aan hoof is te plaas. Dit is ook een verklarende rede waarom die meeste van hierdie huishoudings die geboorte van buite egtelike kinders as die enigste alternatiewe opsie om inkomste te verhoog gebruik. Hierdie huishoudings het ook die grootste ratio van afhanklikes (sien tabel 4). Dit is ook duidelik dat in beide manlike en vroulike huishoudings slegs een broodwinner teenwoordig is. Hierdie is egter nie beperk tot Freedom Park alleen nie (sien byvoorbeeld Vawda [1999: 15]). Die 'pooling' van inkomste in individuele huishoudings vind egter ook nie plaas nie, vanweë die bogenoemde feit.

Die opvoedingsvlak van die meeste van die huishoudings waar vroue aan hoof is is veel laer as die van huishoudings waar mans aan hoof is. Dit blyk egter ook 'n

belangrike faktor te wees in die verspreiding van inkomste, omdat hoe hoër 'n persoon se skoolloopbaan hoe hoër sal hierdie persoon se inkomste wees en *vice versa*. Die rede hiervoor is dat hoe hoër 'n persoon se opvoedingsvlak hoe beter is die kanse vir so 'n persoon om 'n meer stabiele werk te vind. Persone met lae opvoedingsvlakke sal meestal in diens wees in die meer onstabiele arbeids sektore.

4.3. Die Behoeftes Van Die Inwoners Van Freedom Park:

Die bespreking van die behoeftes van die inwoners van Freedom Park blyk impressionisties te wees, maar dit is opsigtelik dat hierdie inwoners basiese geriewe benodig. Dit is egter duidelik vanuit die bogenoemde dat die inwoners van Freedom Park wel tot 'n sekere mate in staat is om vir enige geriewe te betaal. Huidiglik kry die meeste huishoudings water en in sommige gevalle elektrisiteit van inwoners van die omliggende woonbuurte. Dit word egter teen 'n prys voorsien, waaroor die inwoners van Freedom Park nie 'n probleem meë het nie.

Die onmiddelijke behoefte van hierdie inwoners is nie om formele behuising te verkry nie, omdat hulle bewus daarvan is dat dit meer van 'n langtermyn behoefte is. Hulle benodig egter voldoende voorsiening van lopende water, en sanitasie geriewe. Die meeste van hierdie inwoners voel dat elektrisiteit nie so 'n groot behoefte is nie, dit wil sê naas lopende water en ablusie geriewe. Die rede hiervoor is die feit dat inwoners erken dat hulle gewoon daaraan geraak het om kerse en parafien te gebruik. Vanweë die gebruik van hierdie middele binne in fisiese strukture, veroorsaak dit dat inwoners en veral kinders blootgestel word aan die gasse en afvalstowwe wat hierdie middele afskei.

Die rede waarom inwoners lopende water en behoorlike sanitasie geriewe bo die van elektrisiteit plaas is omdat die berging van water, huidiglik, 'n groot probleem vir hulle is. Die berging van hulle daaglikse 'kwotas' water vind plaas in plastiek houers, wat 'n groot gesondheids gevaar in hou. Kinders word daagliks gediagnoseer met

diarree wat veroorsaak word deur die water wat hulle daaglik gebruik. Die gebrek aan sanitasie geriewe blyk ook 'n oorsaak hiervan te wees. Inwoners het ook geen ander keuse as om hul menslike afval in gate naby hulle hutte te begrawe nie. Volgens die inwoners het hulle van die begin af hiermee begin en daar is dus geen plek om meer gate te maak nie. Die behoefte vir voldoende infrastrukture is ook hoog aan die lys van behoeftes van die inwoners in Freedom Park. Speel geriewe vir kinders is sekerlik die mees belangrikste sosiale geriewe wat dié mense benodig. Juis omdat daar geen geriewe soos speelparke vir kinders is nie, speel hulle in die sand in en rondom die strukture. Hierdie sand word ook gebruik vir sanitasie doeleindes wat 'n groot gesondheids risiko nie net vir die kinders maar ook vir volwassenes in hou.

Alhoewel die meeste inwoners elektrisiteit as minder belangrik beskou, is daar wel 'n behoefte hieraan. As gevolg van die gebrek hieraan is die nedersetting in die aand te donker vir inwoners om rond te beweeg. Weens die donkerte gebruik bendeledede en gewone misdadigers dit om huiswinkels te beroof en om op inwoners wat buite rond beweeg te skiet. Die situasie rakende die behoefte vir voldoende infrastruktuur het oor die laaste paar maande versleg deurdat die dringendheid hiervoor verhoog het. Die toename in die totale aantal jong kinders plaas egter nog verdere druk op die plaaslike owerheid om hierdie geriewe beskikbaar te stel.

Dit blyk ook egter te wees dat die inwoners van Freedom Park nie net 'n behoefte het aan voldoende basiese geriewe nie, maar ook 'n behoefte het om voldoende dienste buite die nedersetting te verkry. Dit is veral in terme van gesondheidsdienste. Baie van die inwoners is nie tevrede met die manier waarop hulle behandel word by die verskillende dagklinieke nie. Alhoewel hulle geregtig is op mediese behandeling word hulle telkemale weggewys, vanweë die feit dat hulle van Freedom Park is. Die situasie is egter ook so erg dat sommige kere word hulle en hul kinders met verkeerde siektes gediagnoseer en word dus verkeerde medisyne aan hulle uitgereik.

4.4. Konklusie:

Dit kan omonwonde gestel word dat die inwoners van Freedom Park nie die armste van die armes is nie. Die gaping tussen die armste huishoudings en die rykste is veel kleiner as wat die inwoners dit wil voorstel (volgens die maandlikse vlak van inkomste). Dit is veral die armste huishoudings wat voorgee dat hulle geen basiese behoeftes kan bekostig nie, vanweë hul ekonomiese status. Hierdie voorgee is daarop gefokus om simpatie van veral buitestaanders uit te lok. Hiermee wil hulle ook hul afhanklikheid op ander persone te kenne gee. Hierdie tipe sentiment is nie net ter sprake wanneer dit kom by sekere hulpmiddels nie, maar ook wanneer daar gepraat word oor die toekenning van sekere sosiale hulpbronne deur die regering. Meeste van die individue binne sulke huishoudings is sterk van mening dat die toekenning van veral formele behuising grootliks die verantwoordelikheid van die regering is, omdat hulle nie die nodige finansiële hulpbronne het om dit op hul eie te doen nie.

Hierdie gevoelens van afhanklikheid word egter nie deur almal in die nedersetting gedeel nie. Die meeste inwoners voel dat hierdie huishoudings nie enige simpatie nodig het nie, en dat sulkes nie in Freedom Park behoort nie.

“Freedom Park is hier sodat die *council* kan sien ons is ernstig om huise te kry...dit gaan ons niks in die sak bring as elkeen van mekaar *loaf* nie...hulle wat sê dat hulle nie kos het nie, lieg...waar kry hulle geld om wyn te koop? Ek val nie meer vir daai *tricks* nie...ek is baie jammer”²⁶.

Soos in enige informele nedersetting is daar ‘n wye reeks van werke wat die inwoners van Freedom Park doen. Die mees opvallendste is dat die persone wat tussen die ouderdomme van 18 en 62 jaar is, en wat ‘n werk verrig werksaam is in die informele arbeid sektor (Wilkins et al. [1994: 109] is van mening dat hierdie nie dieselfde is vir

²⁶ Dit is ‘n stelling wat deur een van die komiteedele gemaak was oor dié persone wat soos ‘parasiete’ in Freedom Park lewe.

die meerderheid informele nedersettings in die Kwazulu-Natal area nie. Vawda [1997: 14] neig egter om van hierdie outeurs te verskil). Hierdie sektor is meestal gesentreerd rondom fisiese hande arbeid. Dit kan verklaar waarom baie van die inwoners wat in hierdie sektor werksaam is nie 'n hoë vlak van skool opvoeding het nie. Dit is egter nie verbasend dat die meeste van die individue wat werksaam is in hierdie sektor vroue is nie (Wilkins et al., 1994: 117). Anders as in die gebiede wat Wilkins et al (1994) en Vawda (1997) bestudeer het, is die meeste van hierdie vroue werksaam as huishulpe.

Die persone met 'n ietwat hoër geletterdheidsvlak is diegene wat aktief is in die formele arbeids sektor. Dit is egter 'n baie kleiner groepie individue wat in die formele sektor werksaam is, as hulle vergelyk word met die getal persone wat aktief is in die informele sektor (In die geval van Monwabisi het Sharp et al. [1999: 6] die teenoorgestelde gevind). In die algemeen word inwoners van informele nedersettings nie geasosieër om werksaam te wees in hierdie arbeids sektor nie (Goosen, 1987: 68 Vawda, 1997: 13; Wilkins, 1994: 108).

Dit blyk dat daar wel 'n parallel tussen die tydperk wat hierdie inwoners in die stad woon met die tipe werk wat hulle verrig getrek kan word. Persone wat vanaf landelike areas na die stede migreer blyk om meer werksaam te wees in die informele sektor as in die formele sektor. Een rede hiervoor is dat hierdie persone in die meeste gevalle nie die vaardighede en kennis het wat verwag word van persone wat ekonomies aktief is in die formele sektor nie. Anders as die persone in Freedom Park wat in die informele sektor werksaam is, is 'n groot meerderheid van die persone wat aktief is in die formele sektor, mans. As daar gekyk word na die vlak van inkomste per geslag en na die tipe werk wat die inwoners doen dan kan daar tereg gesê word dat die opvoedingsvlak van mans ietwat hoër is as die van vroue. Goosen (1987: 68-69), Vawda (1997: 12) en Wilkins et al. (1994: 114-116) is van mening dat daar wel 'n verband tussen die opvoedingsvlak van inwoners, hul inkomste vlak en die tipe werk wat hulle verrig getrek kan word.

Waarom is dit dat die voorkoms van vroue wat in meer onstabiele werke aktief is relatief hoër as die vir mans (sien byvoorbeeld tabel 5 vir 'n opsomming van die getal mans wat indiens is in die drie arbeidssektor in vergelyking met die van vroue)? 'n Hoë proporsie van vroue met afhanklikes in Freedom Park is tussen die ouderdomme van 18 en 40 jaar. Dit is 'n aanduiding dat die meeste van hierdie vroue hul skoolloopbane vroeg beëindig het. Die redes hiervoor blyk divers te wees, maar die mees algemene rede wat sulkes gee blyk tiener swangerskap te wees. Die tendens van buite-egtelike geboortes blyk voort te duur in Freedom Park. Dit is egter die enigste alternatiewe strategie vir jong vroue wat hulle eie huishoudings het, om 'n bestaan te maak. Hierdie huishoudings het gevolglik 'n lae maandelikse inkomste vlak, in vergelyking met manlike huishoudings.

Die siening dat manlike huishoudings relatief beter af is as vroulike huishoudings blyk om homself te herhaal in Freedom Park. Die verspreiding van inkomste in Freedom Park is oneweredig en is grootliks gesentreerd rondom die geslag van die hoof van die huishouding en die samestelling van die huishouding. Die inkomste vlak van huishoudings is dus afhanklik van die tipe werk van die broodwinner in die huishouding, die samestelling van die huishouding en die geslag van die hoof van die huishouding. Dit is egter verbasend dat die 'atmosfeer' binne huishoudings in Freedom Park baie meer stabiel is as vir huishoudings in ander informele nedersettings. Siende dat die werkloosheids vlak in Freedom Park 31.4% is, sou daar tot die gevolgtrekking gekom kan word dat die grense van huishoudings nie baie stabiel sal wees nie. Volgens Spiegel et al. (1996: 8, 1999: 28) sal 'n relatiewe lae ekonomiese status van huishoudings die vloeibaarheid van huishoudings negatief beïnvloed. Die tendens sal dus wees dat hoe armer huishoudings is hoe meer individue sal toegelaat word om in een struktuur te woon. In hierdie gevalle sal die "pooling" van verskeie broodwinners se inkomste as 'n noodsaaklikheid beskou word. Weens die feit dat die meeste huishoudings in Freedom Park slegs een broodwinner het is die "pooling" van inkomste dus nie ter sprake nie.

Hoofstuk 5: Politieke Organisering In Freedom Park

Die interne organisering van mense in informele nedersettings blyk om 'n groot invloed te wees in die daaglikse lewens van dié inwoners. In baie nedersettings organiseer inwoners hulle in groepe wat verantwoordelikheid vir sekere aktiwiteite in hulle verskeie nedersettings aanvaar. Die inwoners van Freedom Park blyk egter ook dieselfde patroon te volg. Die organisering van inwoners van Freedom Park in 'n gemeenskapskomitee het egter vele probleme nie net vir die hierdie komitee nie, maar ook vir die inwoners veroorsaak.

5.1. Die Behoefte aan 'n Komitee:

Die behoefte aan 'n komitee was vanaf dag een al hoog op die agendas van die inwoners van Freedom Park. Volgens baie sou Freedom Park nie net nog 'n informele nedersetting wees waar mense kan doen en gaan soos hulle wil nie. Hulle was egter duidelik bewus van die verskillende heersende persepsies oor informele nedersettings en die inwoners hiervan. Een opvatting wat die inwoners wou betwis was dat informele inwoners geen mate van beheer het oor hulle lewens nie, en dus nie enige vaardighede het om hulle in groepe te organiseer nie (Perlman, 1976: 1-2). Die vorming van die TPA wat ten doel gehad het om mense te vind wat bereid was om deel te wees van die besettingsproses, het egter hulle werksaamhede na die besetting voort gesit.

Daar was na die suksesvolle voltooiing van die besetting sprake dat die TPA sou ontbind en dat persone wat in Freedom Park sou woon hulle eie komitee sou vorm. Dit het egter nie gematerialiseer nie, omdat baie van die nuwe inwoners van Freedom Park aangedui het dat hulle nie bereid was om op so 'n komitee te dien nie. Sekere lede van die TPA wat woonagtig is in Freedom Park het op daardie stadium mense aangeraai om hulle eie komitee te vorm, en dat die huidige lede van die TPA wat nie woonagtig was in Freedom Park moes afstap. Dit sou beteken het dat die voorsitster

ook uit haar posisie moes 'bedank'. Hierdie pleidooi van komiteelede het egter nie die reaksie by inwoners uitgelok waarop hulle gehoop het nie. Die voorsitster was egter bereid om uit haar posisie af te stap, mits daar 'n geskikte persoon vir hierdie posisie gevind kon word. Die pleidooi van sekere komiteelede het egter groot konflik binne die TPA veroorsaak. Binne die TPA was daar twee groepe, die een was ten gunste daarvan dat slegs inwoners van Freedom Park op die TPA moet dien, en die ander gekant hierteen en teen die feit dat die voorsitster van haar posisie moes afsien.

Die inwoners was bewus van die skeuring en het gevrees dat dit die aansien van Freedom Park en sy inwoners sou skaad. Baie van hulle was egter steeds huiwerig om deel te word van die TPA. Met die huiwering van die meerderheid inwoners om deel te word van die TPA het hulle te kenne gegee dat hulle hulself wil organiseer maar dat hulle nie die moed gehad het om dit te doen nie. Dit het egter ook die siening van die voorsitster bevestig dat die inwoners passiewe inwoners is wat van ander persone verwag om vir hulle dinge te doen:

“Ek weet dat baie van die mense in hierdie *squatter camp* niks vir hulle en ander mense wil doen nie, maar die *moment* as iemand iets doen is hulle eerste om iets te sê [om te kla]...hulle wil net op hulle gatte sit en niks doen nie, maar dit is nie almal wat so is nie”.

Die TPA is egter net 'n uitvoerende komitee en dit is duidelik dat inwoners 'n breë struktuur van komitees nodig het wat 'nader' aan hulle sal wees. In meeste informele nedersettings is daar 'n hierargie van komitees²⁷ wat teenwoordigend is van die inwoners van die betrokke nedersettings, die voordeel hiervan is dat die probleme van inwoners vinnig opgelos kan word deurdat die komitee strukture groter sal wees wat dus die geleentheid vir groter teenwoordig en deelname van inwoners kan verseker.

²⁷ Sien byvoorbeeld Sharp et al (1999: 14) vir 'n voorbeeld oor die politieke organisering in Monwabisi Park. Hierdie nedersetting het 'n hierargie van komitees wat duidelik 'n voordeel is vir die inwoners.

Vir die byna twee jaar wat die TPA aktief is in Freedom Park het baie van die inwoners van die nedersetting betrokke begin raak by sekere aangeleenthede van die TPA en Freedom Park. Baie het egter ook die TPA verlaat oor verskille tussen die lede van die komitee. Rosemary was deel van die TPA tydens die besetting, maar het kort daarna bedank. Vir haar was die TPA nie intern sterk nie, omdat die voorsitster, volgens haar, dominerend was en nooit die opinies van ander lede aangehoor het nie: “Daar was altyd gekla dat die lede geen bydrae maak tot sekere dinge nie, maar as ek my opinie gelewer het het hulle net hulle koppe geskud”.

Met die verslegting (die verslegting van toestande was grootliks teweeg gebring deur die toename in inwoners en die groeiende aanvraag na die nodige infrastrukture) van die kondisies in Freedom Park word die komiteelede voortdurend bewus gemaak van hul pligte as gemeenskapsleiers. Inwoners eis dat as die komitee nie iets aan die huidige omstandighede gaan doen nie, hulle hul eie komitee op die been sal bring. Volgens baie van die inwoners kan die versleggende kondisies in die nedersetting toegeskryf word aan die huiwering van inwoners om nie saam te staan en die onvermoë van die TPA om met mag op te tree. Die meeste inwoners erken dat ‘n komitee ‘n hegtings funksie het, maar dit sal slegs suksesvol wees wanner die komitee die goedkeuring van al die inwoners wegdra.

Dit blyk dus dat die teenwoordigheid van ‘n goed georganiseerde komitee nie net vir die inwoners ‘n groot behoefte is nie, maar ook vir buite organisasies. Baie organisasies wat hulle hulp vir die inwoners aangebied het, het op een of ander stadium die belangrikheid van ‘n goed georganiseerde komitee. Huidiglik is daar ‘n nie-regeringsorganisasie (DAG) aktief in Freedom Park. Hierdie organisasie het twee vereistes rakende die organisering van inwoners in Freedom Park duidelik gestel; eerstens moet daar ‘n komitee teenwoordig wees wat verkies is deur die betrokke inwoners en tweedens moet so ‘n komitee intern en ekstern sterk wees (DAG, 1998/99).

Dié NRO het spesifiek vir hierdie doel 'n vraelys opgestel wat in die teenwoordigheid van die inwoners voltooi moes word. Met die voltooiing van hierdie vraelys was ek egter geskok oor die houding van die voorsitster nie net teenoor die betrokke teenwoordiger van die NRO nie, maar ook teenoor die spesifieke komiteede wat teenwoordig was. Sy het voortdurend die prentjie dat alles wel is in die nedersetting aan die verteenwoordiger probeer skets. Haar houding teenoor die lede wat teenwoordig was was een van dominansie en sy het voortdurend hul opinies probeer afdruk. Daar was egter een manlike lid wat hom nie ondergekry het deur die voorsitster nie, wat alles wat sleg was in die nedersetting aan die verteenwoordiger geopenbaar het. Hy was egter na die voltooiing van die vraelys onder skoot gebring deur die voorsitster. Alhoewel die meerderheid van die TPA lede in 'n mate in onguns verval het by sekere inwoners van Freedom Park, het dit hulle nie verhoed om voort te gaan met hulle onderskeie funksies nie. Soos enige komitee het die lede van die TPA ook sekere funksies wat hulle vervul het en huidiglik besig is om te vervul.

5.2. Funksies Van Die TPA:

Die eerste funksie van die TPA was die organisering van die besetting. Dit was egter nie 'n maklike proses nie, omdat daar eers mense gevind moes word wat bereid sou wees om in Freedom Park te woon. Baie van die haweloses wat genader was deur die TPA was skepties en huiwerig om deel te word van die besetting, omdat hulle bang was dat iets skeef so loop. Dit het die komitee egter bewus gemaak dat hulle die besetting deeglik moes beplan. Hulle (TPA) was ook deeglik bewus dat die plaaslike munisipaliteit oor baie metodes beskik om die besetting stop te sit, maar volgens die voorsitster het hulle aangehou om maniere te vind sodat hulle altyd een stap voor die munisipaliteit kon wees. Die sukses van die besetting was egter nie voorspelbaar nie. Volgens die voorsitster het baie van die mense tydens die besetting begin klein koppie kry oor die hele aangeleentheid:

“Toe dit begin reën en mense begin koud te kry het baie van hulle begin twyfel oor die hele *affair*...ek en die *members* van die TPA het gedurig hulle probeer moed in praat...toe die *bulldozers* en die polisie eers op daag kon ek sien dat die mense begin skrik het...ek het ook eers geskrik, maar ek kon mos nie wys ek is bang nie.”

Nadat dit duidelik geword het dat die munisipaliteit sy aksie van verwydering tydelik sou stop, het die mense geweet dat dit die moeite werd was om die besetting so lank voor die tyd te beplan. Die komiteede was van uit alle oorde geloof vir hulle geduld en vir hul goed deurdagte plan. Die funksies van die TPA het egter nie hier gestop, soos dit aanvanklik beplan was nie. Die volgende funksie was om die nedersetting begaanbaar te maak. Voor die besetting plaasgevind het het mense hul informele strukture oral op die oop stuk grond opgerig. Die eerste ding wat die komitee gedoen het was om vir elke huishouding ‘n stuk erf af te baken. Hierdie afbakening het egter tot ‘n probleem gelei. Al die erwe was nie ewe groot nie, en dié wat veel kleiner erwe ontvang het was nie gelukkig hieroor nie. Hulle moes dit egter gelate aanvaar omdat die komitee nie die nut daarin gesien het om die erwe te herbaken nie.

Die uitleg van die nedersetting was ook ‘n groot funksie van die TPA. Alhoewel hulle erwe afgebaken het vir die oprig van hutte, het die komitee egter ook die nedersetting uitgelê met ‘paaie’. Met my eerste besoek aan Freedom Park het sekere lede gespog met die uitleg van die nedersetting, maar hulle was egter meer opgemaak oor die ‘paaie’ wat hulle uitgelê het. Die rede hiervoor is dat die oorgrote meerderheid van die persone wat betrokke was by die fisiese uitleg van die nedersetting en die van die ‘paaie’ vroue was. Dié ‘paaie’ het egter nie lank gehou nie, vanweë die feit dat alhoewel mense na die nedersetting getrek het. Dit hou egter ook verband met die voortdurende rondebeweging van huishoudings in die nedersetting. Tydens die tydperk toe geweld hooggety gevier het in Freedom Park het baie huishoudings wat aan die agterkant van die nedersetting gewoon het hul hutte afgeslaan en na die voorste gedeelte van die nedersetting getrek.

Nadat die komitee die nedersetting meer begaanbaar gemaak het, het hulle onmiddellik begin met 'n opname waarin hulle vas wou stel hoeveel mense in Freedom Park woonagtig was. Die komitee het ook gelyktydig nommers op die deure van die hutte aangebring, en hierdeur het die komitee mense gewaarsku om nie hulle strukture af te breek en op ander plek te gaan oprig nie. Die opname van die komitee was egter duidelik onvoltooid deurdat al die inwoners se name nie op die lys verskyn het nie. Dit het die komitee egter genoodsaak om 'n meer volledige lys op te stel, omdat die prokureur wat die inwoners verteenwoordig 'n presiese getal van inwoners verlang het.

Die feit dat die inwoners gewikkel is in 'n tweestryd met die Kaapse munisipaliteit, het beteken dat die komitee 'n nuwe funksie moes vervul. Hierdie funksie word nie normaalweg verrig deur komitees in informele nedersettings nie. Hierdie funksie behels die weergee van inligting aan die betrokke prokureur. Die verhouding tussen die komitee en die prokureur is essensieël, aangesien die hoop van die inwoners grootliks gebaseer is op hierdie prokureur. Die inwoners is almal van mening dat die komitee alreeds in hulle pligte gevaal het, en dus het hulle geen ander opsie as om hulle vertrou op die prokureur te plaas nie. Dié verhouding tussen die prokureur en die TPA het op vele kere al skipbreuk gelei. Die prokureur het die komiteeledes daarvan verdink dat hulle slegs aan hulle eie belange dink, en dat hulle nie die inwoners eerste plaas nie. Hy is ook van mening dat die inwoners hulle eie komitee moet kies, maar hy het dit egter ook duidelik gestel dat as die inwoners hulle eie komitee kies die huidige TPA lede nie moet skroom om van hulle posisies afstand te doen nie.

Hoe dit ook al sy het die TPA baie vermag wat ander komitees in ander informele nedersettings nie sou kon nie. As dit nie vir hierdie komitee was nie sou Freedom Park in die eerste plek nie bestaan het nie, en in die tweede plek sou dit nie so georganiseerd gewees het nie. Hierdie komitee het deur dik en dun gegaan om Freedom Park instand te hou. Die komiteeledes het egter ook sekere kenmerke wat

hulle verskillend kan maak van ander uitvoerende komitees in ander informele nedersettings.

5.3. Die Uitstaande Kenmerke Van Die TPA:

'n Opsigtelike kenmerk van die TPA is dat daar meer vroue as mans in hierdie komitee is (volgens Sithole, 1997: 52, is die aktiewe deelname van vroue in sulke komitees nie 'n algemene gesig nie. Ross, 1993: 22, 1995: 31, is ook van mening dat sy met haar eerste opslag geïnteresseerd was oor hierdie verskynsel wat ook voor kom in *Die Bos*). Dit is verbasend hoe baie vroue in die twee jaar sedert die TPA gevorm was aangesluit het by hierdie komitee. Dit blyk egter te wees dat vroue in Freedom Park die belange van die nedersetting en die inwoners meer ernstiger opneem as hulle manlike eweknieë. Kleurling gemeenskappe, het sy formeel of informeel, word meestal gesien as matrifokale gemeenskappe (Salo, 2000). In hierdie gemeenskappe is dit meestal vroue wat die voortou neem in sekere aktiwiteite. Kleurling vroue is veral bekend om die belange van die gemeenskap ter harte te neem. Kleurlingmans in die ander kant word meestal geassosieer met die stereotipe van die 'deurmekaar element' (Salo, 2000). Benewens hierdie feit is toon hierdie mans ook 'n belangstelling om na die fisiese instandhouding van hulle huise om te sien.

Hierdie prentjie herhaal homself egter ook in Freedom Park. Mans, veral jong mans, word geassosieer met die omstandighede wat buite die huis plaasvind, hierdie mans word normaalweg verbind met die misdade wat plaasvind in Freedom Park. Ouer mans hou hulleself besig met allerlei taakies, soos om hutte instand te hou of om vroulike huishoudings te help met sekere algemene taakies. Die meerderheid van hierdie mans val in die tweede werkloosheids kategorie soos genoem in hoofstuk 4. Dit is dus nie iets nuuts vir vroue, veral in kleurling gemeenskappe, om die voortou te neem in sake wat verband hou met die gemeenskap nie. Die mans in Freedom Park blameer juis hierdie feit vir die chaos wat binne die TPA plaasvind. Baie van die mans

is van mening dat jy nie 'n groep vroue kan saam voeg nie, omdat hulle gedurig onder mekaar sal stry.

Die dinamika van die TPA is so uitsonderlik dat baie persone vergeet van die aantal mans wat dienend is op die TPA. In welke geval is daar slegs een man wat dienend is op die TPA. Hierdie persoon verteenwoordig 'n gedeelte van Freedom Park waar die inwoners deur die TPA gesien word as 'outcasts' en moeilikheidmakers. In die kort tydjie wat hy dienend is op die TPA het hy egter daarin geslaag om hierdie mense aktief betrokke te kry by sekere van die aktiwiteite wat die TPA in werking gestel het. Vir die meeste mans in Freedom Park is hierdie komiteelid 'n sprekende voorbeeld van wat mans uitgerig kan kry:

“Om die plaas te *run* sit nie in een van daai vroue se broeke nie...hulle dra *even* nie eers broeke nie...ons mans moet in beheer van dié plaas gesit word.”²⁸

'n Tweede uitstaande kenmerk van die TPA is sy voorsitster. Hierdie vrou se modus operandi was van die begin af betwis deur die inwoners. Volgens baie inwoners het sy veroorsaak dat skenkings wat van buite gekry was nie by die mense uitgekóm het nie. Baie sê dat sy die skenkings, soos komberse, klere, ens. in haar huis geberg het en vir Moslem gesinne in Freedom Park en in ander gebiede uitgedeel het. My eerste indrukke was dat daar groot onenigheid tussen Christen inwoners en Moslem inwoners in Freedom Park was, maar dit was egter nie die geval nie.

Daar was egter een of twee opmerkings van inwoners wat gesê het dat die voorsitster, wat 'n Moslem is, die Christen lede van die TPA onderdruk en domineer as gevolg van hul geloof. Hierdie stelling het ek egter betwis, omdat tydens my veldwerk ek geen ongeruimdhedes van hierdie aard teëgekóm het nie. Geloof is egter 'n groot faktor om in ag te neem wanneer daar oor die daaglikse bestaan van die inwoners van Freedom Park gepraat word. Dit is veral inwoners wat in die Christelike Geloof glo

²⁸ Dit is 'n stelling wat deur vele mans gemaak word ten opsigte van hulle opinie teenoor die komitee.

wat sterk uitgesproke is oor die plek van Godsdiens in hul lewe. Baie van hierdie persone het negatiewe sentimente oor die voorsitster gehad. Dit is veral die ouer generasie wat vas daarin glo dat ‘God... [hulle] enigste uitweg is...[en] dat Pangkies [Moslems] net ‘n probleem is.’”

In een stadium van my veldwerk het die voorsitster iets gedoen wat nie die goedkeuring van die meerderheid van die inwoners weggedra het nie. Na hierdie insident het ‘n ou vrou na my gekom en gesê, “...sien, ek het jou mos gesê hulle [Moslems] kan niks reg doen nie...” Hierdie sentimente is wat die prokureur teen waarsku. Hy maan mense wat daarin glo dat God hulle uit hul situasie sal red, moet vergeet hiervan en die werklikheid van die situasie ernstig moet opneem. Hy is van mening dat mense met hierdie opvattinge nie wil saam werk met die komitee nie, en dus ry hulle al die planne van die komitee in die wiele met hierdie tipe sentimente.

Baie van die inwoners is ook ontevrede met die feit dat die voorsitster nie in Freedom Park bly nie, en dus nie ‘n benul het van hoe dit is om in hierdie omstandighede te woon nie. Hulle het op vele kere geëis dat die voorsitster haar posisie moet opgee, of dat sy na Freedom Park moes trek. Die voorsitster erken dat sy nie weet hoe dit voel nie, maar sy is egter ook van mening dat die inwoners ‘n persoon soos sy nodig het, “anders sal hulle nerêns kom nie”.

5.4. Persepsies Van Die Inwoners Van Freedom Park Oor Die TPA:

Die persepsies wat die inwoners het oor die TPA, kan in twee groepe verdeel word. Hierdie twee groepe kan verdeel word na gelang van, in watter gedeelte die inwoners in Freedom Park woon. Die twee groepe se areas word geskei deur ‘n ‘pad’ wat genoem word ‘Najuwa’s Avenue’³⁰. Die eerste groep woon reg aan die voorkant van die nedersetting. Die meeste van hierdie groep inwoners is groot aanhangers van die

³⁰ Dit is die naam van die voorsitster. Net soos sy daarin geslaag het om die inwoners en die lede van die TPA te verdeel, slaag hierdie ‘pad’ ook daarin om die inwoners te verdeel.

voorsitster, vanweë die feit dat baie van hulle jarelange vriende van haar is. Baie van hulle het groter erwe as die meeste van die ander inwoners, en hulle gee die rede hiervoor, "...[omdat] ons vir Naju geken het".

Die uitdeel van skenkings was die grootste oorsaak vir die skeuring in die nedersetting en in die TPA. Die inwoners in die eerste groep was meestal bevoordeel hierdeur, deurdat die TPA altyd die beste gedeeltes van die skenkings aan hierdie mense gegee het. Hierdie groep is egter ook verdeel in twee subgroepe. Die eerste subgroep bestaan uit inwoners wat glo daarin dat die TPA en spesifiek die voorsitster nie 'n voet verkeerd kan sit nie. Hierdie subgroep het uit alles wat die TPA gedoen het voordeel getrek.

In Freedom Park glo 'n derde van die inwoners in die Moslem geloof. Met die oprig van 'n Madrassa ('n skool waar Moslem kinders opgevoed word volgens die Koran) het die Moslem inwoners groot konflik onder mekaar veroorsaak oor waar hierdie skool opgerig moet word. Die grootste gedeelte van hierdie inwoners woon in die area van die tweede hoofgroep, wat verlang het dat die skool in hulle area opgerig moes word. Die TPA het egter voortgegaan en die skool in die gebied van die eerste subgroep opgerig. Baie van die Moslem inwoners was nie gelukkig hieroor nie, maar kon egter niks verder aan die saak doen nie, omdat die voorsitster hulle ernstig gewaarsku het. Die tweede subgroep bestaan uit inwoners wat sterk gekant is teen die TPA en die voorsitster, en voel dus dieselfde as die inwoners in die tweede hoofgroep. Alhoewel elke gemeenskapsvergadering van die TPA in hulle gebied gehou was, voel hulle egter dat die TPA niks vir hulle wil doen nie. In die begin van 2000 het een van Mitchell's Plain se bekendste smokkellaars 'n hok in hierdie area opgerig. Hierdie hok het baie aandag getrek, vanweë die grootte en die hoë omheinings wat dit gehad het. Die inwoners het nie geweet dat dié persoon dit gebruik as 'n basis waar hy drank en narkotiese middels geberg en verkoop het nie. Hy het nie in die hok gebly nie, en dus kon mense nie uitvind aan wie die hok behoort nie.

Hulle het al verskeie kere na die voorsitster se huis gegaan om haar in te lig oor dié spesifieke hok, en gevra dat sy moes vasstel aan wie dit behoort. Die TPA lede het niks aan die saak gedoen nie, omdat hulle nie belanggestel het in die inwoners se oproepe nie. Toe die eienaar self na die TPA gegaan het om toestemming te kry om sy hok in Freedom Park te kan oprig, het die inwoners en die TPA besef wie hy was. Die komitee het egter geen keuse gehad as om vir hom toestemming te gee nie, maar hulle het dit duidelik aan hom gestel dat hy aan geen onwettige aktiwiteite moes deel neem in die nedersetting nie. Dit was nie lank nadat hierdie hok opgerig was, toe die geweld in die nedersetting uitbreek het nie. Baie van die inwoners wat in die tweede subgroep val het die skielike toename in geweld aan die oprigting van dié persoon se hok toegeskryf. Dit het gevolglik veroorsaak dat baie van die inwoners in hierdie area uit Freedom Park getrek het of hul hutte verskuif het na 'n ander gedeelte van die nedersetting. Die TPA het egter die rede waarom baie van hierdie mense weggetrek het toegeskryf aan die feit dat hulle huise gekry het.

Tydens my veldwerk het ek op 'n vriend van 'n huishouding wat weggetrek het as gevolg van die geweld en die smokkelhuis teëgekom. Hy het my uitdruklik gesê dat hierdie huishouding nie weggetrek het omdat hulle 'n huis gekry het nie, maar omdat hulle die geweld en die teenwoordigheid van die smokkelhuis nie kon verdrae:

“Hulle was kerkmense wat elke aand bidure bygewoon het...toe daai ou sy *yard* [sjibeen] opgerig het kon hulle nie meer in die aand uitgaan nie...hulle het klein kinders wat hulle nie alleen kon laat in die aand nie...kyk dit is mos nie *nice* om so te lewe nie...ek *mean* maar as ek in die aand uit die *job* kom wil ek darem my *kind* [vriendin] by haar huis gaan *visit*...ek wil darem heel by haar huis uitkom en terug”.

Tydens my laaste dae van veldwerk het die komiteelede hul voete neergesit en die persoon gevra om sy hok af te breek. Dit het egter duidelik geword dat die eienaar van die hok in 'n skietery wat een aand in Freedom Park plaasgevind het doodgeskiet was. Een van sy 'generaals' wou egter die hok na sy dood oorgeneem het. Dit was egter nie

‘n aangename gevoel wat ek gevoel het toe die TPA hierdie ‘generaal’ ingelig het dat die inwoners nie wil hê dat die hok langer daar moet staan nie. Die manier waarop hierdie persoon gekyk het na my en die ander persone wat by was was skrikwekkend.

Die voorsitster het na afloop van hierdie insident die meeste inwoners in hierdie area ingelig dat die hok nie meer langer daar sou staan nie. Die oprigting van hierdie hok was ‘n groot toets vir die TPA en sy lede, en vir hulle om die vertrouwe van die inwoners van die tweede subgroep te wen moes hulle gepaslik optree. Die eerste reaksie van die komitee op hierdie aangeleentheid was egter skokkend. Die reaksie van die voorsitster was, “...[n]ee ek gaan nie agter toe nie, ek het my lewe lief...die mense moet maar net *patient* wees, miskien gaan die ou nie eers lank hier bly nie...” Sy het egter onmiddellik die komiteelid in wie se area hierdie hok geleë was gestuur om te gaan kyk wat aan die gebeur was:

“Chief [dit is die noemnaam van die komiteelid] jy moet tog gaan kyk wat *kind* daar agter...die mense gaan tog nou nie weer ophou nie...dit is mos jou area...hoe kan jy nie weet wat in jou area aangaan nie?...”

Die inwoners van die tweede hoofgroep het ook nie baie goeie dinge om te sê oor die TPA nie. Vir hulle is die komiteede te selektief in hul aksies, alhoewel hulle die meeste van die tyd die samewerking van die hele nedersetting vra. Met die eerste gemeenskapsvergadering wat ek bygewoon het was dit duidelik dat die inwoners van hierdie area nie gereeld die vergaderings bywoon nie. Hulle voel dat dit nie die moeite werd is om hierdie vergaderings by te woon nie, omdat die sake wat bespreek word altyd net gerig is op diegene wat in die eerste hoofgroep val.

Die manier waarop die hutte van hierdie inwoners gerangskik is, is ‘n duidelike aanduiding dat die komitee nie veel aandag in hierdie gedeelte en die inwoners skenk

nie. In 'n huidige aksie³¹ wat onderneem is deur die komitee, was dit duidelik dat hierdie inwoners nie belangstel om hulle samewerking in hierdie verband te gee nie. Die rede hiervoor is dat hulle nie ingelig was oor die doel van die hierdie spaarskema nie, en hoe hulle te werke moet gaan nie. Dié inwoners is van mening dat hulle die komiteeledede slegs sien wanneer hulle geld nodig het, andersins "...hoor jy niks van hulle nie". In een insident was die voorsitster en haar gesin gedreig met hul lewens deur die inwoners van hierdie gedeelte. Dit was oordadig bitter was oor die feit dat hulle behandel word soos 'outcasts' en hulle altyd laaste in die ry moet staan as iets gedoen word. Met hierdie insident was die hele area gedoop tot 'Pagad straat'³².

Die persepsies wat die inwoners van Freedom Park het oor die TPA is in die algemeen nie positief nie. Hierdie persepsies het 'n groot invloed in die keuse of die inwoners wil saamwerk of nie. Die TPA het inderdaad baie om te doen om die vertroue en gevolglik die samewerking van 'n groot gedeelte van die inwoners te verkry. Baie van die inwoners sien nie meer die voordeel daarin om 'n komitee te het wat selektief in sy aksies is, wat dus slegs een gedeelte van Freedom Park dien nie. Hoe dit ook al sy, die inwoners het egter vrede gemaak met die feit dat die TPA lede 'n lang pad aankom en dus nie afgekraak moet word nie, maar dat hulle geondersteun moet word in elke aktiwiteit wat hulle beoog om te doen.

5.5. Konklusie:

Die inwoners van Freedom Park het bewys dat hulle een of ander vorm van 'n komitee benodig. Hierdie behoefte het egter 'n werklikheid geword voordat Freedom

³¹ Dit het te doen met 'n behuisingsspaarskema wat die TPA in werking gestel het. Die doel van hierdie skema is dat inwoners op 'n kollektiewe basis geld moet spaar. Die totale som wat oor 'n periode van ses maande gespaar moet word, sal dan gebruik word om alternatiewe grond te koop.

³² Die naam is sinoniem met deurmekaarheid en opstandigheid, veral in die Wes-Kaap. Hierdie naam is ook die naam van 'n Moslem vigilante groep in Kaapstad. In welke gevalle kan daar dus gesê word dat hierdie naam gepas is, deurdat die meeste inwoners van hierdie groep Moslems is.

Park gevestig was, wat duidelik 'n teenstelling is met ander informele nedersettings (Ross, 1995: 43; Sharp, 1999: 14). Die vorm wat hierdie komitee aangeneem het is egter nie iets wat uniek is tot Freedom Park nie (Cole, 1987: 12; Sharp, 1999: 14). Die rol wat die TPA gedurende die beplanning van die besetting gespeel het, het die weg gebaan vir soorgelyke rolle in die toekoms. Die afgelope twee jaar was egter nie so voorspoedig as wat hierdie komitee gehoop het dit so wees nie. Teleurstellings soos die verloor van sekere lede van die komitee en die verloor van 'n groot gedeelte van die inwoners van Freedom Park se vertroue was die grootste struikelblokke vir die effektiewe funksionering van die TPA.

Sederdien het die TPA alles in sy vermoë begin doen om weer die vertroue van die inwoners te bekom. Met hierdie strewende het die komitee egter vele van sy erkende lede verloor. Die rede hiervoor was dat die modus operanti van die voorsitster nie die goedkeuring van almal in die TPA weggedra het nie. Een oudlid van die TPA beskryf die voorsitster as 'n diktator wat niks omgee vir die inwoners van Freedom Park nie. Hierdie persoon het in die tussentyd 'n formele huis bekom, wat nie ver van Freedom Park geleë is nie. Sy het dit onomwonde gestel dat sy die huis volgens meriete verkry het, en die feit dat sy deel was van die TPA het niks hiermee te doen nie. In 'n periode van vyf maande het twee lede van die TPA uit Freedom Park getrek en in hulle nuwe huise gaan woon. Inwoners van Freedom Park is egter agterdogtig hieroor en beskuldig die TPA lede dat hulle slegs vir hulleself sorg. Tydens 'n informele vergadering tussen die verskeie lede van die nuwe TPA, het 'n lid komies gesê dat meer mense aangemoedig moet word om deel te word van die spaarskema anders gaan sy nie haar formele huis kan kry nie. Hierdie stelling was afgelag deur diegene wat teenwoordig was, maar dit het die vermoede dat daar wel waarheid in die inwoners se agterdog steek verhoog. Die grootste probleem tussen die TPA en die inwoners is die gebrek aan voldoende kommunikasie.

Baie van hierdie informele vergaderings was gehou waar daar dikwels sekere besluite gemaak was. Die besluite het in die meeste gevalle nie die inwoners bereik nie, wat hulle in die meeste van die tyd in die donker gelaat het. Dit blyk dus duidelik te wees

dat die TPA verskeie vergaderings gehou het waar daar geen openbare deelname en teenwoordigheid van die inwoners was nie. Die vergaderings waar daar wel openbare deelname toegelaat was was slegs een segment van die nedersetting se inwoners teenwoordig.

Freedom Park sal niks wees sonder die TPA nie, maar die teenoorgestelde is egter ook waar. Dit is egter 'n jammerte dat die meeste inwoners hul vertroue in die komitee verloor het. Hoe dit ook al sy, die inwoners sal nooit almal tevrede gestel kan word nie. Baie eksterne bronne is van mening dat solank Freedom Park sal bestaan en solank die voorsitster van die TPA volhou met haar modus operanti, sal die mense nooit gelukkig en tevrede voel met hul omstandighede nie.

Hoofstuk 6: Algemene Samevatting

Die 'mushrooming' van informele nedersettings in die Kaapse Metropolitaanse Gebied is besig om groot druk te plaas op die hulpbronne van plaaslike munisipaliteite. Met die instandkoming van Freedom Park was baie gussings gemaak oor wie hierdie mense is, waarvandaan hulle kom en oor die redes waarom hulle die stuk grond onwettig beset het. Met nadere ondersoek het dit duidelik geword dat die inwoners van hierdie nedersetting uitstaande en selfs unieke karaktertrekke het. Een uitsonderlike kenmerk is dat al die inwoners van hierdie nedersetting oorspronklik van die Kaapse Metropolitaanse Gebied is. Die heersende persepsie rondom informele nedersettings in stedelike gebiede is dat sulke nedersettings slegs bewoon word deur persone wat vanaf die landelike streke migreer het (sien byvoorbeeld Cross et al., 1999). Dit is juis vanweë die feit dat die inwoners almal oorspronklik van die KMG is dat so baie vrae rondom die nedersetting gevra is.

Freedom Park is vir die inwoners niks anders as 'n laaste uitweg nie. Met die besetting van die betrokke stuk grond het die toekomstige inwoners slegs een doel voor oë gehad, en dit was om weg te kom van hul vorige woonplekke. Dit is waarom die besetting eers vooraf beplan moes word, anders as dit sou vaal hulle geen ander keuse sou het as om terug te trek na hul vorige woonplekke nie. Soos in hoofstuk 2 gesien was daar lank getwyfel onder bekommerde inwoners van die omliggende woonbuurte en selfs onder haweloses oor die sukses van hierdie besetting. Die feit dat hierdie persone dit goed gedink het om eers die besetting te beplan is 'n duidelike aanduiding dat hulle ernstig was oor die hele aangeleentheid. Die klem wat gelê was op die belangrikheid van die vorming van 'n komitee is 'n verdere aanduiding van die uitsonderlike karaktertrekke van hierdie mense. Die vestiging van die TPA het 'n belangrike baken vir die inwoners van Freedom Park geword. Hierdie komitee is 'n baken waaraan hierdie inwoners kan vashou in tye van nood en onsekerheid. Die tye van nood het egter in die twee jaar wat die inwoners in die nedersetting woon tot vele konsternasies en probleme gelei. Deur die konflikte en onenigheid wat in Freedom Park plaasvind gee die inwoners indirek te kenne dat hulle hulpeloos sal wees sonder

die TPA (hoofstuk 5). Hoe dit ook al sy, die inwoners het al op menigte male gevoel dat hulle sake in hulle eie hande moet neem, as wat hulle sal wag op die TPA om dit vir hulle te doen.

Die inwoners het dus sekere onmiddellike aspirasies en ambisies, wat hulle glo hulle slegs sal bereik met die hulp van die TPA. Na twee jaar wat die inwoners in die nedersetting woonagtig is voel hulle dat die TPA grootliks gevaal het in sy pogings, en dus ontwyk hulle aspirasies hulle nog steeds. Hierdie persone se aspirasies is hewiglik gesentreerd rondom die ontvangs van formele behuising. Voordat baie van die inwoners na Freedom Park getrek het het hulle gedink dat die plaas van hul name op een of ander behuisingswaglys die enigste uitweg na die ontvang van hul formele behuising sou wees. Hulle het egter nie tred gehou met die verskeie burokratiese en geregtelike struikelblokke nie (Sharp et al., 1999: 1). Vir die meeste van die inwoners wat hul hoop op sulke waglyste geplaas het, was die ontugtering een te veel. Na meer as twee dekades se wag vir behuising het dit en die swak kondisies by hul vorige woonplekke inwoners se soeke na 'n eie huis verhoog.

Soos in hoofstuk 4 gesien is die meeste huishoudings finansiël slegter af as inwoners van ander informele nedersettings (sien byvoorbeeld Sharp et al., 1999), maar dit beteken nie dat hulle die armste van die armes is nie (Ross, 1995, het bevind dat die inwoners van *Die Bos* laer vlakke van inkomste het as die inwoners van Freedom Park). Die aantal werkloos in Freedom Park sal dus 'n ander prentjie skets, maar die bogenoemde stelling word geregverdig as daar gekyk word na die inkomste vlakke van daar diegene wat wel 'n inkomste verdien. Dit kan in 'n mate ook verklaar waarom baie van die inwoners passiewe ontvangers is, alhoewel sekere ernstig daaraan dink om op hul eie houtjie dinge te doen.

Die gaping tussen passiewe en 'aktiewe' inwoners kan op die huidige oomblik die maak of breuk element vir die toekoms van Freedom Park wees. Die druk is op die passiewe inwoners om aktief deel te begin word in die behuisingspaarskema wat geïmplementeer is deur Kuyasa en DAG. Eksterne belangegroep, soos die prokureur

en selfs die Kaapse Munisipaliteit, is van mening dat die bereidwilligheid van die inwoners om in beter kondisies te woon sal deurslag vind in hierdie skema. Soos in die verlede waar soortgelyke skemas in Freedom Park geïmplementeer was, is die inwoners ook skepties en onseker oor die huidige een.

Dit kan egter omonwonde gestel word dat hierdie skema nes die voriges ook mislukking in die gesig staar. Dit kan toegeskryf word aan die ambisiuese eise wat aan die inwoners gestel is en aan die feit dat 'n groot gedeelte van die inwoners onseker is oor die hele aangeleentheid. Daar is egter ook geen twyfel dat die blaam vir hierdie mislukking voor die deur van die komitee geplaas gaan word nie. Die TPA lede as gevolg van hul vorige swak rekord kan nie nog 'n nederlaag van hierdie aard bekostig nie (hoofstuk 5). Die mislukking sal definitief die laaste spyker in die doodskis vir hierdie komitee beteken.

Soos in hoofstuk 3 gesien is die dinamika van huishoudings in Freedom Park iets unieks. Daar sou verwag word dat weens die kondisies in Freedom Park en die finansiële status van 'n groot meerderheid huishoudings die grense van huishoudings nie stabiel sou wees nie. Wonder bo wonder is dit egter nie die geval nie. Geen noemenswaardige in-en uitbeweging van individue was gevind nie. Die redes hiervoor is divers, maar een rede wat voordurend deur die inwoners gegee was is 'n aanduiding dat inwoners ingestel is om hul huishoudings onafhanklik as moontlik te hou. Die pogings om huishoudings onafhanklik as moontlik te hou kan ook verband hou met die soeke na voldoende formele behuising. Die meeste hoofde van huishoudings het daarop gesins speel dat stabiele en onafhanklike huishoudings hulle soeke na formele behuising sal bemaklik, deurdat hulle nie hoof bekommerd te wees oor die onvoorspelbare byvoeging van individue by hul huishoudings nie.

Ten slotte kan daar tereg gesê word dat Freedom Park 'n nuwe soort dimensie aan die voorkoms van informele nedersettings gee. Hierdie voorkoms kan breed weg in twee groepe verdeel word:

- Estetiese Voorkoms, en
- ‘Karakter’ Voorkoms

Estetiese voorkoms hou verband met die interne en eksterne voorkoms van die nedersetting. Die uitleg van die nedersetting, soos bv. ‘paaie’, deurgange, ens. speel ’n belangrike rol in die handhawing van die estetiese voorkoms. In die geval van Freedom Park was hierdie en die rangskikking van strukture een van die belangrikste funksies van die TPA. Die gevoel om ’n goeie estetiese beeld te handhaaf blyk ook om ’n prioriteit vir die inwoners van Freedom Park te wees. Aan die anderkant is karakter voorkoms ’n aanduiding van die interne karaktertrekke van die inwoners van informele nedersettings. Daar word in die meeste gevalle tot die veronderstelling uitgegaan dat informele inwoners homogene interne karaktertrekke het, wat hewiglik op die proef gestel was deur die studie van Freedom Park. Hierdie homogeniteit word bepaal:

- Wanneer inwoners van een nedersetting bestudeer word, en
- Wanneer inwoners van verskillende nedersettings vergelyk word

Kan die eienskappe van Freedom Park en sy inwoners waar wees vir ander ‘kontemporêre’ nedersettings? Freedom Park blyk om om en by dieselfde patroon te volg as ander informele nedersettings in die Kaapse Metropolitaanse Gebied (Cross et al., 1999; Sharp et al., 1999), behalwe vir die feit dat die inwoners van Freedom Park deel was van ’n interne migrasie proses. ’n Definitiewe antwoord op hierdie vraag sal egter eers duidelikheid kry nadat vele in diepte studies oor ander ‘kontemporêre’ nedersettings gedoen is.

Bibliografie:

Abbott, J. & Douglas, D.J. (1999). Trends in informal settlements in the Cape Metropolitan Area. Cape Metropolitan Council Directorate: Planning, Environment and Housing Department, Mei 1999

'A New Housing Policy And Strategy For South Africa'. Suid-Afrikaanse Departement Van Behuising (1994): Pretoria

Bateman, C & Morris, R. 'Tafelsig squatters gain reprieve of a few days', The Cape Times: 5 Mei 1998

Brummer, W. 'Kaap kreun onder plakkery', Die Burger: 17 Augustus 1999

Cole, J. (1987). Crossroads: The politics of reform and repression 1976 - 1986. Raven Press: Johannesburg

Corr, A. (1999). No Trespassing: Squatting, rent strikes and land struggles worldwide. South End Press: Cambridge

Criag, J. 'City seeks peaceful way out for squatters', Cape Argus: 30 April 1998

Criag, J. 'Squatters set to defy bulldozers', Cape Argus: 4 Mei 1998

Criag, J. & Underhill, G. 'Squatters face a cold, uncertain week: High court asked to reconsider eviction of "land invaders"', Cape Argus: 5 Mei 1998

Cross, C. & Bekker, S. & Eva, G. (1999). En Waarheen Nou? Migration and Settlement in the Cape Metropolitan Area. Departement Sosiologie, Universiteit Van Stellenbosch: Geleentheidspublikasie No.6

Cunnam, P. & Maharaj, B. (1997). 'Health conditions in informal settlements: The case of Canaan' in Singh, A. & Thorold, A. & Vawda, S. (red.), *Living on the Edge: Squatters in the Durban area, South Africa*. Department of Cultural Anthropology/Sociology of Development. Vrije Universiteit Amsterdam, p.23-37

Hardoy, J. & Satterthwaite, D. (1989). *Squatter Citizen: Life In The Urban Third World*. Earthscan Publications: Londen

Harmse, J.J. 'Plakkers in Mitchell's Plain wil veg as raad hul uitsit', *Die Burger*: 1 Mei 1998

Goosen, M.A. (1987). 'n Ekonomiese Ondersoek na die Swart Plakkersverskynsel: 'n Wes-Kaapse Perspektief. MA tesis, Universiteit Van Stellenbosch

Jaarverslag Van Development Action Group (DAG). 1998/99

Jones, S. (1996). *Marriage and family life in South Africa: Research priorities*. HSRC: Pretoria

Lloyd, P. (1979). *Slums of Hope? Shantytowns of the Third World*. Penguin: Hamondsworth

Lomnitz, L. (1979). *Networks and Marginality: Life in a Mexican Shantytown*. Academic Press: New York

Losch, A. & Moos, A. (2000). *Land Invasion and informal settlement: A case study of Freedom Park, Tafelsig, Mitchell's Plain*. Report to the Legal Resources Centre, Cape Town. Mei 2000

Nicholas, P. 'Plakkers op vlakke bid teen uitsetting', *Die Burger*: 4 Mei 1998

Ntabazalila, E. 'Cosatu rallies support for Tafelsig invaders', The Cape Times: 1 Mei 1998

Ntabazalila, E. 'Council gets interdict to oust Tafelsig land invaders', The Cape Times: 30 April 1998

Perlman, J. (1976). *The Myth of Marginality: Urban Poverty and Politics in Rio de Janeiro*. Berkeley: University of California Press

Race Relations Survey. 50ste uitgawe (1985)

Ross, F. (1993). *Houses without doors: Diffusing domesticity in Die Bos*. Universiteit Van Kaapstad: Ongepubliseerde Meesters Tesis.

Ross, F. (1995). *Houses without doors: Diffusing domesticity in Die Bos*. Pretoria: Human Sciences Research Council

Ross, F. (1996). *Diffusing Domesticity: Domestic Fluidity in Die Bos*. *Social Dynamics*, 22.1: p.55-71

Singh, A. (1997). *Residents' Perceptions of Informal Settlements: The Situation in Clare Estate*, in Singh, A. & Thorold, A. & Vawda, S. (red.), *Living on the Edge: Squatters in the Durban area, South Africa*. Departement Kulturele Anthropologie/Sosiologie Van Ontwikkeling: Vrije Universiteit Amsterdam, p.37-51

Sithole, P. (1997). 'The role of women in Umgudulu informal settlement', in Singh, A. & Thorold, A. & Vawda, S. (red.), *Living on the Edge: Squatters in the Durban area, South Africa*. Departement Kulturele Anthropologie/Sosiologie Van Ontwikkeling: Vrije Universiteit Amsterdam, p.51-59

Sharp, J. & Broadbridge, H. & Badstuebner, J. (1999). Land Invasion and informal settlement: A case study of Monwabisi Park, Khayelitsha: Report to the Legal Resources Centre, Cape Town. Departement Sosiologie, Universiteit Van Stellenbosch: Geleentheidspublikasie No.7

Smith, A. 'Desperate family moves into store: 12 years on waiting list, Cape Argus: 3 Desember 1997

Spiegel, A. & Watson, V. & Wilkinson, P. (1996). Domestic diversity and fluidity among some African households in Greater Cape Town. *Social Dynamics*, 22. 1: p.7-30

Spiegel, A. & Watson, V. & Wilkinson, P. (1999). 'Speaking Truth to Power? Some problems using ethnographic methods to influence the formation of housing policy in South Africa', in A. Cheater (red.), *Power, Empowerment and Disempowerment in Changing Structures*. Routledge: London

Vawda, S. (1997). 'Coping with Poverty: Household Resources in squatter settlements in the Durban area', In Singh, A. & Thorold, A. & Vawda, S. (red.), *Living on the Edge: Squatters in the Durban area, South Africa*. Department of Cultural Anthropology/Sociology of Development. Vrije Universiteit Amsterdam, p.9-23

Wilkins, N. & Hofmeyer, J. (1994). 'Socio-Economic Aspects of Informal Settlements', In Hindson, D. & McCarthy, J. (red.), *Here To Stay: Informal Settlements In Kwazulu-Natal*. Indicator Press: Universiteit Van Natal, p. 107-123

'Welsyns Veranderings Wet, no. 106: 1997'. Departement Sosiale Ontwikkeling. www.welfare.gov.za

'Wet op die voorkoming van Onwettige Uitsetting en Onregmatige Besetting van grond, 1998'. Webtuisblad Suid-Afrikaanse Regering. www.polity.co.za

Onderhoude:

Matthews, Yoliswa. (2000). Sy is werksaam by DAG as 'n sosiale ontwikkelings beampte. Sy is die fasiliteerder vir die inwoners van Freedom Park.

Saldahna, Vincent. Nadat ek die eerste keer met veldwerk begin het was ek in konstante kommunikasie met hom. Hy is verbonde aan die LRC, waar hy ook die regsverteenvoordiger van die inwoners van Freedom Park is.

Salo, Elane. (2000). Sy is verbonde aan die Universiteit van Wes-Kaapland waar sy die vak Antropologie doseer. Sy is ook 'n kenner op die gebied van kleurling gemeenskappe, veral in die Kaapse Metropolitaanse Gebied.

Tsangana, Bright (2000). Hy is werksaam by Kuyasa, wat geleë is in Observatory.